

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav světových dějin

Historie

Petr Hanuš

**Fenomén Medjugorje a jeho následné vyšetřování církevními činiteli
v letech 1981–1984**

The phenomenon of Medjugorje and its subsequent investigation by church officials
in the years 1981– 1984

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Pelikán, CSc.

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

Děkuji panu doc. PhDr. Janu Pelikánovi za jeho laskavé a inspirující vedení, bez něhož by tato práce nikdy nevznikla.

Anotace:

Tato diplomová práce se zabývá církevním vyšetřováním událostí v Medjugorje v rozmezí let 1981 - 1984 ze strany františkánů fary sv. Jakova, biskupa Mostaru a Duvna Pavao Zaniće a tzv. první diecézní komise. Zvláštní pozornost je věnována Hercegovskému případu, který tvoří historické pozadí k událostem v Medjugorje. Diplomová práce rovněž seznamuje s úlohou charismatického hnutí v medjugorských událostech a sociální a konfesní strukturou poutníků ve sledovaném období v Medjugorje. Základní tezí práce je ta skutečnost, že fenomén Medjugorje je výsledkem mnoha faktorů, z nichž studenou válku lze klást hned po Hercegovském případě na druhé místo.

Klíčová slova:

Medjugorje, Madona, Hercegovský případ, Charismatické hnutí, Esalenský institut, františkáni

Annotation

This thesis deals with the Church's investigation of the events in Medjugorje in the years between 1981 - 1984 by the Franciscans of St. James's parish, bishop of Mostar and Duvno Pavao Žanić and the so-called first diocesan commission. Particular attention is paid to "the Herzegovina Case", which makes the historical background to the events in Medjugorje. This thesis also introduces the role of the charismatic movement in Medjugorje events and the social and confessional structure of the pilgrims to Medjugorje in the reference period. The basic proposition of the work is the fact that the phenomenon of Medjugorje is the result of many factors, of which the Cold War can be placed on the second position right after Herzegovina case.

Key words:

Medjugorje, Madonna, the Herzegovina Case, the Charismatic movement, the Esalen institute, franciscans

1	Úvod	7
1.1	Úvod do tématu	11
2	Dějinné pozadí fenoménu Medjugorje	13
2.1	Hercegovský případ	13
2.1.1	Přehled událostí vedoucích k církevnímu rozvratu v Bosně a Hercegovině od 13. století do roku 1881	13
2.1.2	v letech 1881 - 1942	16
2.1.3	v letech 1942 - 1981	22
2.2	Mostarský případ	33
3	Fenomén Medjugorje	35
3.1	Bezprostřední vyšetřování událostí v Medjugorje františkánskými řeholníky (výslechy na faře sv. Jakova)	35
3.2	Medjugorští františkáni a rituál „Zjevení Matky Boží“ na úpatí Podbrda a v kostele sv. Jakova	42
3.3	Národnostní a konfesní skladba poutníků do mariánské svatyně Královny Míru v Medjugorje v letech 1981-1984	51
4	Církevní vyšetřování biskupa Mostar–Duvno Pavao Žaniće ve věci údajného zjevení Madony v Medjugorje	56
4.1	do konce roku 1981	56
4.2	první polovině roku 1982 (rozhovory biskupa Pavao Žaniće s vizionáři)	64
4.3	Dokument Svaté Kongregace pro nauku víry určený místnímu Ordináři na rozeznání Zjevení	66
5	Vyšetřování medjugorského fenoménu první diecézní komisí	
5.1	První diecézní komise (1982-84)	68
5.2	Deník Vicki Ivanković	74
5.3	Postup biskupa Mostaru a Duvna Pavao Žaniće proti medjugorskému fenoménu na přelomu roku 1984/85	

6	Závěr	87
7	Seznam použitých pramenů a literatury	90

1 Úvod

Ve své diplomové práci bych se chtěl zaměřit na zajímavý úkaz z počátku 80. let 20. století, jenž bezprostředně ovlivnil nejen ono místo „zjevení Panny Marie“, tj. Medjugorje, ale také politicko-církevní situaci v celé tehdejší Jugoslávii. Především bych se chtěl zabývat jeho následným vyšetřováním ze strany církevních činitelů v letech 1981-1984.

Právě vyšetřování ze strany tří církevních subjektů (nejprve místních františkánů, poté biskupa Mostaru-Duvno Pavao Žaniće a nakonec první diecézní komise v letech 1981- 1984) stojí v centru této diplomové práce, která celý případ analyzuje. Bez pochopení tohoto případu nelze vystopovat motivaci všech zúčastněných aktérů (kromě vlastních vizionářů, tj. dětí). Děti považoval, jak práce později ukáže, biskup Žanić za pouhé loutky a za nástroj v rukách místních františkánů, kteří velmi důkladně a pečlivě zaštiťovali dohled nad „medjugorskou madonou“ a nad budováním nové mariánské svatyně na tomtéž místě. Tyto důležité aspekty jsou také součástí diplomové práce, jež na základě výzkumu E. M. Jonese pojednává o způsobu manipulace s těmito dětmi, kterému se medjugorští františkáni velmi dobře přiučili u charismatického hnutí, jehož součástí ostatně někteří z nich byli.

Mimo to se práce zabývá dějinným pozadím celého fenoménu, jeho hlavními elementy a metodou jeho tvorby od františkánského kléru. Nutno podotknout, že tyto základní elementy vyjmenoval jeden z členů obou dvou komisí dr. Mato Zovkić, který řekl, že pod fenomén Medjugorje nespádají jen prožitky šesti dětí z Bijakovići, týkající se samotného zjevení Madony, ale i propaganda, napjatá situace mezi dvěma kléry biskupství a množstvím poutníků, kteří tuto církví neuznanou „mariánskou svatyní“ dodnes v hojném počtu navštěvují. Všem těmto elementům se tato diplomová práce věnuje; nejpodrobněji zkoumá ono napětí mezi františkány a diecézním klérem, jenž je rovněž úzce svázán s medjugorským fenoménem a tvoří jeho dějinné pozadí.

Tato diplomová práce je první vlaštovkou na vědecké historické půdě, jež se danému tématu důkladně a obšírně věnuje. Do dnešního dne, pokud je mi známo, nebyla v České republice doposud napsána žádná publikace, která by se „medjugorským fenoménem“ z historického hlediska zabývala. Neznamená to však, že

je toto téma u nás zcela přehlíženo. Ba naopak, pro skupinu věřících bylo dokonce založeno nakladatelství Centrum Věrité, které vydává církevní publikace věnované převážně Medjugorje a které pořádá zájezdy na poutní místa, mezi nimiž medjugorská „mariánská svatyně“ převažuje. Publikace z nakladatelství Centrum Věrité, které vydává RNDr. František Mráček, nelze považovat za vědecky podložený historický materiál. Právě proto jsem se publikacemi Centra Věrité nezabýval a ani je nebudu dále ve své práci uvádět.

Celou práci jsem rozdělil do pěti kapitol. Jak jsem se už výše zmínil, v České republice prozatím neexistuje žádná vědecko-historická publikace, zabývající se podrobněji tímto fenoménem. Ani v zahraničí není příliš velký výběr z odborné literatury na toto téma a převážná většina knih, které byly vydány, pochází především z pera církevních činitelů, a to jak ze strany přívrženců (tj. především františkánů), tak ze strany katolické církve, která „fenomén Medjugorje“ ve svých spisech nezpracovala pouze teologicky, ale také politicko-sociálně. Snažila se tak přiblížit své stanovisko (zpočátku nedůvěřivé, později pak víceméně negativní) širší (ne jen církevně specializované) veřejnosti.

První kapitola pod názvem Úvod do tématu stručně popisuje pozadí vyšetřování fenoménu z 80. - 90. let 20. století.

Druhá kapitola Dějinné pozadí fenoménu Medjugorje je dále členěna do dalších dvou podkapitol, jež celý problém přiblíží a ozřejmí. Základní informace pro tuto kapitolu jsem čerpal ze dvou knih. Jednak z knihy církevního činitele, pomocníka biskupa Čuleho M. Periće, vydanou v Mostaru v roce 2002 pod názvem *Hercegovačka afera*, a dále pak fráterů Jerko Mihaljeviće, jenž vydal v roce 1976 knihu *Hercegovački slučaj a Istina o hercegovačkom slučaju* V. Nuiće, vydanou v Záhřebu roku 1998. První podkapitola Hercegovský případ je základní kulisou k pochopení celého, doposud ne zcela vyjasněného, avšak stále diskutovaného fenoménu Medjugorje, neboť podává přehled událostí vedoucích k církevnímu rozvratu v Bosně a Hercegovině od 13. století až po rok zjevení, t.j. po rok 1981. Druhá podkapitola Mostarský případ, jejíž hlavním zdrojem byla kniha frátera Ivo Sivriće (vydaná v Montrealu roku 1989 pod názvem *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*), nastiňující problematiku biskupství v Mostaru, ještě více přispěje k hlubšímu osvětlení a pochopení diskutovaného problému.

Třetí kapitola Fenomén Medjugorje je dále rozdělena na tři další podkapitoly, jež se zabývají nejprve bezprostředním vyšetřováním této události františkány ze dne 24. června 1981 v Medjugorje na faře sv. Jakova. Zde jsem informace čerpal především z knih Dariji Š. Klanac. Ta ve svém spise z roku 1997, vydaném v Mostaru pod názvem *Na izvorima Medjugorja* zaznamenává slovo od slova první výsledky, původně nahrané na magnetofonové pásky. Dále jsem čerpal z knihy publicistky Mary Craig, jež ve své knize pod názvem *Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje* z roku 1988 popisuje bezprostřední události v prvních dnech v Medjugorje. Nakonec jsem využil ještě další publikace, a to knihu Rene Laurentina, publikovanou v roce 1984 v angličtině pod názvem *Is the Virgin Mary Appearing at Medjugorje?* a knihu mariologa Michael O'Carrolla, taktéž publikovanou v angličtině pod názvem *Medjugorje: Facts, Documents, Theology* v roce 1986 a knihu frátera Svetozara Kraleviće *The Apparitions of Our Lady at Medjugorje*, publikovanou v nakladatelství *Franciscan Herald Press* v roce 1984.

Druhá podkapitola pod názvem Medjugorští františkáni a rituál Zjevení Matky Boží na úpatí Podbrda a v kostele sv. Jakova se zabývá postavením těchto „medjugorských františkánů“ v rámci celé provincie Nanebevzetí Panny Marie. Zde jsem použil jako hlavní zdroj knihu od Michaela E. Jonese vydanou v angličtině v roce 1988 pod názvem *Medjugorje: the Untold Story*.

A pro poslední podkapitolu druhé kapitoly, zabývající se národnostní a konfesní skladbou poutníků do mariánské svatyně Královny Míru v Medjugorje v letech 1981-1984, jsem čerpal fakta (kromě již zmíněné knihy Mary Craig *Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje* z roku 1988) především z publikace Milana Vukoviće ČL. 133. *KZ SFRJ Nad Međugorjem, Sudski progon fra Joze Zovka*, která obsahuje výpovědi lidí z procesu s františkánem Zovkem.

Čtvrtá kapitola pojednává o jedné z hlavních církevních postav v celém vyšetřování, a to o biskupu Mostaru-Duvno Pavao Žaniće. Ten nejprve k celé události přistupoval spíše kladně. V první polovině roku 1982 však svůj postoj po důkladných rozhovorech s vizionáři přehodnotil a začal se stavět ke „Zjevení Panny Marie“ v Medjugorje nepřátelsky až, dá se říci, antagonisticky. Tato kapitola obsahuje též dokument Svaté kongregace pro nauku víry z let 1974-1978, který udává kritéria pro rozeznání zjevení a je určen především pro ordináře, v jehož biskupství se takovéto

zprávy o dané události objevily. Zde jsem čerpal především z knihy *Ogledalo Pravde* a knih chorvatských autorů Rupčiće a Nuiće *Još jednom istina o Međugorju - Povodom pojave Ogledala Pravde Biskupskoga ordinarijata u Mostaru*, vydaných v chorvatštině, a rovněž z knihy jmenovaného autora Rupčiće *The truth about Medjugorje*, ale tentokrát vydané v roce 1990 anglicky.

Pátá a poslední kapitola mé diplomové práce se skládá ze tří podkapitol. První podkapitola zabývající se vyšetřováním První diecézní komise v letech 1982-1984, čerpá především z těchto článků: Zovkić, M. *Problematici elementi u fenomenu Medjugorje*, *Bogoslovsaka kmotra* z roku 1993 a Perić, R. *Zovkićeva prosudba Medjugorskih zbivanja, U službi riječi i božjega naroda* z roku 2007.

Druhá podkapitola analyzuje deník vizionářky Vicki Ivanković. Zdrojem stěžejních informací pro ni je kniha Ivo Sivriće vydaná v roce 1989 v angličtině pod názvem *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*.

Třetí podkapitola mapuje rozhodný postup biskupa Mostaru a Duvna Pavao Žanice proti medjugorskému fenoménu na přelomu roku 1984/1985, který byl provázen masovou oslavou významného jubilea „zavedení křesťanství v Chorvatsku“ na místech významných mariánských svatyní a završen 23-stránkovým „protimedjugorským dokumentem“, který nechal biskup Žanić sepsat v italském jazyce. Dokument bezprostředně vyvolal mezi obhájci a zastánci fenoménu veliké rozhořčení, které vedlo k následnému sjednocení a vytvoření jednotné fronty. Zde jsem čerpal především přímo z tohoto 23-stránkového dokumentu, jenž nechal v roce 1984 v Mostaru biskup Žanić sepsat v italštině pod názvem *Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje*.

V samotném závěru diplomové práce se zamýšlím nad budoucností tohoto „medjugorského fenoménu“ a nad jeho významem pro další generace.

1.1 Úvod do tématu

První měsíce roku 2010 plní stránky novin skandál otřesného zneužívání dětí, které se staly obětí „špatné výchovy“ v církevních ústavech v mnoha koutech Evropy. Nejvyšší představitelé církve na tento skandál reagují různým způsobem. Například papež Benedikt XVI., který se podílel na zamlčování jedné z takovýchto pedofilních afér, se během svého setkání s oběťmi otřesného jednání na Maltě kajícíně rozplakal. Naproti tomu emeritní italský biskup Giacomo Babini zase z celé aféry obvinil Židy, jež považuje za zcela přirozené nepřátele církve. Jeho kolega kardinál Tarcisio Bertone vidí zase za celou věcí homosexuály, protože podle něho existuje přímá souvislost mezi homosexualitou a pedofilií. Hlavní exorcista a jeden z vůdců modlitební skupiny v Medjugorje z roku 1984 Gabriele Amorth zase vidí za současnou aférou ďábla, který podle jeho soudu působí ve Vatikánu. A tak není ani divu, že na základě takovýchto výroků z úst nejpřednějších činitelů katolické církve začaly v Německu velmi výrazně řádnout řady tamních katolíků, kteří na protest takovýchto jednání církev opouštějí.

V záplavě takovýchto opravdu skandálních zpráv poněkud zapadlo oznámení o iniciativě papeže Benedikta XVI., který rozhodl o sestavení mezinárodní komise na vyšetření fenoménu Medjugorje. Tato komise, v jejímž čele stanul kardinál Camillo Ruini, bývalý předseda italské biskupské konference, měla již 26. dubna své první zasedání. V řadách této komise, která se skládá ze 17 členů, bude působit rovněž pět Chorvatů. Nutno podotknout, že doposud zkoumaly události v Medjugorje pouze tři komise. První dvě z nich byly zřízeny biskupem Mostaru a Duvno Pavao Žaničem a působily v letech 1982 - 1986. Třetí, národní komise nebo také komise biskupské konference Jugoslávie, byla zřízena na pokyn Kongregace pro nauku víry až v roce 1987. Avšak žádné z těchto tří komisí nebylo dopřáno, aby veřejně deklarovala závěry svého vyšetřování, i přesto, že jejich činnost sloužila za podklady veřejných vyjádření, jak biskupa Žaniče z roku 1984 a z roku 1987, tak biskupské konference Jugoslávie (BKJ) z roku 1991. Zvláště usnesení BKJ bylo považováno za důležitý mezník v historii fenoménu. Tehdy jugoslávský episkopát na základě dokumentace shromážděné národní komisí vydal v Zadaru prohlášení, že na základě dosavadního vyšetřování nemůže potvrdit nadpřirozenou podstatu zjevení v Medjugorje, ale že se

má nadále pokračovat ve vyšetřování. S rozpadem Jugoslávie a zánikem BKJ zanikla i tato národní komise. Její činnost však nebyla nikdy oficiálně ukončena.

Události v Medjugorje nevyšetřovaly jen tyto komise. Hned v počátku fenoménu se vyšetřování chopili i místní františkáni. Ale jen na velmi krátkou dobu (na pouhých pět dní), neboť se ihned poté vrhli na budování nové „mariánské svatyně“, aniž by čekali na jakýkoliv oficiální soud směřodatné instance, který, a to je nutno zdůraznit, dodnes z úst k tomu oprávněných osob nezazněl.

Nutno podotknout, že oprávněnou osobou v těchto záležitostech bývá místní ordinář. V případě „zjevení Panny Marie medjugorské“ je to biskup Mostaru a Duvno Pavao Žanić, jenž do Medjugorje v prvním roce zjevení skutečně dorazil (dokonce třikrát) a osobně události vyšetřoval. Na jeho vyšetřování pak navázala první a druhá diecézní komise, jež sám sestavil.

Takováto zjevení Matky Boží se podle Perry a Echeverría odehrávají na místech, na kterých probíhá konflikt sociální, ekonomický či vnitrocírkevní. Takovéto zjevení je pak chápáno jako varování před chaosem a utrpením. Právě obdobný postřeh se dá aplikovat i případě Medjugorje, neboť tehdejší stát, tj. Jugoslávie, stál po smrti svého vůdce J. B. Tita v roce 1980 na pokraji hluboké politické a ekonomické krize. A nejen to, také samotná Hercegovina se v té době nacházela uprostřed církevního rozkolu, způsobeného spory o rozdělení farností v biskupství Mostaru a Duvna (tj. Hercegovským případem).

Na závěr této kapitoly bych rád zmínil důležitý fakt, že veškeré negativní faktory fenoménu Medjugorje Vatikán od počátku přehlížel či zamlčoval, ač na ně byl systematicky upozorňován, i výše zmíněným biskupem Pavao Žanićem, neboť za ospravedlnění takovéto politiky byly brány tzv. vyšší zájmy (tj. boj proti komunismu) a dobré plody, jež „zjevení v Medjugorje“ v socialistickém státě přineslo (tj. množství poutníků a konverzí atd.).

2 Dějinné pozadí fenoménu Medjugorje

2. 1 Hercegovský případ

Základní kulisou k pochopení dané problematiky je tzv. „Hercegovský případ“, bezprostředně související s doposud ne zcela vyjasněným, avšak stále aktuálně diskutovaným fenoménem Medjugorje. Právě v tomto „Hercegovském případě“ spatřil vizionář Ivan Dragičević důvod, proč biskup Žanić¹, jenž vedl diecézi v Mostaru v letech 1980–1993, nikdy v pravost zjevení panny Marie v Medjugorje v roce 1981 neuvěřil² a proč jej neustále srovnával.³

Na tomto místě je nutno podotknout, že se pod „Hercegovským případem“ nakumulovaly za tři desetiletí svého trvání nejružnější dějinné události, které podle přesvědčení a jednostranného výkladu františkánů spolu nikdy nesouvisely. Nejprve byla „Hercegovským případem“ pojmenována vzpoura věřících ve třech farnostech proti nařízení Svatého stolce o předání františkánských farností do rukou diecézního kléru v roce 1968, později s ním byla spojována i problematika hercegovské otázky, tj. problém dělby farností v biskupství Mostar-Duvno mezi oběma kléry, tj. mezi františkány a diecézními kněžími.⁴ A konečně také projevená neposlušnost hercegovských františkánů vůči nařízením Svatého stolce.⁵

2. 1. 1 Přehled událostí vedoucích k církevnímu rozvratu v Bosně a Hercegovině od 13. stol. do roku 1881

Prvním a základním faktorem, který dovedl tuto hornatou zemi k tak dalekosáhlému církevnímu rozvratu, bylo slabé postavení biskupa v dějinách Bosny a Hercegoviny. V první polovině 13. století uprchl první latinský biskup na biskupském

¹ Žanić P., Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje, Mostar 30. X. 1984, s. 2.

² Kordić I., Medjugorska ukazanja – kritičko promišljanje, Zagreb 1996, s. 70.

³ Žanić P., Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje, Mostar, 30. X. 1984, s. 22.

⁴ Perić M., Hercegovska afera, Mostar 2002, s. 142.

⁵ Rupčić Lj. – Nuić V., Još jednom istina o Međugorju - Povodom pojave Ogledala Pravde Biskupskoga ordinarijata u Mostaru, Zagreb 2002, s. 97.

stolci ve Vrhbosně (právě zde se nacházelo sídlo bosenského biskupa ve středověku) ze strachu před patarény do Đakova a od tohoto okamžiku se zde tzv. „biskupská církev“, nutno podotknout, po dlouhá staletí až do roku 1881 neobjevila. Zcela obdobně vypadala situace v Humu v oblasti Hercegoviny, kde trebinjský biskup přesídlil do Dubrovníku a poslední biskup Duvna byl jmenován již v roce 1653.

Právě z těchto událostí plynula nespokojenost bosenských katolíků, jež si zcela opodstatněně stěžovali u Svatého stolce na stálou nepřítomnost biskupa v zemi, což vedlo k omezování jejich náboženského života. Proto se Svatý stolec rozhodl v roce 1735 jmenovat pro Bosnu apoštolského vikáře s biskupskou hodností. Nutno zdůraznit, že toto jmenování mělo ale jeden háček: tyto dosazení biskupové neměli vlastní klér a v drtivém případě pocházeli z místních františkánů, kteří sídlili v některém z bosenských františkánských klášterů a ve všem byli závislí na provincii Bosna-Srebrena.

Přesto, nebo právě proto se někteří z nich snažili tento stav změnit a nehodlali být jen ceremoniálními biskupy. K jejich zásadnímu rozhodnutí patřil fakt, že dají svému biskupskému úřadu ten pravý obsah, mezi jehož hlavní body patřilo vychování vlastního kléru a založení vlastního biskupského sídla. Nejdále v této snaze zašel člen provincie Rafo Barišić, který byl v letech 1832-1846 apoštolským vikářem v Bosně a následně v letech 1846-1863 apoštolským vikářem v Hercegovině. Bohužel se proti jeho snaze postavilo vedení Bosny-Srebreny a Barišić musel Bosnu opustit. Jejich vzájemné spory pak trvaly dlouhých čtrnáct let a byly řešeny nejprve ve Vídni, pak v Římě a následně v Cařihradě. Kvůli této aféře byla provincie na nějaký čas Propagandou, tj. Svatou kongregací pro šíření víry suspendována, přičemž byl spor v konečné fázi vyřešen tím, že byl Barišić jako první apoštolský vikář pro Hercegovinu ze scény odklizen. Ten ale od svého původního plánu neupustil a snažil se realizovat svůj sen alespoň tím, že pomáhal františkánům z Hercegoviny v jejich postupné emancipaci a odpoutání se od provincie Bosna-Srebrena.

Za druhý faktor⁶ je považována skutečnost, že prakticky od zaboru Bosny a Hercegoviny Osmany v 15. století jsou zdejší františkánští řeholníci jedinými zástupci katolické církve na tomto území a od poloviny 17. století fakticky přebírají vedení katolické církve v zemi. Zároveň s tím se stávají představiteli Latin-Miletu, tedy jakýmsi druhem národní vlády pro své věřící, se kterými je, dlužno poznamenat, spojilo velmi

⁶ Katolička crkva u Bosni i Hercegovini, BKBiH, Sarajevo 2002, s. 2.

pevné pouto.

Veškerá dosavadní literatura (hlavně apologetská) zdůrazňuje provázanost františkánů s národem do té míry, že se jejich vlastní dějiny prakticky ztotožňují s dějinami bosenských katolíků zvaných Chorvatů.⁷ Samotní františkáni přišli do Bosny jako inkvizitoři a misionáři již ve třináctém století a byli papežem pověřeni důležitým posláním, které se zakládalo nejen na potírání vlivu glagolášské bosenské církve, jež představovala národní autokefální církevní organizaci, ale také na upevnění vlastního postavení římsko-katolické církve v zemi spojeného s důsledným vykonáváním samotného církevního latinského obřadu. Nutno podotknout, že počátek vzestupu moci františkánů je spojen s vládnutím dynastie Kotromanićů ve 14. století.

V letech 1340-1342 byl ustaven Bosenský vikariát nezávislý na františkánské provincii zvané Provincia Sclavonicae a v roce 1445 opatřil papež Evžen IV. provincii Bosna Srebrena výlučným právem na duchovní správu v zemi. Tento fakt způsobil zvláštní skutečnost, že na území Bosny a Hercegoviny až do konce 19. století, přesněji do roku 1881, nevykonávali své poslání žádní světští kněží.

Během působení papežů Urbana V. (1362-1370) a Urbana VI. (1378-1389) obdrželi františkáni povolení stavět kostely a zakládat farnosti. Ale řeholníci chtěli víc: vytvořit vlastní biskupství v Bosně, o čemž svědčí opakovaný apel na Svatý stolec. Ten však rozhodl ve prospěch biskupa v Đakovu, který byl nazván titulární a podle práva jedinou hlavou římskokatolické hierarchie v Bosně.

V roce 1463 byl podepsán mezi sultánem Mehmed II. Dobyvatelem a františkánským kustodem Anđelem Zvizdovićem z Vrhbosny dekret, tzv. „Ahd – name“, v němž sultán povolil františkánům a katolíkům pod jeho vládou volnost pohybu, ochranu vlastnictví, a svobodu náboženství. V důsledku takto garantované náboženské svobody byli františkáni k vládě Osmanů víceméně loajální a s Portou udržovali, až na dobu válečných konfliktů zejména na lokální úrovni, kdy byli ze strany bosenských bejů mučeni a zabíjeni, velmi dobré vztahy.

Nutno podotknout, že tyto dějinné souvislosti počaly již v 15. století formovat samotnou historickou mentalitu bosenských františkánů: neboť již druhá generace

⁷ Lovrenović I., Bosanski Hrvati: esej o agoniji jedne evropsko-orijentalne mikrokulture, Zagreb 2002, s. 48.

františkánů přichází s nařízením, jež ukládá mladým františkánům po dosažení nutného vzdělání v Itálii opětovný návrat a vlastní službu v Bosně. Právě se jménem františkánského kustoda Zvizdoviće je spjat počátek klasické epochy osudové svázanosti národa a církevních otců, nazvané „epocha otomanské Bosny“.⁸ V této době se stali františkáni nejen jedinými duchovními svého lidu, nýbrž i jejich jedinými politickými zástupci. Rovněž vykonávali činnost jako lékaři, učitelé a rádci v praktických věcech. Tato patriarchálně konzervativní společnost, která zde byla povolna na již výše zmíněných základech budována, nese v sobě prvky téměř fanatického fundamentalismu, v jehož pravidlech jsou formy trestu pro ženskou část obyvatelstva za stejně spáchaný čin mnohem tvrdší a brutálnější, než je tomu u části mužské.⁹ Z této společnosti, ze které převážná většina františkánů pocházela, vzniklo a časem se také ujalo jejich lidové pojmenování *Ujaci*.

Na počátku 16. století je Bosenský vikariát rozdělen na dvě oblasti: na Vicaria Bosnae Croatiae, oblast doposud ušetřenou od osmanské nadvlády, a na Vicaria Bosnae Argentinae (Bosna-Srebrena), oblast pod vlastní osmanskou nadvládou, přičemž obě v roce 1517 obdržely status provincie. Z tohoto rozdělení vyplývá důležitý fakt, že Bosna-Srebrena se vedle arcibiskupství v Baru pro Makedonce a Albánce stala jedinou funkční strukturou katolické církve v oblasti celého Balkánu v době osmanské nadvlády.

2. 1. 2 léta 1881 - 1942

Tyto dějinné okolnosti pak přivedly místní katolickou církev po ukončení jejího dosavadního statutu misie k těžkým vnitřním sporům. Ta byla zrušena 5. července roku 1881 papežem Lvem XIII. po dohodě s vídeňským dvorem apoštolským listem „*Ex hac augusta cathedra*“, tj. bulou, jíž papež ustanovil řádnou církevní hierarchii na území dnešní Bosny a Hercegoviny. Na tomto místě je nutno připomenout dohodu, podepsanou 8. 6. roku 1881 mezi Rakousko-Uherskem a Vatikánem, na základě které bylo v Sarajevu založeno arcibiskupství se sufragánními biskupstvími v Banja Luce a

⁸ Lovrenović I., Bosanski Hrvati: esej o agoniji jedne evropsko-orijentalne mikrokulture, Zagreb 2002, s. 77.

⁹ Lovrenović I., Bosanski Hrvati: esej o agoniji jedne evropsko-orijentalne mikrokulture, Zagreb 2002, s. 83.

v Mostaru a díky níž si císař následně přisvojil právo jmenovat zde arcibiskupa¹⁰ a biskupy. Tímto rozhodnutím se taktéž zrušily apoštolské vikariáty v Bosně a Hercegovině, v jejichž čele až doposud stál biskup - apoštolský vikář. Nutno zdůraznit, že právě tímto nařízením přestala Bosna a Hercegovina spadat pod pravomoc Propagandy, tj. pod pravomoc Svaté kongregace pro šíření víry.¹¹

Také dosavadním misionářům, členům františkánského řádu, byly uznány zásluhy za udržení katolické víry v zemi. Tito však pocházeli z domácího obyvatelstva, a proto nemohli po ukončení misie odejít do svých původních vlastí, jak tomu u běžných misí ve světě obvykle bývá. Z tohoto důvodu byla jejich nejistá budoucnost ošetřena již zmíněnou bulou, která ustanovila právo františkánů vést nadále ve shodě s diecézními kněžími duchovní správu v zemi. S pomalým nástupem sekulárního (diecézního) kléru, který se v Bosně a Hercegovině ještě touto dobou nenalézal, souviselo pozvolné předání far z rukou františkánů na diecézní duchovenstvo.¹²

Avšak samotná skutečnost ustanovení řádné církevní hierarchie vyvolala mezi bosensko-hercegovskými františkány po tolika obětech za udržení víry v zemi velkou hořkost. Proto také nehodlali přepustit své výlučné a dominantní postavení na tomto území, které měli v pastorační činnosti po dlouhou dobu předchozích šesti staletí. Nutno podotknout, že z hlediska františkánů byla tato bula jen dovršením všech negativ, která s sebou rakouská okupace země přinesla - ač byla jimi zpočátku velmi nadšeně vítána.¹³ Později se však začalo ve spisech františkánských dějepisců opakovat tvrzení, že Svatý stolec jednal ve vleku vídeňského dvora a že neměl v úmyslu misi vůbec rušit. Dále také, že tento akt byl jedním z politických cílů Rakouska-Uherska, které si z Bosny a Hercegoviny chtělo vytvořit jen svou vlastní kolonii. Právě těmto plánům měli vadit místní františkáni, jediní představitelé a zástupci inteligence tohoto národa a jeho národního uvědomění.¹⁴

¹⁰ Prvním arcibiskupem byl jmenován záhřebský profesor teologie Josip Stadler (až do roku 1918).

¹¹ Perić M., *Hercegovačka afeta*, Mostar 2002, s. 232.

¹² Pandžić B., *Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom*, Mostar – Zagreb 2001, s. 119.

¹³ Od třicátých let 19. století nastalo jisté uvolnění v Osmanské říši vůči katolíkům a zejména od 70. let nastal obrovský boom církevních staveb v režii františkánů především díky finanční pomoci ze zahraničí. Avšak poté, co Bosna a Hercegovina přestala být misijním územím, tyto dary, které šly nejvíce od Lionské společnosti pro šíření víry a vídeňského dvora, naprosto ustaly. Navíc provincie, která byla osvobozena za Osmanů od daní, byla rakousko-uherskou vládou po okupaci zdaněna. Její financové se pak neštíteli prohledávat jejich kláštery, kde přechovávali tabák pro pašeráky. Gavran I., *Suputnici bosanske povijesti*, Sarajevo 1990; Pandžić B., *Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom*, Mostar – Zagreb 2001.

¹⁴ Nuić V., *Istina o hercegovačkom slučaju*, Zagreb 1998, s. 8.

Ano, bosensko-hercegoviští františkáni, kteří se aktivně účastnili ilyrského hnutí¹⁵, nepatřili mezi „oblíbence“ rakouského dvora. Vídeňský dvůr chápal, že pouze normalizací církevních podmínek se mohla Bosna a Hercegovina plynule začlenit do rakousko-uherského soustátí.¹⁶ Toto předsevzetí se však navzdory silným snahám ze strany vídeňského dvora nikdy nepodařilo naplnit.

V roce 1909 spálili františkáni demonstrativně vlajku mocnářství před svým klášterem v Mostaru a diecézní klér nikdy nepřestali obviňovat z toho, že přišel „na bodácích rakouských vojáků“.¹⁷ Opravdu prudké spory vyvolal až příchod jezuity a profesora teologické fakulty v Záhřebu Josipa Stadlera, jenž se stal jmenováním císaře Františka Josefa I. prvním vrhbosenským arcibiskupem a rovněž i jediným diecézním knězem v Bosně. Nutno zdůraznit, že Stadler svým dopisem z roku 1881 adresovaným papeži Lvovi XIII., v němž se ho tázal, jak má naplnit bulu, neboť prý nemá pro světský klér k dispozici žádné farnosti, otevřel onu pomyslnou Pandořinu skříňku. Odpověď z Říma byla jednoznačná: k dispozici mu budou dány všechny farnosti, u kterých bosensští františkáni do roka nedokážou, že jsou trvale připojeny ke klášteru. Stadler se ale s tímto rozhodnutím nespokojil a požadoval, i přes odevzdání třetiny ze stávajících 91 františkánských farností, stále další a další. Svými nekompromisními kroky a zvětšujícími se nároky vyvolával neustále nové vlny hádek, a docílil tak jednoznačně zjištěné atmosféry uvnitř katolické církve v Bosně, kterou musel následně řešit i Svatý stolec.¹⁸

Na tento tlak bezprostředně reagovali františkáni obrovskou protistadlerovskou kampaní, a to za spoluúčasti svých bratrů z Chorvatska a Dalmácie¹⁹, neboť Stadler z neúspěchu své strany HKU (Hrvatska katolička udruga) při volbách do bosenského sněmu v roce 1910 obvinil františkány a hnal svou stížnost až do Říma. Z tohoto důvodu Svatý stolec vyslal do Bosny své delegáty, aby celou záležitost prošetřili, což ještě více rozdělilo jednotlivé postoje katolické církve v zemi. Avšak Stadlerův přístup

¹⁵ Mnoho bosenských františkánů se vzdělávalo v sousedním Chorvatsku, odkud přenášeli vědomí národního uvědomění mezi katolické obyvatelstvo Bosny, také se plně zapojili do ilyrského hnutí, v jehož duchu psali i konali. Např. Martin Nedić, F. Jukić, B. Josić, S. Marijanović, A. Matić, M. Šunjić, A. Knežević, G. Martić. V roce 1843 byl františkánům z Bosny zakázán vstup do rakouských zemí.

¹⁶ Pandžić B., Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb 2001, s. 119.

¹⁷ Perić M., Hercegovačka afera, Mostar 2002, s. 62, 482.

¹⁸ Pandžić B., Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb 2001, s. 220.

¹⁹ Perić M., Hercegovačka afera, Mostar 2002, s. 27.

se tím nezměnil, právě naopak, začal postupovat vůči františkánům tvrdě a nekompromisně, neboť se snažil oslabit jejich vliv tím, že do země poslal jezuity a zavedl vůči františkánům rozsáhlou sekularizaci.²⁰ Jejich vzájemné spory se tak přesunuly i do politické roviny, a proto Stadler žádal jejich důsledné stažení z veřejného života. Ba co víc, františkáni byli ochotni v politické a kulturní sféře spolupracovat dokonce i s muslimy, což Stadler zásadně odmítl. Dlužno podotknout, že sám Stadler trpěl vůči františkánům stejnými předsudky, jaké míval v minulosti i samotný Řím: totiž, že jsou to „bytosti polovzdělané, neposlušné a svéhlavé“.

Arcibiskup, který z hlediska svých politických cílů byl nepohodlný i Vídni, ačkoliv v něm bosenští i hercegovští františkáni viděli jejího hlavního vykonavatele, zavedl a prosazoval v Bosně tzv. „ideu velkého Chorvatska“, čímž se snažil o posílení postavení Chorvatů v rámci celé monarchie.²¹ V roce 1900 při zahájení Katolického kongresu v Záhřebu Stadler, který byl horlivým zastáncem trialismu, pronesl zdravici, ve které sdělil své velké přání, aby se Bosna a Hercegovina sjednotila se svojí mateřskou zemí, tj. s Chorvatskem. Toto prohlášení vyvolalo ostré reakce vlád jak ve Vídni, tak v Sarajevu.

Situace v Hercegovině byla po zavedení řádné církevní hierarchie o poznání klidnější. První biskupem Mostar-Duvno se stal Paškal Buconjić, který již předtím stál v čele hercegovských františkánů a byl i apoštolským vikářem v Hercegovině. Hercegovští františkáni, jež se odštěpili od provincie Bosna-Srebrena teprve v 50. letech 19. století, se v této době spíše ještě konstitovali. Roku 1843 bosenští františkáni původem z Hercegoviny žádali Propagandu o stavbu vlastního kláštera, a to i přes odpor „stařešinstva“ z Bosny-Srebreny.²² Nutno podotknout, že teprve roku 1852 se jim podařilo díky pomoci bývalého bosenského vikáře Rafo Barišiće osamostatnit, vznikla provincie a byla vytvořena vlastní kustodie, jež byla podřízena

²⁰ Rakousko-uherská strana a arcibiskup Stadler trvali na odstranění františkánů z pastorálního a vůbec veřejného života, tj. na odchodu z farností v klášterní život. Poněvadž byli františkáni početní, jeden z úmyslů, jak to urychlit a ulehčit, byla jejich sekularizace, tj. přechod na světský - biskupský klér, která vyvolala mezi nimi veliký povyk.

²¹ V novinách hercegovských františkánů Glas Hercegovine a časopisu Osvit se veřejně obhajovala náboženská pluralita v Bosně a Hercegovině v reakci na Stadlerovy plány a postoje. Přesto někteří z nich postupně přejímali Stadlerovu ideu chorvatského národa, přičemž hercegovští františkáni Paškal Buconjić a Didak Buntić byli mezi prvními, kteří začali podporovat jak katolicismus tak chorvatský nacionalismus na svých školách. Tyto tendence pak vyústily během druhé světové války k přímé podpoře Pavelićova režimu františkány. Lovrenović I., Bosanski Hrvati – esej o agoniji jedne evropsko-orijentalne mikrokulture, Zagreb 2002, s. 158.

²² Pandžić B., Hercegovski franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb 2001, s. 35, 91, 103.

přímo generálu řádu.²³

Biskup Paškal Buconjić naprosto chápal problémy a postavení své kustodie a rozhodně nechtěl brzdit její rozvoj. Na rozdíl od arcibiskupa Stadlera neměl problém s tím, že by veškerý jeho klér představovali františkáni. Ba právě naopak, Buconjić v nich spatřoval záruku úspěšného rozvoje katolické církve v Hercegovině. Rovněž také vnímal fakt, že františkáni jsou u místních sedláků, ze kterých se především rekrutovali, nadmíru oblíbení. Přesto všechno nemohl obejít vůli Svatého stolce, který požadoval i v Hercegovině uvedení diecézního kléru.²⁴ V této věci však spolupracoval s kustodem františkánů Begićem.

První návrh františkánů z roku 1885, který biskup předložil Římu, byl těmto řeholníkům zcela ušit na míru. Jako oblast pro farnosti budoucího diecézního kléru vymezil levý břeh Neretvy, kde se žádné farnosti nenalézaly a kde katolického obyvatelstva bylo opravdu poskrovnu, zatímco na opačném břehu v západní Hercegovině panovala situace zcela odlišná, neboť se zde ve velkém počtu nalézali františkánské kláštery i se svými farnostmi a dominovalo zde převážně katolické obyvatelstvo.²⁵

Tento návrh Svatý stolec ústy svého nuncia ve Vídni pochopitelně nejen odmítl, ale roku 1899 rozhodl také o tom, že ze stávajících farností v Hercegovině jich 25 bude trvale připojeno k provincii a 12 dáno biskupu volně k dispozici.

Zároveň tato tzv. decize předpokládala v budoucnu založení ještě 12 farností (dismembrací řeholních), které připadnou biskupu, aby tak bylo dosaženo parity v počtu věřících, tedy půl na půl a byla tak zajištěna rovnoprávnost mezi františkány a

²³ Nuić V., Istina o hercegovačkom slučaju, Zagreb 1998, s. 22.

²⁴ Pandžić B., Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb, 2001, s. 124; Zde se obdobně jako v Bosně u biskupa Stadlera vynořil problém dvou mocí v církvi – teritoriální biskupské moci nad všemi farnostmi a věřícími a řádové provinciáloví moci nad všemi kláštery a řeholníky. V období misie na území BiH bylo důležité ale i prospěšné, že františkáni jsou přímo podřízeni papeži neboli, že mají exempci. Pak však nad nimi biskup nemá žádnou přímou moc. Ale po ustanovení řádné církevní hierarchie nastal problém. Zdejší františkán, který byl jediným farářem v zemi, byl nyní jako řeholník podřízen provinciáloví, ale jako farář se stal podřízený biskupovi. Faráře zpravidla jmenuje biskup. Ale je-li farář zároveň řeholníkem, nemůže to udělat bez dohody s provinciálem. Nastane-li takováto situace v biskupství, řeší se to tím, že vzniknou dvě kategorie farností. Ty, které jsou trvale připojeny k provincii a která je tím spravuje, se nazývají „*pleno jure unitae*“. V případě Hercegoviny se však označují „*mensae religiosorum*“, protože Hercegovina se znovu ve dvacátých letech stala misijním územím – kvůli finanční nouzi místního biskupa - a přešla tak znovu pod pravomoc Propagandy. Druhou kategorií jsou farnosti „*liberae collationis*“, tedy ty, které jsou biskupovi volně k dispozici a má v nich právo svobodně potvrzovat kněze. Na něm pak záleží, zda se farářem stane kněz-řeholník nebo diecézní kněz. Kustić Ž., Što se događa u Hercegovini ? (2), Glas Koncila 20, 1968, s. 10.

²⁵ Craig M., Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje, Indiana 1988, s. 97.

diecézními kněžími, kteří v Hercegovině ještě nebyli. Proto také Svatý stolec souhlasil s tím, aby farnosti, které určil pro biskupa, prozatím vedli františkáni. Avšak kvůli počtu diecézních kněží v následujících desetiletích zůstalo toto rozhodnutí Svatého stolce z roku 1899 jen na papíře.

I další biskup v Mostar-Duvno Alojzije Mišić byl františkán. Také on stejně jako jeho předchůdce byl spojen s františkánskými faráři a málo dbal na výchovu svých diecézních kněží. Z tohoto důvodu sloužili v Hercegovině v roce 1922 všeho všudy jen tři diecézní kněží, kteří měli k dispozici čtyři farnosti. Stařešinstvo provincie se v této době snažilo právně si zabezpečit ty farnosti, které rozhodnutím Svatého stolce připadaly biskupovi, ale vedli je nadále františkánští faráři. A to i ty farnosti, které vznikly dismembrací z těchto farností. Také proto od roku 1922 zasílali do Říma petice a žádosti, které měly jediný cíl: přimět Svatý stolec, aby tyto farnosti natrvalo připojil k provincii. V této iniciativě byl tehdejšímu provinciálovi Bubalovi nápomocen i biskup Mišić. Pod vlivem provinciála a stařešinstva řádu prosil z důvodu nedostatku diecézních kněží Řím, aby veškeré farnosti v biskupství (kromě čtyř) byly právně předány františkánům. Svatý stolec tuto žádost odmítl.

Přístup františkánů k řešení celé situace byl ale neodbytný, a tak stařešinstvo řádů předkládá za pomoci biskupa zcela nový návrh, jenž obsahuje téměř obdobnou „lest“, jakou již obsahoval návrh františkánů z roku 1885. Vedle již existujících farností uvádí i jména třiceti virtuálních farností, které vůbec nikdy neexistovaly a ani existovat nemohly, protože byly lokalizovány na místa, kde katolické obyvatelstvo nežilo nebo ho tam bylo opravdu jen málo. Právě tato místa byla určena biskupu jako farnosti mu dané volně k dispozici, tzv. „*liberae collationis*“. Díky této klíče pak Svatý stolec vydal reskript, kterým přidělil františkánům nejen oněch 25 farností předaných biskupu v roce 1889, ale navíc dalších 27 farností, které měly vzniknout jejich dismembrací – oddělením nových. Provincie s takto nabytými farnostmi mohla nakládat jako s farami „*pleno jure unitae*“, tj. inkorporovanými i s právem dosazovat kněze. Ale to bylo omezeno pouze do doby, dokud Svatý stolec o nich nerozhodne jinak, tedy „*ad nutum Sanctae Sedis*“. Právě z těchto příčin vznikly v Hercegovině tři kategorie farností: 1. „*ad nutum Sanctae Sedis*“, 2. „*pleno jure unitae*“ a 3. „*liberae collationis*“²⁶.

²⁶ Kustić Ž., Što se događa u Hercegovini ? (2), Glas Koncila 20, 1968, s. 10.

2. 1. 3 léta 1942 -1981

V roce 1942 se stal biskupem v Mostaru diecézní kněz Petr Čule, a to i přes odpor a protesty františkánů, kteří usilovali o jmenování biskupa z vlastních řad. Nutno poznamenat, že v této věci měli podporu i vlády Ante Paveliće. Proto také biskup Čule takřka ihned po svém nástupu žádal Svatý stolec o zrušení reskriptu z roku 1923, čímž by se diecéznímu kněžstvu navrátily ty farnosti, které nyní nesly označení „ad nutum Sanctae Sedis“. Avšak v období druhé světové války to byla velmi těžko uskutečnitelná věc nejen proto, že hercegovští františkáni byli oddaní stoupenci režimu, ale také z toho důvodu, že se někteří z nich stali válečnými zločinci a jejich kláštery centry fašismu a ustašismu v zemi.²⁷

Dlužno říci, že již před samotnou válkou se mnoho z těchto kněží připojilo k ustašovskému hnutí, neboť noviciát bosensko-hercegovských františkánů sousedil v Sieně vedle Pavelićova centra v Itálii a jeho agenti pak mladé mnichy doslova prodchnuli těmito ideami. Takto zpracovaní se vraceli do Bosny a Hercegoviny, kde obdobné myšlenky dále šířili na svých školách. Právě Sarajevo bylo charakterizováno jako střed františkánského ustašismu. Také významný klášter Široki Brijeg v Hercegovině sloužil k výchově ustašovských kádrů, odtud se rekrutovali i ministři ustašovské vlády, jako byli Artuković, Djumandžić, fra Glavaš a řada dalších vysokých činitelů, z jejichž okolí pak pocházelo na 80 ustašovských kapitánů.²⁸

Ano, mnozí řeholníci byli aktivními spolupracovníky gestapa a své kláštery dobrovolně propůjčovali ustašovské propagandě, kde místní mládež verbovali do jejich řad. Za války se dokonce někteří z nich účastnili genocidy místního srbského obyvatelstva. Bohužel výčet jejich válečných zločinů je opravdu obsáhlý. Například za zdi prvního kláštera a zároveň významné mariánské svatyně Široký Brijeg popravovali ustašovci partyzány. Později byli z tohoto důvodu tito „ustašovští zlosynové“, jak se řeholníkům v roce 1945 v únorovém vydání Borby přezdívalo, na setkání partyzány střeleni.²⁹

²⁷Bulajić M., 'Došla sam namerno' in : NIN. 18.září, 1988, s. 26.

²⁸Bulajić M., 'Došla sam namerno' in : NIN. 18.září, 1988, s. 26.

²⁹Lučić I., Komunistički progoni Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini 1945.-1990. in: National security and the future 3, 2008, s. 43.

Během partyzánské ofenzívy v únoru roku 1945 bylo vedení provincie včetně provinciála Petroviće pobito a jejich těla naházena do Neretvy. Hercegovští františkáni později naznačovali, že to, že se jich biskup Čule zřekl, zanechalo „jejich krev na jeho rukou“. Neboť, když tehdy za ním na začátku roku 1945 partyzáni přišli a obviňovali františkány ze všech spáchaných zvěrstev, tak je odbyl slovy: „*Já nejsem jejich nadřízený, tím je provinciál*“, načež se partyzáni sebrali a následně celé vedení provincie postříleli³⁰. Zcela obdobně si počínali i Titovi muži na Širokem Brijegu, kde po regulérní bitvě postříleli na 46 mnichů. Celkem provincie tímto způsobem přišla o 66 svých členů a krátce po válce se pak ve vězení ocitlo dalších 38 hercegovských františkánů, přičemž se posléze počet uvězněných vyšplhal až k šedesáti.

V roce 1949 na návrh státního zastupitelství obvodního soudu v Mostaru bylo rozhodnuto o zabavení majetku provincie.³¹ Touto konfiskací přišli františkáni o své školy, zdravotní ústavy a starobince, čímž v provincii nastala naprosto zoufalá situace. I z tohoto důvodu se následně připojili se svým provinciálem Mile Lekem k iniciativě bosenských františkánů, jejíž účelem byla normalizace vztahů církve se státem a v jejím čele stál provinciál bosenských františkánů Josip Markušić. Nutno podotknout, že bosenští františkáni měli mnohem lepší vyjednávací pozici s představiteli státu než jejich hercegovští bratři,³² neboť během druhé světové války jejich část v čele s Josipem Markušićem sympatizovala s partyzánským hnutím³³. Zřejmě pro tyto postoje byl Titem v roce 1949 přijat, ačkoliv jeho postoj ke katolické církvi nebyl rozhodně vřelý.

Na základě těchto oboustranných rozhovorů pak byla zahájena práce na založení kněžského sdružení „*Dobri pastir*“. V roce 1950 proběhla první ustanovující

³⁰ Rupčić Lj., The truth about Medjugorje – A response to the pamphlet “Medjugorje“ by Msgr. Pavao Žanić, Bishop of Mostar, Ljubuški – Humac 1990, s. 91.

³¹ Pandžić B., Hercegovski franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb 2001, s. 214, 229.

³² Bax M., Medjugorje: religion, politics, and violence in rural Bosna, Amsterdam, 1995, s. ;Ačkoliv někteří z nich ještě v době existence Rakouska-Uherska vyměnili svoje jehoslovanství za ideu velkého Chorvatska, přesto jistá část těchto řeholníků si zachovala původní postoj a otevřenost pro spolupráci s ostatními národy BiH, především muslimy. (Srećko Džaja); Anđelović P., Vjerni Bogu, vjerni Bosni, Sarajevo 2002.

³³ Perica V., Balkan idols - Religion and Nationalism in Yugoslav States, s. 78 uvádí, že mnoho františkánů Bosny Srebreny sympatizovalo – jak on sám říká - s jugoslávským občanským náboženstvím bratrství a jednoty. Naopak řeholníci ze západní Hercegoviny během války sympatizovali s ustašovci, pracovali proti jugoslavismu a komunismu a snili o obnovení chorvatského státu. Lovrenović dále uvádí, že Markušić sympatizoval s partyzánským hnutím.

schůze, které se účastnilo 94 františkánů z Bosny, 43 františkánů z Hercegoviny a 25 diecézních kněží.³⁴ Reakce na vznik tohoto sdružení byla ze strany BKJ, tj. Biskupské konference Jugoslávie, nekompromisní: sdružení „Dobri pastir“ bylo prohlášeno zprvu za nevhodné, později za nezákonné „non expedit“. Rovněž samotný generál františkánského řádu Perantoni proti němu ostře protestoval³⁵ a nakonec s nimi roku 1952 Vatikán přerušil veškeré styky.

Nutno podotknout, že členové tohoto kněžského hnutí byli za svou účast náležitě honorováni. V roce 1955 obdrželi fráter Markusić a fráter Ostojić Řád jednoty a bratrství prvního stupně a o čtyři roky později i fráteri Mile Leko, Karin, Dodig a Drljić. Po celou dobu své existence vedli toto sdružení bosenští františkáni. Sdružení pomohlo oběma provinciím pokračovat ve své činnosti, řeholníkům se snížily daně, a dokonce dosáhli navrácení zkonfiskovaných budov farností a klášterů. Také byla povolena nová výstavba, výuka náboženství a vydavatelská činnost. Členům taktéž bylo zajištěno sociální a zdravotní pojištění atd.³⁶

Situace diecézního kněžstva v Hercegovině byla po válce stejně tíživá. Navíc je stále trápil nízký stav a nedostatek farností. To mělo své příčiny, které vyplývaly jak z výše zmíněného rozhodnutí Svatého stolce z roku 1923, tak i z nařízení biskupa Misiće, který v roce 1937 limitoval počet seminaristů v rámci všech ročníků v semináři Travniku na počet 33.³⁷ Rovněž mezi diecézními kněžími byly ztráty způsobené partyzánskými oddíly: bylo zabito 12 kněží, dále dva bohoslovci a jeden kněz zemřel ve vězení.

Ale tou největší ztrátou pro jejich další rozvoj bylo rozhodně uvěznění biskupa Petra Čuleho. Již tři měsíce po odsouzení Stepinace v roce 1948 byl proti němu veden proces za kolaboraci v souvislosti s križarima,³⁸ spolu s ním byli obviněni mimo jiné i tři hercegovští františkáni včetně pozdějšího provinciála Rufina Siliće, který proti němu údajně křivě svědčil. Biskup Petr Čula byl nakonec odsouzen na 11,5 roku: z toho si pobyl ve vězení 7,5 roku a pak dva roky v domácím vězení.

³⁴ Lučić I., Komunistički progoni Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini 1945.-1990. in: National security and the future 3, 2008, s. 48, 53.

³⁵ Pandžić B., Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb 2001, s. 229.

³⁶ Gavran I., Suputnici bosanske povijesti, Sarajevo, 1990.

³⁷ Kustić Ž., Što se događa u Hercegovini ? (2), Glas Koncila 20, 1968, s. 10.

³⁸ Lučić I., Komunistički progoni Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini 1945.-1990. in: National security and the future 3, 2008, s. 43, 58.

Stejně jako u provincie hercegovských františkánů, tak u ordinariátu byl konfiskován majetek. Asi nejbolestnější ztrátou pro biskupa a jeho diecézní klér bylo odebrání pozemku na stavbu nové katedrály Občanským národním výborem. Nakonec na místě určeném pro tuto sakrální stavbu vznikl jistě zcela záměrně Dům kultury. Biskup Čule se snažil na tento fakt poukázat, a proto v roce 1955, ještě ze svého vyhnanství v toliškém klášteře, napsal prezidentu republiky dopis, kde jej vedle vylíčení svého procesu upozornil na skutečnost, že biskupství byla způsobena ohromná materiální škoda.³⁹

Když se v roce 1957 Čule vrátil zpět do Hercegoviny a posléze v roce 1958 převzal správu diecéze, rozhodl se, že tento stav změní. Jedinou cestou jak zrestaurovat zplundrované biskupství bylo znovu otevřít otázku farností v Hercegovině a napadnout validitu reskriptu z roku 1923. Toho mohl dosáhnout jedině tím, že se za něj postaví Svatý stolec ve sporu s františkány, který po otevření této otázky musel zákonitě přijít. Dále musel znormalizovat své vztahy se státem, aby tak eliminoval zásahy z jeho strany. Okolnosti se ukazovaly být příznivé. V roce 1958 zemřel Pius XII. a o dva roky později kardinál Stepinac, čímž se odblokovala stávající bariéra mezi Vatikánem a jugoslávským státem. Postupný proces obrody vztahu obou subjektů započatý v roce 1960 pak vyústil uzavřením Protokolu v roce 1966 a návštěvou prezidenta Tita u papeže Pavla VI. v roce 1971.

Díky této atmosféře se jugoslávští biskupové mohli nejen účastnit příprav na Druhém Vatikánském koncilu, jenž byl zahájen v roce 1962, ale dokonce mohli vycestovat do zahraničí bez jakéhokoliv omezení. Během koncilu se pak definitivně obnovilo spojení mezi jugoslávským episkopátem a Vatikánem. A když v roce 1963 přijal papež Pavel VI. jugoslávské biskupy, povzbuzoval je k tomu, aby spolupracovali s jugoslávskými úřady ve vyjednáváních zaměřených na zlepšení vztahu mezi státem a církví. Biskup Čule nezůstal stranou tomuto procesu. V mnohých věcech dokonce vyčníval nad svými kolegy z Biskupské konference Jugoslávie. Například tehdy, když na koncilu ostře promlouval proti klerikalismu a cízaropapismus,⁴⁰ nebo když doma v Jugoslávii otevřeně promluvil na podporu vlády. Zapojil se také do tehdejší módní debaty inspirované Latinskou Amerikou o prolnutí křesťanství a

³⁹ Perić M., *Hercegovka afera*, Mostar 2002, s. 112, 268.

⁴⁰ Stella A., *Church and state in Yugoslavia since 1945*, Cambridge University Press, 2008, s. 243.

marxismu, přičemž se takovým vizím nebránil. Byl prvním z jugoslávských biskupů, který otevřeně podpořil kněžská sdružení organizovaná státem. V roce 1966 uzavřel tajnou dohodu s bosensko-hercegovskými úřady. Za jistou míru státního dozoru nad jmenováním kněží do farností či nad výběrem studentů do seminářů obdržel prostředky na jejich vzdělávání.⁴¹

Stabilizací vztahů se státem si biskup Čule uvolnil ruce k otevření otázky validity reskriptu, čím zahájil podle mínění františkánů Stadlerovu politiku v Hercegovině. Jako hlavní argument předkládal ve svých jednáních se Svatým stolicí růst počtu světského kléru, který se však kvůli nedostatku farností neměl kde uplatnit, neboť zde v řadách biskupského kléru po druhé světové válce rapidně vzrostl počet zájemců o kněžskou službu. Proto také v roce 1963 v době konání druhého vatikánského koncilu osobně předložil ve Vatikánu zprávu o stavu katolické církve v Hercegovině, ve které sdělil Svatému stolci skutečnost, že se jej diecézní kněží z okolních biskupství snaží přemluvit, aby opustil se svým diecézním klérem své vlastní biskupství, že jim v jiných biskupství prý bude umožněno důstojně vykonávat svou další činnost. Biskup Čule dále zdůraznil fakt, že biskupský klér tyto návrhy rázně zamítá. „Je však nutné“, jak dodal, „aby se konečně uskutečnilo rozhodnutí Svatého stolce z roku 1889.“⁴²

V roce 1964 zaslal již přímo písemnou formou prosbu do Říma, aby Svatý stolec zrušil své rozhodnutí z roku 1923. Za nejpalčivější problém reskriptu v souvislosti se světským klérem biskupství považoval Čule tu část, kde se františkánům udělovaly i ty farnosti, které měly být v budoucnu teprve založeny. K prošetření této žádosti pověřil Svatý stolec ústy Propagandy bělehradského arcibiskupa Bukatka, který se z tohoto důvodu odebral v následujícím roce do Hercegoviny, kde rozmlouval s biskupem Čulem a tehdejšími provinciálem Corićem a rovněž se zabýval i deputacemi hercegovských františkánů.⁴³ Na základě všech informací, které arcibiskup Bukatko shromáždil, zrušil Svatý stolec v roce 1965 po obdobném rozhodnutí Propagandy reskript z roku 1923. Zároveň byly obě hlavní postavy katolické církve v Hercegovině, tj. provinciál Čorić a biskup Čule vyzvány, aby se dostavily do Říma k jednání o novém rozdělení farností v Hercegovině. Ještě předtím, než se provinciál vydal na cestu do Říma, rozmlouval celé hodiny se členy provincie. Mezi františkány v Hercegovině

⁴¹ Bax M., *Medjugorje: religion, politics, and violence in rural Bosna*, Amsterdam 1995, s. 12.

⁴² Perić M., *Hercegovacka afera*, Mostar 2002, s. 113, 115, 116.

⁴³ Pandžić B., *Hercegovacki franjevci. Sedam stoljeća s narodom*, Mostar – Zagreb 2001, s. 234.

vyvolalo toto rozhodnutí obrovské pozdvižení, neboť usoudili, že po krvavých represáliích ze strany komunistů, které je už stály nejen mnoho životů, ale i majetku provincie, přijde ještě horší pronásledování, jež vnímali o to bolestněji, že přišlo ze strany Říma, pro který po celá dlouhá staletí umírali.

Výsledkem jednání mezi provinciálem a biskupem byla úmluva o sestavení komise, která měla usnadnit dohodu mezi oběma zúčastněnými. Zároveň se předběžně dojednálo předání pěti farností, jmenovitě farnosti Crnač, Mostarski Gradac, Grljevici, Grude, Blizanaca Gradine, jež byly v držení provincie. Pro provincii to bylo maximum, co vůbec mohla a hodlala nabídnout. Na druhé straně to biskup považoval za minimum toho, čeho chtěl dosáhnout. Čule během jednání s provincií zarytě trval na svém, když tvrdil, že zrušením reskriptu z roku 1923 přejdou automaticky všechny farnosti v biskupství do jeho držení (tj. *liberae collationis*), kromě těch 25, které františkánům udělovalo rozhodnutí Svatého stolce z roku 1889, tj. *pleno jure unitae*. Nutno podotknout, že samotní františkáni si rozhodnutí Svatého stolce vyložili po svém a farnosti biskupovi v žádném případě vydat nechtěli. Nejtěžší spory se vedly o farnosti Čitluk a Čaplina, které františkáni považovali za své rezidenční farnosti.

Mezitím apoštolský delegát Mario Cagna na popud Propagandy vydává 13. listopadu roku 1967 dekret, kterým provincii nařídil, aby byly biskupovi předány výše uvedené farnosti, přičemž za nejzazší termín předání ustanovil den 13. května roku 1968. Téhož roku stanul v čele provincie Rufin Šilić, který odmítal takto nastavený trend vůči provincii.

Proti tomuto rozhodnutí delegatury ihned poslal protestní dopis apoštolskému zástupci v „Jugoslávii“ Msgr. Mario Cagnovi, ve kterém informuje apoštolského delegáta o náladách mezi katolickým obyvatelstvem v Hercegovině, kde věřící považují odebrání farností z držení provincie za mnohem horší skutečnost, než byla konfiskace jejího majetku v poválečných časech. Zároveň provinciál ve svém dopise upozornil, že ani podle zákonů Jugoslávie není možné vyhnat někoho z vlastního domu. K tomu dodal, že veškeré budovy farností byly postaveny prací členů provincie a toto rozhodnutí vnímá jako její likvidaci, protože dekret v sobě ukrývá možnost předání všech farností biskupovi, kvůli obsažené formulaci „*donec aliter provideatur*“ - tj. dokud se jinak neprovede. Kvůli obavám z projevů neposlušnosti proti tomuto dekretu navrhoval apoštolskému delegátovi Cagnovi, aby se v této věci raději učinila dohoda

s biskupem. Nutno podotknout, že takováto domluva by byla věřícími zcela jistě lépe přijata než nějaké direktivní nařízení, jakým jistě pro provincii dekret apoštolského delegáta byl. Také proto byla zahájena nová jednání mezi biskupem a provincií, jež však skončila naprostým fiaskem, které celou situaci ještě více vyostřilo. Těžce nalezený kompromis ohledně farností byl vtělen do smlouvy, kterou oba představitelé podepsali, avšak provinciál Šilić šokoval biskupa tím, že svůj podpis záhy odvolal.⁴⁴

Do nastalé situace počali vstupovat sami věřící farností, které měly být biskupu předány, a začali zasílat protestní dopisy a petice jak do Mostaru biskupovi Žanićovi, tak do Bělehradu apoštolskému delegátu Cagnovi. Avšak poté, co pro ně z jejich strany nepřišla jakákoliv přijatelná odezva, odhodlali se své požadavky přednést v Mostaru a Bělehradě osobně. Dlužno poznamenat, že prostí sedláci tuto komplikovanou problematiku nechápali, pro ně bylo směřodonné, že „ujaci“, jak františkánům říkali, za ně po staletí nejen prolévají svou krev, ale také jim uchovávali katolickou víru. A dále proto, že je po staletí učili, léčili, řešili jejich spory a chránili před Turky. Přičemž mnozí z nich měli mezi františkány své syny.⁴⁵

Celá situace špěla k dramatickému vyústění. Františkáni, jak o tom referoval reportér Glasu Koncila Kustić, opustili se slzami v očích dne 12. května roku 1968 své farnosti, jak jim to nařídil apoštolský delegát, přičemž žádné slavnostní předání farností se nekonalo, neboť samotné klíče od církevních budov se tzv. „poztrácely“ mezi věřícími a nebyly již více k nalezení. A tak pro příchozí mladé kněze, původem z městského prostředí z Hercegoviny, nastalo na vesnici doslova „pravé inferno“.⁴⁶ Vesničané jim dávali jasně a zcela neomaleně najevo, že o „popi“, tak se světskému kléru v Hercegovině říkalo, ve své zemi prostě nestojí.⁴⁷

⁴⁴ Perić M., Hercegovacka afera, Mostar 2002, s. 125, 129.

⁴⁵ Stürmer E., Tragödie in Mostar, Bauern gegen Bischof, in: Weltbild, 1969, s. 39.

⁴⁶ Bax M., Medjugorje: religion, politics, and violence in rural Bosna, Amsterdam 1995.

Např. v Gradine, kde místní většinou pracovali v dolech, byla nově příchozímu knězi Srečko Majici před farou dvakrát umístěna nálož dynamitu. Exploze vytloukla okna fary a celou záležitost se zabývala policie. V Grude pak místní věřící zazdili vchod do kostela, který ozdobili nápisy „Kostel uzavřen. Čekáme Maria Cagnu“ a „Nechceme popi, chceme řeholníky“, Vratte nám naše františkány“. Těžce inzultován byl Petr Vuletić, který měl zaujmout místo kněze v Crnači. Již během vstupu do vesnice mu místní ženy vyhrožovaly smrtí. Jedna devadesátiletá stařena, matka tří františkánů na něj počala křičet, že přišel zlikvidovat františkány. Muži, ženy i děti po něm plivali. Po vesnici ho vlekli po zemi držíc ho pouze za vlasy a celé jeho tělo zasypali údery kopanců a pěstí. Takto zmlácený odjel taxíkem zpátky do Mostaru. Kustić Ž., Što se događa u Hercegovini ? (1), Glas Koncila 19, 1968, s. 12-15.

⁴⁷ Kustić Ž., Što se događa u Hercegovini ? (1), Glas Koncila 19, 1968, s. 12-15.

Nutno konstatovat, že před rozvášněnými věřícími, kteří se začali organizovat do skupin nazvaných např. „Kristova vojska“ nebo „Misie dobré vůle“, nebyl v bezpečí ani sám biskup, ke kterému 26. května roku 1968 násilím vnikli do rezidence a kde mu v prostorách kaple vyhrožovali násilnou smrtí. Při této inzultaci mu odcizili mitru a věnovali ji jednomu františkánovi. Konec přítržím učinila až přivolaná policie, jež ho zachránila od ještě horších následků.⁴⁸

Provinciál Šilić začal obcházet vzbouřené farnosti, aby věřící uklidnil. Avšak biskup Čule jeho snahu nazval pouhou komedií a celou věc chápal jen jako komplot františkánů, kteří za vzpourou stáli, neboť nemohla být výsledkem spontánního rozhodnutí věřících. Přestože nakonec dvě farnosti přijaly biskupovi kněze za pastýře, zbývalo jich ještě mnoho, jež nadále zůstávaly v rezistenci, jmenovitě Crnač, Grude a Most. Gradac, které byly následně biskupem ztrestány klatbou, tj. interdikttem. Nesměla se zde sloužit mše, nesmělo se oddávat nebo křtít.⁴⁹

Mezi provincií a biskupem vypukla studená válka. V roce 1969 na kongresu provincie konaném v Humaci byla o nastalé situaci vedena debata, ve které jeden z účastníků kongresu nazval světský klér „rakovinou“ katolické církve v Hercegovině. Mezi diecézním klérem a biskupstvím současně proběhla ostrá výměna názorů, jež je často obsažena v jejich vzájemné veřejné korespondenci, trvající až do roku 1975. V této ostré debatě diecézní klér obvinil františkány z rozpoutání celé situace, odmítl názor františkánů, že farnosti, které založili, jsou jejich vlastnictvím. Rovněž neuznal názory z provincie, které hlásaly myšlenku práva na svobodné rozhodnutí: tedy, že záleží pouze na lidu, koho chtějí mít za kněze.

Současně svěští kněží viděli ve věřících zfanatizovanou a zmanipulovanou masu ovládanou františkány, která povyšuje své zájmy nad právo. Jak později tajemník biskupa Žaniće Msgr. Perić poznamenal, františkáni vždy hráli na národní strunu, když šlo o jejich zájmy.⁵⁰ Také farní klérus františkánům předhazoval, že trpí zvláštní exklusivisticko-monopolistickou mentalitou, která u nich byla po staletí formována během jejich dominantního postavení v Bosně a Hercegovině, čehož měla být nastalá situace důsledkem. Františkáni posléze na tuto argumentaci přistoupili a uzavřeli ji

⁴⁸ Obdobná situace nastala v roce 1995 v Mostaru, kdy dav nakloněný františkánům zbil a téměř zlynčoval biskupa Mostaru a Duvna Ratko Periće.

⁴⁹ Stürmer E., Tragödie in Mostar, Bauern gegen Bischof, in: Weltbild, 1969, s. 40.

⁵⁰ Perić M., Hercegovacka afera, Mostar 2002, s. 150, 224.

s tím, že oba kléry v Hercegovině jsou naprosto rozdílné světy, které nikdy nebudou schopny spolu komunikovat, natož si vzájemně rozumět.⁵¹

Novou dimenzi dostaly události nástupem tzv. „*maskovaných misionářů*“, neboť na věřící ve vzbouřených farnostech těžce dolehla nepříjemná situace, za které byl jejich náboženský život biskupovou klatbou doslova blokován. Proto bývalí františkánští faráři těchto vesnic Kornelije Kordić z Grudy, Bernard Marić z Crnače a Dinko Maslač docházeli ke svým bývalým věřícím v převlečení a sloužili zde mše. Biskup si na ně ostře stěžoval u provinciála, odebral jim kněžské pravomoci a kanonickou misi a v roce 1969 je vykázal z diecéze. Františkáni toho ale nedbali a dokonce se zabydleli ve svých bývalých farnostech. Je více než zřejmé, že tato demonstrativní neposlušnost členů provincie musela v očích Říma celé provincii, ač ta se od podobného chování veřejně distancovala, uškodit.⁵²

Svatý stolec se rozhodl řešit celou situaci nejdříve tím, že poslal do Hercegoviny splitského kněze Pavla Žaniće jako biskupa koadjutora. Ten měl zprvu jako „*homo novus*“ v Hercegovině sloužit za jakéhosi mediátora v probíhajícím sporu. Přesto podle františkánů záhy přistoupil na tu nejtvrďší biskupskou linii⁵³, což v konečné fázi k vyšetření celé situace vůbec nevedlo. Proto byl do Hercegoviny v roce 1972 vyslán ve funkci apoštolského vizitátora rakouský biskup Stefan Laszló, který měl za úkol vést rozhovory s oběma stranami jak v Mostaru, Záhřebu, tak i v Římě. Potřebné dohody však dosaženo nebylo. Po tomto neúspěchu přebíral definitivně iniciativu Vatikán, který rukou Propagandy vydal v roce 1975 dekret *Romanis Pontificibus*, stvrzený papežem Pavlem VI., kterým měl být definitivně ukončen dlouhotrvající spor o farnosti v Hercegovině. Dekret obsahoval rozhodnutí: věřící v Hercegovině v poměru půl na půl mají být rozděleni mezi oba kléry, dále co se týče farností, tak z oněch 12, které v roce 1889 obdržel biskup, jich 4 zůstanou františkánům a 8 pak musí předat biskupovi

⁵¹ Predstavka dijecezanskoga klera mostarsko-duvanjske biskupije Saboru BKJ (14. 6. 1969), Predstavka dijecez. klera generalnom ministru O.F.M.(12. 9. 1970) „Predstavka dijecezanskoga klera Hercegovine predsjedništvu BKJ i Vijeću VRPJ; Odgovor hercegovačkih franjevac na predstavku dijecezanskog klera Hercegovine povodom osvrta hercegovačkih franjevaca na Izjavu katoličkih biskupa Jugoslavije o hercegovačkom slučaju; Prilog jasnoći i istini (Primjedbe - *Notae explicativae*) - uz odgovor hercegovačkih franjevaca na predstavku dijecezanskoga klera Hercegovine povodom osvrta hercegovačkih franjevaca na Izjavu katoličkih biskupa Jugoslavije o hercegovačkom slučaju in: Perić M., Hercegovačka afera, Mostar 2002.

⁵²Perić M., Hercegovačka afera, Mostar 2002, 154; Kanonická mise je pověřením vyučovat římskokatolické náboženství jménem církve.

⁵³Nuić V., Istina o hercegovačkom slučaju, Zagreb 1998.

(mezi nimi i rezidenci Čapljinu). Toto předání je nutno uskutečnit do jednoho roku.⁵⁴ Nutno konstatovat, že ačkoliv je v tomto rozhodnutí explicitně uvedeno, že bylo podepsáno po dohodě obou stran, nikdy k dohodě nedošlo. I to byl jeden z důvodů, proč dekret františkáni nikdy neakceptovali.

Je více než zřejmé, že postup Svatého stolce vyvolal mezi řeholníky vzbouřenecké nálady. Samotný dekret Romanis Pontificibus podle nich odporoval prosté spravedlnosti, neboť farnosti, které měli vydat, v minulosti sami (a to s mnohým odříkáním) vybudovali. Navíc podle nich dekret ve všem vycházel vstříc biskupovým požadavkům. Na jaře v roce 1976 svolali františkáni svou kapitolu, na které se mělo zvolit vedení provincie. Svatý stolec však zakázal konání této kapituly, dokud dekret nebude přijat. Františkáni však na přání Svatého stolce opověděli tím, že provedli mezi členy provincie anketu o výše zmíněném dekretu. V tomto plebiscitu se řeholníci jasně vyslovili proto, aby se provincie zdržela jakéhokoliv angažmá v jeho uskutečnění. Na základě tohoto plebiscitu pak vedení provincie zaslalo papeži Pavlu VI. protestní dopis, ve kterém se mimo jiné říká, že nikoli nechtějí, ale nemohou převzít odpovědnost za uskutečnění dekretu, protože podle nich odporuje pravdě a prosté spravedlnosti, dále také proto, že se protiví dobru věřícího a velmi škodí autoritě církve. V narážce na biskupa poučují papeže, že je třeba více kořit se Bohu než lidem. Následně poté provinciál zveřejnil svůj oběžník, ve kterém tvrdí, že dekret musí být nepřijatelný pro ty, kteří již více než třicet let spokojeně žijí v socialistické společnosti a jsou vychováni socialistickými školami. Proto také, podle provinciála, některá ustanovení dekretu vypadají jako přímé porušení „*našich společenských zákonů a občanských práv*“.⁵⁵

Odpověď papeže byla řízná a rázná. V červnu roku 1976 vydává pokyn, aby byl z čela provincie sesazen provinciál Šilic, dále jeho zástupce Leonard Oreć a s ním i všech pět definitorů. Zároveň byl z Hercegoviny vykázán i provinciál Šilic spolu s dalšími faráři vzbouřených farností - Kornelijem Kordićem a Bernardem Marićem. Všichni tři podle Svatého stolce měli největší odpovědnost za nepořádky v Hercegovině. S nimi pak odešlo mnoho jejich řádových bratří do západní Evropy, kde

⁵⁴ Pandžić B., Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb 2001, s. 238-241.

⁵⁵ Luburić A., O >ad instaru <- u Mostaru, Glas Koncila 41, 1994, s. 2.

působili jako kněží v komunitách chorvatských emigrantů a politických exulantů.⁵⁶ A protože Svatý stolec nadále zakazoval konání volební kapituly, dokud nebude přijat dekret, byla provincie bez vedení. Provincii začal vést až generál františkánského řádu a to přes delegáta, který sídlil v Římě, a subdelegáta, který vedl záležitosti provincie přímo v Hercegovině. Od roku 1977 byl rozhodnutím Svatého stolce subdelegátem jmenován hercegovský františkán Viktor Nuić, po něm následoval Ivo Bagarić a v roce 1980 konečně Jozo Pejić, který se rekrutoval z menšinové frakce hercegovských františkánů, ochotných spolupracovat jak s Římem, tak i s biskupem.⁵⁷

Díky tomu vyhověla Propaganda žádosti generála řádu Pontoglia, aby změnil tento neúnosný stav, ve kterém se celá provincie jen těžko spravovala. Na základě neustálého odmítání dekretu a z toho plynoucích vydání farností bylo ustanoveno prozatímní vedení provincie tzv. „*ad instar regularis*“ (po vzoru řeholním), jež jmenoval generál řádu, disponující právem jeho členy kdykoliv odvolat a vyměnit.⁵⁸ Prvním takto jmenovaným provinciálem „*ad instar*“ byl v roce 1981 výše zmíněný Jozo Pejić. Jeho jmenování ještě více zvýšilo napětí uvnitř provincie. V roce 1980 se stává biskupem Mostar – Duvno Pavao Žanić, jenž s Jozo Pejićem ihned uzavírá alianci. Tento jejich spolek byl pak zodpovědný za všechny kanonické tresty a sankce, které v následujících letech na odbojné členy provincie Svatý stolec uvalil. V roce 1981 generál řádu Vaughn informoval všechny provinciály františkánského řádu na celém světě o žalostné situaci, která panuje v srdci františkánského bratrstva v Jugoslávii. Zároveň jim sdělil, že se uskutečnila schůze na toto téma, iniciovaná papežem Janem Pavlem II, jíž sám papež předsedal. Při té příležitosti vyjádřil Svatý otec své stanovisko, ve kterém uvedl, že směrnice Svatého stolce musí být uskutečněny postupně, avšak neprodleně i za cenu kanonických trestů. Na závěr svého dopisu generál řádu vybízel k poslušnosti vůči papeži a to samé požadoval od františkánů z Jugoslávie, kteří mají tak dlouhou a významnou tradici věrnosti církvi. Přesto se františkáni i nadále nehodlali vzdát svých farností a celý případ se táhl až do konce 90. let 20. století.⁵⁹

⁵⁶ Perić M., Hercegovacka afera, Mostar 2002, s. 33; Bax M., Medjugorje: religion, politics, and violence in rural Bosna, Amsterdam 1995, s. 13.

⁵⁷ Pandžić B., Hercegovacki franjevci. Sedam stoljeća s narodom, Mostar – Zagreb 2001, s. 242; Sivrić I., The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations, psilog inc., 1989, s. 113.

⁵⁸ Luburić A., O >ad instaru <- u Mostaru, Glas Koncila 41, 1994, s. 2.

⁵⁹ Sivrić I., The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations, psilog inc., 1989, s. 114.

2. 2 Mostarský případ

V době rezignace biskupa Čule měl Pavao Žanić za sebou již téměř deset let svého úřadování v Hercegovině. V roce 1972 převzal namísto františkány nenáviděného a také již silně opotřebovaného biskupa Čuleho na svá bedra jednání a roku 1980 pak definitivně usedl na stolec v Mostaru,⁶⁰ kde se ihned chopil myšlenky vybudovat katedrální farnost v tomto sídelním městě. Avšak jedinou možností, jak toho dosáhnout, bylo vytvořit ji z františkánské farnosti v Mostaru, která maximálně nabízela dostatečný prostor pro duchovní služby, a to až pro 25 000 věřících.⁶¹ Aby toho docílil, použil tak trochu neobvyklý postup, který později člen biskupské komise františkán Dugancić označil za úskok.⁶²

Biskup Žanić tehdy vyzval místní františkány, aby připravili svůj farní kostel pro mimořádnou mši, a přitom jim oznámil, že se této mše bude účastnit. Avšak pravý důvod své návštěvy před nimi tajil. Překvapení františkáni začali tušit, že biskupova návštěva bude mít co dočinění s dělbou jejich farnosti v Mostaru, což jim již výše zmíněný dekret *Romanis Pontificibus* nařizoval. Proto instruovali zdejšího faráře Marinka Leka, aby veřejně korigoval vše, co v biskupově chystaném kázání nebude pravdou. A jak se později ukázalo, učinili tak zcela oprávněně, neboť během mše biskup z kazatelny před věřícími prohlásil, že dohoda s františkány ohledně Mostaru byla již učiněna a že prý souhlasili s tím, že hranice obou farností budou probíhat ulicemi Lea Brucka, Petra Drapšina přes Titův most až na Velež. Tudíž, že čtyři pětiny z původní františkánské farnosti připadnou biskupovi a zbytek zůstane františkánům.⁶³ Po konci mše před udivené věřící předstoupil františkán Marinko Leko, který uvedl biskupova slova o učiněné dohodě týkající se Mostaru na pravou míru: žádná taková dohoda učiněna nikdy nebyla. Poté, co biskup vyšel z celé situace před věřícími více než ostudně, následovalo jeho odvetné opatření, zaměřené především na postavu otce Leka, který byl vykázán z Mostaru a na tři roky zbaven jurisdikce. Věřící a františkáni, kteří se opět začali bouřit, odmítli přijmout nejen rozdělení farnosti, ale i dosazené biskupovy kněze. Z tohoto důvodu biskup přistoupil k odvetnému opatření a zakázal sloužit mše,

⁶⁰ Sivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, psilog inc., 1989, s. 114.

⁶¹ O'Carroll M., *Medjugorje: Facts, Documents, Theology*, Dublin 1989, s. 76.

⁶² Vlasić F., *O >ad instaru <- u Mostaru* (2), *Glas Koncila* 44, 1994, s. 2.

⁶³ Sivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, psilog inc., 1989, s. 116.

přičemž věřící nesměli jít ani na přijímání.

Následky tohoto konání na sebe nedaly dlouho čekat, ještě v září téhož roku začali rozhněvaní věřící násilně vyhánět biskupem dosazený světský klér, čemuž podle kancléře biskupa Žaniće měli asistovat dva mladí františkáni Ivica Vego a Ivan Prusina,⁶⁴ kteří se nebáli biskupovi veřejně odporovat. Ve chvíli, kdy celá situace začínala být neúnosná, rozhodl se biskup Žanić tlaku věřících ustoupit a dovolil jim, aby k přijímání chodili k takovému knězi, kterého si sami vyberou. Avšak odbojní bratři Ivan Prusina a Ivica Vego, které později charakterizoval biskup jako ze všech řeholníků nejvíce tvrdohlavé a vzpurné, byli raději pro výstrahu všem exemplárně potrestání. A to tím nejtvrdějším možným způsobem: oba mladí františkáni byli ve spolupráci s provinciálem ad instar Pejićem zbaveni kněžství a vyhnáni z františkánského řádu na konci ledna roku 1982. Nutno konstatovat, že tento akt byl natolik urychlen, že nerespektoval jisté kanonické postupy, a proto byl také později shledán nelegálním. Jak později řekl jeden z nich: „*Byli jsme vybráni biskupem za obětní beránky.*“⁶⁵

Oba františkáni trest ignorovali a nadále žili ve svém domovském klášteře, kde vykonávali kněžská poslání. Zároveň také absolvovali pěší poutě z Mostaru do Medjugorje, organizovali poutníkům ubytování na faře sv. Jakova a propagovali poselství Medjugorské Madony. Jejich řádoví nadřízení jim toto chování museli tolerovat, jednak ze strachu před komunisty a jednak z obav z ještě většího skandálu. Když se hercegovský františkán Šivrić zeptal svého jmenovce stařešiny hercegovského řeholnictva (trávícího své poslední dny života ve zdech mostarského kláštera, který byl považován za jakési svědomí provincie), zda oba mladí a odbojní mniši jsou vinni, tak odpověděl: „*Byli neprávem potrestáni; jsou nevinní; a jestli jsou vinni tak jen potud, jak jsou vinni všichni další členové mostarské farnosti.*“⁶⁶ O jejich nevinně byla „přesvědčena“ i údajná Madona Medjugorská, která oba před biskupem tvrdě obhajovala.

⁶⁴ Ogledalo Pravde, Biskupski ordinarijat u Mostaru o navodnim ukazanjima i porukama u Medjugorju (priprema i slog: D. Kutleša), Mostar 2001, s. 175.

⁶⁵ Žanić P., Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje, Mostar, 30. X. 1984.

⁶⁶ Sivrić I., The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations, psilog inc., 1989, s. 116.

3 Fenomén Medjugorje

3.1 Bezprostřední vyšetřování událostí v Medjugorje františkánskými řeholníky (výsledky na faře sv. Jakova) ⁶⁷

Ve večerních hodinách 25. června 1981 přiběhl na faru v Medjugorje Marinko Ivanković a celý rozrušený žádal kaplana a pomocníka faráře Zrnka Čuvala, aby se s ním odebral do Bijakovići. Marinko Ivanković, který byl zaměstnán jako automechanik v Mostaru, po návratu ze své práce na kraji vísky Bijakoviće narazil na hlouček dětí a dospělých. V jeho centru se nalézala Ivanka Ivanković, která měla silný hysterický záchvat a nebyla k utišení. Od okolo stojících se dozvěděl, že se jí a ještě několika dětem před chvílí znovu zjevila Panna Marie. Tento její stav byl důvodem, proč neváhal a ihned se hnal na faru do Medjugorje. Marinko samozřejmě již z předchozího dne věděl, že se u nich ve vesnici několika dětem zjevila Madona. Vesničané však brali vyprávění mládeže s nadhledem a mysleli si, že děti viděly létající talíř. Teď však Marinko naléhal na františkána Čuvala, aby se celou záležitostí začal zabývat. Avšak Čuvalo, jenž byl u vizionářů později silně neoblíben, ho odbyl, neboť se celou záležitostí nehodlal zabývat a nebral ji vůbec vážně. Proto posléze budoucím vizionářům vzkázal, že když uvidí zjevení, tak ať se modlí.

Události však začaly nabírat rychlý spád. Již na konci druhého dne zjevení se zprávy začaly šířit po okolních hercegovských vískách a třetí den od údajného zjevení se kolem fary a na kopci začaly mačkat davy lidí. Děti, kterým se údajná Madona zjevila, nepřestaly chodit na místo zjevení, kterým byl svah zvaný Podbrdo hory Crnica. Taktéž se již od druhého dne zformovaly do skupiny, jíž se prý Madona zjevuje až do dnešních dnů. Prvními dětmi z této skupiny byly Ivanka Ivanković, Mirjana Dragičević a Vicka Ivanković. První dvě z nich, Ivanka a Mirjana, se 24. června roku 1981 vydaly na horu Crnica, kde chtěly prožít volný prázdninový den. Při zpáteční cestě na svahu hory zvané Podbrdo Ivanka v dáli uviděla obrys ženské postavy zalitý světlem. Mirjana však v této chvíli ještě nic nezahlédla, a proto pokračovaly ve své cestě dál. Na kraji vesnice potkaly třináctiletou Milku Pavlović, která je požádala, aby jí pomohly

⁶⁷ Craig M., Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje, Indiana 1988, s. 47.

sehnat dohromady ovce. Proto se nyní ve třech vydaly zpátky na kopec a na stejném místě všechny dívky uviděly ženskou postavu zalitou světlem. V tomto okamžiku na scénu nastoupila Vicka Ivanković, která se vydala obě dívky hledat poté, co ji nechaly doma vzkaz. Vicka, která nechápala, kam dívky ukazují, se vystrašila jejich podivným chováním a utíkala zpátky do vesnice, kde potkala dva chlapce, dvacetiletého Ivana Ivankoviće a o čtyři roky mladšího Ivana Drgičeviče, kteří se právě vraceli z trhu. Ti Vicku doprovodili na místo zjevení, kde stále zůstávaly ostatní dívky. Později Ivan Ivanković uvedl, že spatřil něco zcela bílého. Následující den však odmítl jít s ostatními na kopec, jelikož se podle jeho mínění celá záležitost týkala jen dětí. Z formující se skupiny vizionářů také vypadla Milka Pavlović, neboť ji ten den, tj. druhý den zjevení, matka zaměstnala v domácnosti. Místo ní se začlenila do skupiny její sestra Marija Pavlović a navíc ještě desetiletý Jakov Čolo.

Druhý den začala skupina dětských vizionářů se Zjevením, podle jejich popisu krásnou asi 20letou dívkou, komunikovat, přičemž se jí Mirjana a Ivanka zeptaly na své již nežijící rodinné příslušníky. Když objekt Ivance odpověděl, že její nedávno zemřelá matka Jagoda je v pořádku a že má poslouchat svoji babičku, silně ji to rozrušilo. Třetí den se zjevení již vizionářům představilo jako Panna Marie. A tak se Čuvalo musel, nejen z tohoto důvodu, ale i s ohledem na příliv poutníků, chtít nechtě začít celou záležitostí zabývat.

A tak ráno, dne 27. června roku 1981 zahájil Čuvalo v této věci vyšetřování. Prvního výslechu, během kterého si je odděleně volal do kanceláře na faře, se zúčastnily nejprve tři dívky, jmenovitě Ivanka, Vicka a Marija, jejichž výpovědi si nahrával na magnetofon. Čuvalo se přitom zajímal o dvě základní věci. Především se dětí tázal, proč se neustále vracejí na úpatí Podbrdo. Na to mu Ivanka odvětila, že v Lurdách se Matka Boží zjevila již osmnáctkrát, a proto jí samotná Madona vždy na závěr vidění slíbila, že se jim další den opět zjeví. Avšak ještě ten samý den večer při výslechu dětí vyšlo najevo, že Ivanka, Jakov i Mirjana jsou z knih celkem dobře s příběhem Zjevení Matky Boží v Lurdách obeznámeni. Nutno podotknout, že otec Čuvalo věděl, že Podbrdo sloužilo místní mládeži jako místo setkávání, kde poslouchali hudbu a kouřili cigarety. Zeptal se proto dívek přímo, zda si šly na kopec zakouřit. Dívky to striktně popřely a i nadále zarputile tvrdily, že důvodem jejich cesty bylo sehnat ovce do stáda.

Ještě kolem poledne téhož dne přicestoval do Medjugorje farář farnosti sv. Jakova františkán Jozo Zovko, který později uvedl, že byl naprosto šokován masou lidí a aut kolem jeho jindy tak poklidného kostela. Samozřejmě se ihned u Čuvala, pomocného faráře, informoval na aktuální dění na faře, přičemž mu Čuvalo zdůraznil, že se po vesnici povídá, že děti prý mají halucinace po kouření omamných jedů v cigaretách. Z toho usoudil, že je mezi děti zavlékla Mirjana, která bydlela v Sarajevu a navštěvovala tam střední školu. Nakonec se farář Zovko rozhodl, že naváže na Čuvalovo vyšetřování.

Zovko děti, které k němu přicházely jednotlivě na výslechy po dalších pět dní, vůbec neznal, neboť se stal medjugorským farářem teprve před osmi měsíci. Navíc dvě dívky, jmenovitě Mirjana a Ivanka, pocházely z velkých měst a zbylí členové skupiny, kromě chlapce Jakova, dojížděli do různých škol mimo Medjugorje. Proto není divu, že první jeho otázky byly koncipovány tak, aby mohl děti blíže poznat. Zvláště důkladně v tomto směru vyslýchal Mirjanu, která byla podezřelá, že má co dočinění s drogami. Mirjana se proto během prvního výslechu velmi chytře stylizovala do role věrné katoličky, která je pro svou víru v rodném Sarajevu ponižována. Později však sociální pracovnice Mica tvrdila, že je svým životním stylem punkerka. Nicméně všechny děti faráře Zovka přesvědčily, že jsou opravdu dobrými katolíky, i přesto, že naprostá většina z nich pocházela z neutěšených rodinných poměrů.⁶⁸ První den výslechu vizionářů Zovkem proběhl v celku přátelské atmosféře, kdy se Zovko zajímal o události předešlých dní, průběh zjevení a Bohorodičku samotnou. Vizionáři byli excelentní v popisu toho, jak Madona vypadá. Sám Šivrić měl při poslechu kazet pocit, jakoby odříkávali naučené pasáže, což byl ostatně i postřeh novinářů shromážděných na kopci kolem vizionářů. Avšak děti na Zovkovy otázky typu: Proč se zde Madona zjevila? Co chce kněžím a shromážděnému lidu? Jaké má poselství? spíše nechápavě kroutily hlavami nebo mu poskytly odpovědi, které sám o něco poději označil za plytké a povrchní.⁶⁹ V této souvislosti je velmi zajímavé tvrzení předsedy druhé diecézní

⁶⁸ Rodiče Jakova Čola byli rozvedení a chlapec žil v neuvěřitelné bídě se svojí matkou v chatrči na kraji vesnice Bijakoviće. Otec Mariji Pavlović byl duševně chorý a notorický alkoholik. Vicka Ivanović zase měla otce v Německu, který osmičlenné rodině neposlal domů ani dinár. A konečně Ivanku Ivanković vychovávala babička, jelikož ji před dvěma měsíci umřela matka. Ivanka – trpící hysterií a epilepsií - se s její ztrátou těžko smířovala.

⁶⁹ Madona dle vyprávění vizionářů spíše mlčela, po kněžích a lidu chtěla, aby věřili. Jako důvod svého zjevení udávala, že má v Jugoslávii, dle výslechu Jakova, mnoho věřících.

komise Zovkiće, který zdůraznil, že mnohá tato poselství, která Zovko tehdy při výsleších ani za poselství hodna Matky Boží nepovažoval a která děti mínily pouze na lokální úrovni, tj. vesnici, později tito charismatici Zovko s Vlasićem přetavili na poselství globálního významu pro celý svět. Příkladem budiž tvrzení vizionářů, že Madona žádá smíření a mír. Podle Zovkiće vizionáři toto kvazi-poselství či spíše slogan jasně směřovali na neuspořádané vesnické poměry znepřátelených místních klanů.

Druhý den výsledků proběhl již ve velmi napjaté atmosféře, neboť farář Zovko začal po dětech tvrdě vyžadovat, aby od údajné Madony zjistily, jaké viditelné znamení zanechá na důkaz své přítomnosti. Zároveň trval na tom, aby se děti údajné Madony zeptaly na, podle něho, smysluplné poselství. Zároveň dával dětem během výsledku nepokrytě najevo své pochybnosti a bez obalu jim říkal, že na nich není znát žádná duchovní proměna, kterou by takováto zcela mimořádná událost pro každého katolíka zcela jistě znamenala: Děti se ani více nemodlily, a ani na nich nebyla znát žádná hlubší emoce, kterou farář očekával u lidí v kontaktu s absolutnem. Ostatně to vnímali i lidé shromáždění na úpatí Podbrda. Jak sám Zovko vizionářům vytýkal, lid si představoval průběh zjevení zcela jinak. Faráři chyběl nejen rozhovor mezi Madonou a dětmi, ale také se mu nedostávalo poselství, ani zázraku. Zovko jasně dětem sdělil, že je lid na ně rozhněván a rozčarován, neboť se jimi cítí podveden. Proto není divu, že byl z nastalé situace také velmi nervózní.⁷⁰ Dlužno poznamenat, že na onom kopci se shromažďovali lidé ze všech koutů Jugoslávie, přičemž z dosavadních výpovědí dětí začínal usuzovat, že se jedná o žert nebo o halucinaci. „*Budoucnost církve byla v sázce. Jak strašné bude, až jednoho dne noviny budou referovat, že na 50 tisíc lidí bylo obětí mystifikace,*“ řekl tehdy Zovko podle Mary Craig otci Dugandžićovi, který se 29. června objevil na faře.⁷¹

Jediným řešením, jak celou záležitost diskrétně vyřešit, bylo přesunout děti z kopce do kostela. Tak alespoň Zovkovi iniciativu a tlak na vizionáře v tomto směru interpretoval otec Šivrić. Stejného mínění byli i jugoslávští komunisté z Bijakovići

⁷⁰ Mirjana: *Učili jsme se píseň „Čuj nas majko nado naša“*. Naučili jsme se ji celou a znali jsme první sloku písně „*Zdravo Marijo a Kako ljepa si*“.

Z: *U všech svatých, a co bude s lidem. To je mě pro mě trýzeň!* (výslech s Mirjanou 30. června 1981 in: Klanac D., na izvorima Medjugorja, Mostar 1997)

⁷¹ Craig M., *Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje*, Indiana 1988, s. 57.

a Čitluku, kteří na svá mimořádná jednání Zovka s Cvaem předvolávali, kde jim následně nakazovali, že jestliže chtějí tyto věci opravdu dělat, tak ať je dělají v kostele. Tedy aby děti přestali chodit na kopec, a tak se zabránilo masovému shromažďování lidí. Zovko se takovému řešení vůbec nebránil a sám místním představitelům strany sdělil, že ve výpovědích vizionářů je tolik nelogičností, že by to postřehl i samotný laik. Děti, které byly Zovkem během jejich třetího dne výsledku na faře tlačeni k tomu, aby se jim Madona zjevovala jen v kostele, mu slíbily, že se jí na to dotáží. Po proběhnutých ranních výsledcích již měl Zovko dostatek podkladů, aby učinil první závěr, jenž hodlal sdělit lidu ještě tentýž den po slavnostní mši, věnované svátku Petra a Pavla. Ale ještě předtím se setkal v domě Marinka Ivankoviće,⁷² ochránce vizionářů, s kaplanem z Čapljiny, otcem Tomislavem Vlasićem, který byl z přítomnosti Madony v Medjugorje nadšený, mimo jiné i proto, že její zjevení mu předpověděli jeho kolegové z charismatického hnutí.⁷³ Podle výpovědi Vicky z 30. června je tento františkán zval k sobě do Čapljiny. Ač otec Šivrić usuzoval, že za změnou Zovkova postoje vůči vizionářům stál otec Vlasić, tak v prohlášení medjugorského faráře po konci mše k probíhajícímu událostem to nebylo nikterak znát, právě naopak. Také před

⁷² Podle otce Šivriće měl v této době Zovko podezření, že tento soused a blízký známý vizionářek je tou osobou v pozadí, která s dětmi manipuluje. Marinko se hned od počátku stylizoval do ochránce a rádce vizionářů, začal s nimi psát o událostech deník a psal jim otázky, které se měly Madony dotazovat. Při výsledku s Ivankou 30.června se dívky dotázal, zda jim Marinko píše i odpovědi. K této poznámce jej mimo jiné vyprovokovala výpověď Ivanky Ivanković z téhož dne, kdy tato dívka Zovkovi popisovala jednu událost na kopci z předešlého dne. Tehdy se doktorka z Čitluku Glamuzina, dotázala děti, zda se mohou Madony dotknout. Děti se dotázaly Madony a ta odpověděla;

I: *Řekla: Vždy bylo nevěřících Jidášů. Ať přijde!*

Z: *Ale Jidáš nebyl bez víry.*

I: *Nevěřící! A byl zrádce.*

Z: *Vím. Ale nemusí být zrádce nevěřící, jestliže přijal dar víry. Avšak Tomáš byl nevěřící. Jak ti přišlo vůbec na mysl uvádět Jidáše, je- li to možná kvůli tomu, že zradil Ježíše?*

I: *Vždyť ona to řekla. Ne já.*

Z: *Kdo?*

I: *No Gospa.*

Z: *Komu to řekla?*

I: *Nám. Mirjana se taky ptala.*

Z: *Vím, ale řekla to tobě?*

I: *No slyšela jsem to i já. Všichni jsme to slyšely.*

Z: *A proč uvedla Jidáše, když ví, že Jidáš měl víru jako apoštol. On měl víru.*

I: *Co já vím. A (doktorka) když se jí dotkla, tak odešla.*

(výslech s Ivankou 30. června 1981in: Klanac D., na izvorima Medjugorja, Mostar 1997)

⁷³ Měsíc před údajným zjevením Matky Boží v Medjugorje se konalo v Římě setkání vůdců charismatického hnutí, kterého se účastnil i otec Vlasić. Jemu přítomná klariska B. McKenna sdělila, že měla vidění, ve kterém je tento františkán obklopen mohutným davem. Zároveň jiný významný charismatický otec Tardif oznámil Vlasićovi své vnuknutí, že není nutno si zoufat nad situací církve v Jugoslávii, protože se zde zjeví Matka Boha.

shromážděním lidu mimo jiné řekl, že několikrát mluvil s dětmi a že si tuto konverzaci nahrál na magnetofon. Přičemž z důkladného poslechu kazet došel k závěru, že v Medjugorje není zjevení veřejné, nýbrž soukromé a jen ku prospěchu dětí. Poté dodal, že sám ještě neví, zda se to v budoucnu nějak změní, neboť Panna Marie doposud neřekla nic, co by bylo určeno i pro jiné lidi. Dále uvedl, že pokud jde o děti, respektuje nejen je a jejich prohlášení, a také svobodu a svobodnou víru v Boha.

Ale 30. června nastal v událostech obrat. Ráno toho dne začaly jako obvykle dopolední výslechy, přičemž se farář Zovko stejně jako den předtím vizionářů ptal, jak dlouho ještě budou zjevení trvat. Na to mu Mirjana odpověděla, že jí něco říká: ještě dva nebo tři dny. Zovko byl v tuto dobu již na vizionáře velmi rozezlen a dokonce se chvílemi přestal i ovládat. Tedy zvláště v okamžiku, kdy mu Ivanka líčila příhodu z kopce s ochrnutým malým chlapcem Danielem Šetkem.⁷⁴

Kolem poledne se všichni vizionáři mimo Ivana shromáždili doma u Vicky, neboť od místní sociální pracovnice Mici Ivanković dostali echo, že se do vesnice chystá policejní inspekce z Mostaru, která se je chystá pozatýkat. Avšak kolem druhé hodiny si nakonec pro vizionářky přišla samotná Mica Ivanković spolu s jinou dívkou, úředníci ze Sarajeva Ljubici Vasilj, která následně pozvala děti na výlet po okolí. Ty nakonec souhlasily, neboť byly pod obrovským tlakem ze všech stran. Jak františkáni, tak úřady i policie po nich žádali, aby přestaly na kopec, kde se s Madonou setkávaly, chodit. Byly unavené nejen z té velké spousty poutníků, která je nyní každodenně na kopci obklopovala, ale také z nestálých vyhrůžek ze strany policie a z lékařských testů, které

⁷⁴ *Pak mi řekni, ty ses zeptala na to dítě?*

I: *Ne, malý Jakov.*

Z: *A kam se Madona dívala, když se Jakov ptal?*

I: *Na dítě. Přesně takhle se dívala na něj.*

Z: *Proč ho neuzdravila?*

I: *No, vždyť řekla, ať malý, ať táta, ať rodiče pevně věří a ono se uzdraví!*

Z: *A proč si jim to neřekla?*

I: *Vždyť jsme jim to řekly.*

Z: *A co oni?*

I: *Nic. Říkají. Děkuji vám. Chtěli nám koupit dárky.*

Z: *Ale když se neuzdravilo. Dárky. Děláš si legraci?*

I: *Nemám tušení. Tak to říkají.*

Z: *Ive, ty musíš...zde jsme před Bohem a před křížem! Vidiš ten kříž?*

I: *Vidím.*

Z: *Hrozné je, je hrozné zahrávat si s vírou, víš?*

I: *Vím.*

Z: *Je hrozné zahrávat si s vírou a Bůh to nemůže nechat nepotrestané.*

I: *Já vím. Ale když já ji vidím nemůže to...není to lež. Vidím ji jako i vás teď.*

(výslech s Ivankou 30. června 1981 in: D.Klanac, na izvorima Medjugorja, Mostar 1997)

na nich speciálně sestavená komise lékařů a psychiatrů v Mostaru prováděla. A nakonec i z vlastních proseb rodičů. Proto zcela dobrovolně nastoupily k oběma mladým ženám, které byly úkolované tajnou policií a jejichž cíl byl víc než jasný: chtěly, aby děti neměly na Podbrdu vidění a za tímto účelem jim také udělaly takový hezký prázdninový den, během kterého je záměrně vzaly na koláče do Čapljiny a pak na vodopády Kravina, aby odpoutaly jejich pozornost. To se jim zpočátku dařilo, neboť děti si ani nevšimly, že už je tolik hodin, a že již nestihnou ve svou obvyklou hodinu dorazit na kopec, kde je už netrpělivě očekávaly davy poutníků. Avšak v okamžiku, kdy se blížila hodina Zjevení, začaly děti na obě mladé ženy naléhat, aby auto rychle zastavily. Ihned poté na místě zvaném Cerno vyskákaly z auta a za přítomnosti obou žen se jim údajná Madona zjevila. V tu chvíli se ji Mirjana dotázala, zda by se mohla zjevit i v kostele, s čímž Madona souhlasila. Poté se jí zeptala, jak dlouho se jim ještě bude zjevovat a na to Madona odpověděla, že ještě tři dny, tedy do pátku. Ihned po skončení zjevení odjeli všichni na faru za otcem Zovkem, který vizionáře spolu s oběma ženami vyslechl. Obě mladé ženy byly svým zážitkem velmi silně rozrušeny, především Ljubica, a před překvapeným farářem obě společně vypověděly, že onu jasnou záři předchází zjevení, o které tak často vizionáři mluvili, taktéž viděly. To, co farář Zovka tak velmi zaujalo, byl nejen fakt, že ona záře již není vázána jen na Podbrdo, ale také to, že takovéto svědectví podávají dvě komunistky. Později tvrdil, že výraz jejich tváře pro něho měl daleko větší váhu než celá sdělení vizionářů učiněná při předešlých výsleších.

Přesto, že jim další den tajná policie opět záměrně zamezila v návštěvě Podbrda, Madona se dětem opět zjevila a to přímo v policejním antonu. Ten den, 1.července, podle svého pozdějšího vyprávění, uslyšel Zovko v prázdném kostele v době, kdy všichni jeho farníci čekali na Madonu na kopci, hlas, který ho prý vybídl k tomu, aby vizionáře ochraňoval. Druhého července se pak zjevení Madony poprvé uskutečnilo v prostorách kostela sv. Jakova a ihned poté byla sloužena večerní mše, která pak byla každý den v Medjugorje sloužena. Vizionáři ještě před tou mší ohromnému davu v kostele sdělili své čerstvé zážitky ze zjevení Madony. Pak pokračoval farář Zovko, který měl před ohromným davem během mše ohnivé kázání, ve kterém mluvil o obrácení, modlitbě a ve svém osobním charismatickém stylu dostával dav doslova do varu, přičemž své kázání pak zakončil slovy: „*Madona je zde!*“⁷⁵

⁷⁵ Jones E. M., Medjugorje – The untold story, South Bent 1988, s. 92.

Tento den byl v historii celého fenoménu Medjugorje zcela zásadní, neboť sám farář Zovko se stal nyní jeho hnacím motorem. Poskytl dětem kostel a stal se podle D. A. Foley⁷⁶ tvůrcem svatého podvodu, který zřejmě ospravedlňoval dobrými plody (tj. množstvím poutníků a konverzí), které přinášel. V jeho práci s vizionáři pokračoval po jeho zatčení⁷⁷ 17. srpna roku 1981 otec Tomislav Vlasić.

Na závěr této podkapitoly je nutné připomenout, že se Madona navzdory svému prohlášení v Medjugorje zjevovala i po 3. červenci, tedy po datu, který měl být posledním v historii jejího zjevování v Medjugorje.⁷⁸

3. 2 Medjugorští františkáni a rituál „Zjevení Matky Boží“ na úpatí Podbrda a v kostele sv. Jakova

Medjugorští františkáni jsou specifickou skupinou v rámci své provincie Nanebevzetí Panny Marie. Pojí je vzájemné přesvědčení, že zjevení Madony v Medjugorje je autentické. Většinou se etablují z bývalých farářů a kaplanů této farnosti. Počet těchto duchovních farností sv. Jakuba je poměrně vysoký a to z důvodu, že často byli kvůli svým sporům s biskupem Pavao Žanićem vykázáni provinciálem z Medjugorje. Do blízkého okruhu medjugorských františkánů patří i františkáni z kláštera sv. Antonína v Šumaci, kteří běžně do Medjugorje docházejí, zpovídají zde poutníky a propagují fenomén svojí publikační činností. Svoji výlučnost v rámci provincie dávají františkáni z Medjugorje najevo vlastní pečeti a razítkem. Obé používají v komunikaci s biskupem Mostaru a Duvna, ačkoliv k užívání takovýchto formálních znaků nemají žádné oprávnění. Také v samotné provincii hercegovských františkánů mají mnoho sympatizantů. A to podle jednoduchého klíče: jestliže je člen této provincie přesvědčen o pravé podstatě Zjevení Matky Boží, pak je automaticky podporovatelem i jejího mariánského kultu v Medjugorje. Nutno konstatovat, že se

⁷⁶ Foley D. A., Understanding Medjugorje, Nottingham 2006, s. 45.

⁷⁷ Zovko byl zatčen za to, že ve svém kázání mimo jiné mluvil o čtyřiceti letech otroctví a bloudění Izraelitů po poušti a to během 40. výročí povstání proti okupantům. V říjnu s ním proběhl v Mostaru soud, kde byl odsouzen na 3,5 roku vězení.

⁷⁸ Otec Šivrić ve své práci o Medjugorje popisuje překvapení faráře jedné ze sousedních vísek otce Pavloviće (přímého účastníka ohlášeného posledního zjevení Matky Boží v Medjugorje uskutečněného v prostorách fary sv. Jakova), když se ode svých oveček dozvěděl, že Matka Boží se navzdory svým slovům v Medjugorje i nadále zjevuje.

podle biskupa Žaniće v roce 1983 celá jedna polovina provincie v čele se svým provinciálem ad-instar stavěla ke zjevení Panny Marie v Medjugorje zcela odmítavě. Právě proto toto rozložení sil zhruba kopírovalo mocenské poměry v provincii po mostarském případě.

Hlavními postavami medjugorských františkánů jsou otec Jozo Zovko a Tomislav Vlasić, kteří jsou stoupenci charismatické obnovy, která jim byla silným inspiračním zdrojem. Oba dva stáli v čele farnosti v první polovině 80. let, i když otec Zovko kvůli svému uvěznění jen velmi krátce. Oba kněží se stali i duchovními vůdci vizionářů a pod jejich vedením se utvářel a konstituoval výsledný rituál se „Zjevením Matky Boží“. K tomuto rituálu vedly tři důležité cesty. Zaprvé charismatická skupinová modlitba a bohoslužba s výraznou autoritou v osobě kněze. Dále manipulativní potenciál skupiny a technika na zvýšení senzitivity známá pod jménem „Procházení se po místnosti“. Vedle tohoto rituálu existovaly i dětské modlitební skupiny pod vedením údajné Madony, která k jejich založení ve svých poselstvích vybízela. Je jasné, že i ony vznikaly na stejné bázi jako samotný rituál zjevení.

Charismatické hnutí, ke kterému Zovko⁷⁹ s Vlasićem silně inklinovali, vzniklo na americkém středozápadu v 70. letech 19. století. V rámci katolické církve se toto hnutí objevilo až po Druhém vatikánském koncilu. V letech 1966 - 1967 se etablovalo mezi studenty a učiteli na americké katolické univerzitě v Duquesne. Tito novátoři se snažili uvést myšlenky II. vatikánského koncilu do praxe. V roce 1967 uskutečnili víkendové setkání, věnované duchovnímu programu, kde v kapli při společné modlitbě jeden po druhém zažili to, čemu se říká křest v Duchu svatém nebo vylití Ducha Svatého.⁸⁰ Toto hnutí charismatické obnovy inspirované protestantským pentekostalismem se začalo mezi katolíky rychle šířit a po celém světě začaly vznikat jeho skupiny a komunity. Brzy se dočkalo podpory nejvyšších představitelů katolické církve papežů Pavla VI. a Jana Pavla II.

Jádrem charismatického hnutí je zkušenost „křtu v Duchu Svatém“ či jeho „hlubšího vylití“, tedy jakési zkušenostní přijetí milosti křtu a biřmování, jež se proje-

⁷⁹ Zajímavý je v této souvislosti postřeh francouzského mariologa Rene Laurentina, který řekl o Zovkovi, že má charisma, které vykvetlo z přirozených darů. Takto oklikou pojmenoval jeho dar silné sugesce, při níž lidé upadali do stavů celkového fyzického a duševního uvolnění a cítili přítomnost „Ducha svatého“, když na ně položil své ruce.

⁸⁰ Charismatická obnova vzpomene své 40. výročí, in: Katolický týdeník 01/2007.

vuje různými charismaty, jsou to např.: prorocství, uzdravování, osvobození od zlého nebo modlitby v jazycích. Tato modlitba v jazycích či též glossolalie⁸¹ je na první pohled bezobsažný proud neexistujících slov, jakési blábolení, které přítomný kněz během charismatické bohoslužby přetlumočí do smysluplného Božího poselství. Rovněž věřící při takovémto typu katolické bohoslužby nebo společné modlitby mohutně gestikulují, přičemž u nich dochází až k hysterickým stavům – třesu a pláči.⁸² Podobná charismatická bohoslužba a společná modlitba se konala v Medjugorje 23. až 25. srpna 1983. Všichni vizionáři, stejně jako kněží a jeptišky spojení s farností, obdrželi „křest v Duchu svatém“. Organizátoři tohoto setkání byli Philippe Madre z charismatické komunity Lva Judského a františkán Emil Tardif, který kdysi otci Vlasićovi „prorokoval“ zjevení Madony v Jugoslávii na pomoc ohrožené církvi. Nad touto otevřenou proklamací charismatického vlivu na Medjugorje Svatý stolec v září téhož roku vyjádřil své znepokojení. Viděl určitá rizika v prolínání neočekávaného daru zjevení s prvky charismatické obnovy.⁸³

Mezi Medjugorje a charismatickým hnutím existovalo více styčných bodů, které vyústily ve funkční symbiózu. Hnutí silně Medjugorje podporovalo a díky jeho celosvětové logistické síti se z Medjugorje stal globální fenomén. Charismatici, jakými byli františkáni Robert Faricy, John Bertolucci a Michael Scanlon, psali nebo produkovali filmový materiál o Medjugorje. Střediska charismatického hnutí, jakými byla františkánská universita Steubenvillea v Ohio nebo katolická Notre Dame v

⁸¹ Počeštěný termín glossolalie vychází z řeckého glossa – „jazyk“ a lalia – mluvení. Jazyk, který nebyl získán přirozenou cestou. Jde o jev, který je charakterizován produkcí slov a celých promluv, obvykle ve stavu náboženského vytržení, nejedná se ovšem o schopnost hovořit některým z doložených živých či mrtvých jazyků. Jde spíše o podobu určité hatmatilky, kdy hlasové orgány mluvěcího jsou aktivní, ale k produkci „slov“ dochází bez přímé vědomé kontroly mluvěcího. Glossolalie či tzv. mluvení jazyky je dnes známa díky textům týkajících se tohoto jevu dochovaném v Novém zákoně (26 místech v Novém Zákoně), zmínky o glosolalii máme i ze středověku. V současné době je glossolalie praktikována především v tzv. charismatických společenstvích. Škodová S., Glossolalie – konflikt jazyků (nejen) svatodušní, diplomová práce Tech. Univerzita v Liberci 2000, s. 53.

⁸² Ten, kdo hovoří „jazyky“, přichází do stavu motorického automatismu, který je klinicky popsán jako stav radikálního vnitřního oddělení se od vědomého okolí. V některých situacích může ovšem motorický automatismus vést až ke ztrátě kontroly nad svalovou činností. Zvláště v prostředí silných emocí a vzrušení, což je typické prostředí charismatických shromáždění, může člověk velice lehce sklouznout do stavu, kdy nad sebou ztrácí vědomou kontrolu a jazyky mohou být výsledkem tohoto stavu.... Po rozsáhlém studiu těch, kteří hovoří jazyky, došli Kildahl a Qualben k závěru, že ti, kdo hovořili jazyky, byli lidé snadno se podřizující, lidé otevření různým podnětům, lidé, kteří se snadno upínají na druhé, zvl. v sociální hierarchii výše postavené, lidé, kteří se lehce podřizují moci sugesce. Škodová S., Glossolalie – konflikt jazyků (nejen) svatodušní, dipl. Tech. Univerzita v Liberci 2000, s. 53.

⁸³ Foley D. A., Understanding Medjugorje, Nottingham, 2006, s. 45.

South Bend, se stala ohnisky zájmu o Medjugorje. Na druhou stranu medjugorský fenomén vzkřísil mezi katolíky zájem o charismatické hnutí, které se od konce 70. let potýkalo s výrazným poklesem popularity.

Zovko s Vlasíčem již dávno před touto charismatickou bohoslužbou v roce 1983 začali zavádět do Hercegoviny modlitební skupiny podle charismatického vzoru.⁸⁴ Sám Jozo Zovko se aplikací tohoto nového prvku do náboženského života místních lidí po celé Hercegovině proslavil. Přesto v Medjugorje s takovouto skupinou společné modlitby v období před zjevením nepochodil, protože jeho cílová skupina - místní mládež - o tento druh společného modlení jevila pramalý zájem. Zovkova modlitební skupina obsahovala v náboženském prostředí diskutabilní metodu na zvýšení senzitivity u věřícího. Tato metoda - známá pod označením „procházení se po místnosti“ – měla uvnitř skupiny odstranit bariéry a tím urychlit některé projevy vyskytujících se během charismatického skupinového modlení. Při této technice vznikalo ve skupině umělé prostředí syntetické euforie následované stavy vysoké extáze. Poté u věřících docházelo k celkovému uvolnění, oprostění se od tlaku dlouho nahromaděné viny. Svoji negativní zkušenost s takovouto formou společné modlitby popsal později mladý františkán Marijan Pehar: *„V místnosti bylo asi dvacet lidí. Otec Zovko, Leonardo a Vlasíć přinesli nějakou hudbu. My jsme se posadili. Poté začali předčítat něco z bible. Po nějaké chvíli řekli: Fajn, tak jdeme na to. Procházejte se! Já jsem na to řekl: Proč? Odpověděli mi: Procházej se a dívej se svému partnerovi do očí! Měli jsme chodit po místnosti, přitom jsme se měli koukat lidem do očí a vybrat si z nich partnera. Procházel jsem se, když ke mně přišel otec Leonardo: „Já vím, ty oči.“ Bylo to všechno legrační. Potom jsem odešel. Ještě s jiným klukem jsme si šli ven zahrát fotbal.*

Když jsme se po dvou třech hodinách vrátili do místnosti, tak lidé, kteří se předtím neznali, se stali navzájem velmi dobrými přáteli. Plakali a prostě všechno. A já jen řekl: Páni, co se uvnitř stalo? No, byl to asi druh nějaké veřejné zpovědi nebo něco takového. Cokoliv kdo v minulosti udělal, jakýkoliv měl hřích, tak o něm teď bez obalu mluvil. Četli nějakou část z bible, asi hodinu a půl meditovali a střídavě se modlili. Pak najednou jeden kluk začal mluvit jazykem podobným staré řečtině nebo latině, tzv. glossolalií a po něm i tři nebo čtyři kluci. Později jsem na tahle setkání už

⁸⁴ První takováto modlitební charismatická skupina nazvaná «Molitva i Riječ» byla založena v roce 1975 v Davoru dr. Tomislavem Ivančičem, pedagogem teologické fakulty v Záhřebu.

*nechodil, protože jsem zjistil, že někteří z těch lidí skončili v blazinci.“*⁸⁵

Technika „Procházení se po místnosti“, kterou používali ve svých modlitebních skupinách Zovko s Vlasičem, vznikla v 60. letech na půdě Esalenského institutu v Big Sur. Odpůrci této New age destinace tuto techniku měli za praktiku sloužící k vymývaní mozků. V Big Sur se intenzivně experimentovalo se skupinou a skupinovou terapií, jež zde byla ostatně vymyšlena. Ukázalo se, že skupinové setkávání je extrémně účinným způsobem, jak s lidmi manipulovat. Při maximální účinnosti experimentu - kombinující skupinové setkání s různými metodami, jakými byla i technika „Procházení se po místnosti“ – měly pokusné osoby různá vidění. Michael Murphy, spoluzakladatel Esalenského institutu, napsal o podobnostech mezi účinky skupiny a zkušeností po užití psychadelických drog. Svoje bádání uzavřel s tím, že skupiny byly mnohem víc intenzivní a efektivní. Mnozí kněží se pro výsledky Esalenského institutu doslova nadchli, neboť se jim otevřela možnost zprostředkovat svým farníkům zkušenost, o které bohoslužba jenom mluvila.⁸⁶

Byla to otevřená cesta do mystické zkušenosti. Proto takovéto metody začali používat jak františkáni z Kalifornie koncem 60. let, tak i různé charismatické komunity. Zovkova inovace – s kterou pak pracoval v Medjugorje i otec Vlasić – spočívala v tom, že zkombinoval manipulativní účinky skupiny, techniku na zvýšení sensitivity a charismatický způsob modlitby s údajným zjevením Matky Boží. V těchto souvislostech není zas tak překvapující, že údajná Madona skrze tzv. druhou generaci vizionářů vybízela k vytvoření modlitebních skupiny mladých. Devětadvacátého prosince roku 1983 desetiletá Jelena Vasilj oznámila, že měla vidění Panny Marie. O něco později totéž tvrdila i její vrstevnice a kamarádka Marijana Vasilj. Obě předtím musely projít velmi tvrdým výcvikem od františkánů, zahrnující tzv. automatické psaní, jak tomu nasvědčuje o něco později videonahrávka z roku 1985 zachycující Ivicu Vega během tréninku nových vizionářů. Na žádost Madonny obě děvčata vytvořila modlitební skupinu okolo patnácti mladých lidí z vesnice. A od června roku 1984 vytvořila na přání Madony ještě větší skupinu okolo šedesáti dětí, které se setkávaly pravidelně třikrát týdně v suterénu farní budovy. To vše za asistence a pod dohledem

⁸⁵ Jones, E. M., Medjugorje – The untold story, South Bend 1988, s. 81.

⁸⁶ Jones, E. M., Medjugorje – The untold story, South Bend 1988, s. 82.

otce Vlasice.⁸⁷

Přesto středobodem Zovkova a Vlasícova snažení byla první skupina vizionářů, tedy dětí, od kterých se všechny události v Medjugorje začaly odvíjet. Přitom žádné z těchto dětí v Zovkově modlitební skupině, kterou založil v Medjugorje ještě před zjevením Madony, nefigurovalo. To však není v tomto smyslu podstatné, neboť Zovko začal s dětmi z tzv. první skupiny vizionářů pracovat až po jeho rozhodnutí přemístit rituál „Zjevení Matky Boží“ z kopce Podbrdo do kostela sv. Jakova. A tak zcela nejlépe tato Zovkova a Vlasícova práce vynikne srovnáním průběhu rituálu Zjevení na obou místech, který v žádném případě nebyl zcela identický.

Celý „rituál“ zjevení Madony na kopci Podbrdo se dá rekonstruovat z magnetofonových nahrávek pořízených medjugorským farníkem Grgo Kosirem v období od druhého do třetího dne od počátku událostí, tj. 26. a 27. června 1981. Rovněž tak i z výslechů, které s vizionáři prováděl Jozo Zovko, a ze svědectví otce Šivriće. Průběh Zjevení byl následující: pokaždé někdo z vizionářů upozornil celou skupinu na přítomnost Madony. Většinou to byla Ivanka nebo Mirjana. Po zvolání a ukázání „*Támhle je!*“ běžely děti v hrozu vesničanů a zvědavců z okolních obcí na místo, kam jedna z dívek vždy ukázala. Na lokalizovaném místě pak děti poklekly a začaly se modlit, přitom se mezi sebou poštuchovaly. A na záznamu od Grgo Kosira se ozval dívčí hlas: „*Vidíš ji, nebo ji nevidíš?*“ Pak se hlasitěji ozvalo: „*Co se budem ptát Madony?*“⁸⁸ Ze záznamu poté zní šeptání. To přeruší dětský hlas: „*Co si přeješ Madono?*“ A po malé odmlce: „*Jak dlouho s náma zůstaneš?*“ Převážnou dobu, zjevení trvalo vždy kolem 15 minut, však vizionáři mlčeli a mlčela i Madona. Faráře Zovku tato pasivita Madony, která nemluvila bez vyzvání a většinou se dle dětí místo odpovědi na otázku jen smála, velmi frustrovala. Naproti tomu dětem tato situace vyhovovala, neboť jim stačilo se na tuto krásnou dívku – dle jejich popisu – jen tak dívat. Avšak okolo stojící lid byl takovýmto průběhem velmi zklamán, neboť neviděl žádné zázraky

⁸⁷ Belanger, nakladatel Šivrićovy knihy *La cache de Medjugorje*, zhlédl na počátku roku 1985 videonahrávku od medjugorského františkána Slavka Barbariće. Na ní se mladým obyvatelům vesnice blízko Medjugorje měla údajně zjevovat Madona. Jedna scéna ukazuje dvě děti klečící při modlitbě. Náléhavý hlas (Ivici Vegy) mimo záběr se několikrát dětí táže „*Vidíte ji? Vidíte Pannu Marii?*“ V další sekvenci jedno z dětí nehybně leží na svém břiše. Ivica na dítě těsně naléhá a postrkuje mu do jeho ruky papír a tužky, aby pak mohlo popsat poselství Madony. My víme, že navozené automatické psaní může v mladých lidech způsobit stálé poškození v utváření jejich identity. Podle Belangera nebyli ani kněz Barbarić ani suspendovaný františkán Vego znepokojeni nebezpečím spojeným s tímto druhem manipulace.

⁸⁸ Hummer F., Medjugorje, Duvno, 1986, s. 77.

během jejich vidění. Navíc se lid na kopci choval spíše jako dav. Lidé při Zjevení nadávali a pouštěli si hlasitou hudbu. Taktéž během zjevení z davu padaly nářky typu: „*Odehráno první dějství, chystá se druhé!*“ Lidé se neostýchali a během zjevení do vizionářů strkali a plácali je po zádech. Během nočního vidění tyto rušivé okolní vlivy byly markantnější. Ze záznamu je slyšet zvýšený dívčí hlas: „*Vypněte baterky, Madona se nezjeví, jestli nebudou zhasnutý všechny světla.*“ Na to z okolo stojícího davu někdo zahulákal: „*Dej si cigáro, jestli si nedáš cigáro, tak se ti Madona nezjeví!*“

Vizionáři sdělili při výsleších otci Zovkovi, že jim přítomnost lidí velmi vadí a někdy i brání ve zjevení. Proto Marinko s muži z vesnice museli vždy udělat kruh kolem vizionářů jako ochranka. Lidé se domnívali, že Madona bude odpovídat skrze vizionáře na jejich osobní otázky typu: „Uzdraví se náš ochrnutý malý Daniel? nebo Kdo zabil mého bratra v Německu?“⁸⁹ Madona skrze vizionáře vždy odpověděla, aby se trpělivě modlili. Po ukončení zjevení Vicka lidu většinou sdělila, jak vypadala Madona, co měla na sobě a co říkala. Zovko byl takovýmto průběhem velmi zneklidněn, neboť se rýsovala velká blamáž a ostuda pro církev v situaci, kdy kolem kostela a kopce kroužily desítky policistů a tajných a kdy tisk sarkasticky komentoval celou situaci slovy „velký cirkus“ v Medjugorje.

A tak je nutno položit si zcela oprávněně otázku: Mohla si církev, která mobilizovala národ pod záštitou Madony „královny Chorvatů“ po celou dobu tzv. Velké novény, dovolit takové fiasko? Odpověď zní: Ne! Také proto mělo být v roce 1984 toto permanentní slavení završeno gigantickým shromážděním v národní mariánské svatyni na Marii Bisrici. Nic přece nesmělo pokazit vrchol všeho toho mnohaletého snažení, které prakticky začalo v roce 1971 prvním mezinárodním Mariánským a Mariologickým kongresem v Záhřebu a na Mariji Bystrici – první takovouto akcí ve východním bloku. Přitom v roce 1981 byla katolická církev v celém komunistickém bloku v silné defenzívě, neboť její věrný spojenec - polská Solidarita - byla tehdy silně otřesena dobře řízenými údery Jaruzelského režimu a také špatným zdravotním stavem polského katolíka a „mariánského papeže“ Karola J. Wojtyły, který v tuto dobu po atentátu kurdského radikála, odehrál se 13.května, tedy přesně na den prvního zjevení Madony ve Fatimě, bojoval o život.

Samotný průběh rituálu zjevení v kostele sv. Jakova se hodně odlišoval a měl i

⁸⁹ Čelan J., „Čudo na Crnici“, Nedjeljna Dalmacija, 19. 9. 1981, s. 10.

svou skrytou tvář. Do kostela prvně uvedl vizionáře Zovko. Definitivně se zjevování přemístilo buď na konci srpna, jak uvádí Sivrić, nebo v půli ledna, jak uvádí Laurentin. Mezitím se Madona, po blokadě Podbrda policií, zjevovala dětem tajně po různých domech ve vesnici nebo v okolních polích. Avšak čas musel být vždy totožný: v podvečer v 18:30. Františkán Vasilj ve svých spisech pyšně zdůrazňuje, že ráno se Madona zjevila v Lurdách, v poledne ve Fatimě a v podvečer v Medjugorje. V podvečer se tedy v kostele i kolem něho shromáždili věřící. Po různých projevech, kázáních a modlitbách se začalo v prostorách kostela sv. Jakova rozléhat monotónní odříkávání růžence, při kterém se přítomní věřící dostávali do toho správného naladění. V tomto okamžiku utvořili vizionáři živý řetěz s dvěma františkány na obou jeho koncích. Přímý svědek rituálu Zjevení Matky Boží v kostele sv. Jakova Larry Henderson, redaktor katolického časopisu Challenge, to popisoval takto: „*Všech šest dětí přišlo jako skupina trestanců spoutaných řetězem, držících se za ruce s jedním knězem vpředu a jedním knězem vzadu.*“⁹⁰

V takovéto formaci vizionáři vstoupili do „místnosti zjevení“, která dříve sloužila v kostele k ukládání různých, sakrálních předmětů. Přítomni rituálu mohli být jen vybraní vzácní hosté. Vizionáři se začali modlit. Zjevení přichází. Vizionáři poté tvrdí, že před příchodem Madony se vždy objeví tři záblesky oslnivého světla. Matku Boží vidí jen vizionáři a to trojrozměrně. Stejně jako na Podbrdu se jí prý mohou dotýkat. Madona při svém příchodu řekne: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“ A oni odpovědí: „Až na věky amen.“ Tehdy obdrží poselství Madony a prosí za nemocné poutníky. Nikdo z přítomných hostů nic neslyší, ani vizionáře. Ti takřka neznatelně otevírají při rozhovoru s Madonou své rty a po rituálu se diví, že nikdo neslyšel jejich hlasy. Avšak během „Zjevení Madony“ na svahu Podbrdo lidé mohli velmi dobře slyšet, na co se jí vizionáři ptali. Navíc na svahu nebylo ani stopy po nějaké extázi v gestikulaci ve tvářích vizionářů. Naopak v kostele tomu bylo zcela jinak. Projevy extáze u vizionářů byly tak silné, že jimi splitský metropolita Franić argumentoval ve prospěch autentičnosti „Zjevení Matky Boží“ v Medjugorje. Stejně jako na kopci tvrdili, že prý během ‘Zjevení’ jsou mimo prostor a čas. Toto tvrzení bylo podrobeno mnoha zatěžkávacím zkouškám. V roce 1984 komisař Nikola Bulat během „Zjevení“ bodl nesterilizovanou jehlu Vice Ivanković do oblasti mezi lopatkami a ta se ani ne-

⁹⁰ Jones E. M., Medjugorje – The untold story, South Bend 1988.

pohnula.

Avšak o rok později Francouz Jean-Louis Martin provedl obdobně radikální experiment. Znovu se během zjevení nenápadně přiblížil k Vice Ivanković a chystal se jí vrazit své dva prsty jakoby do jejích očí. Vicka ale instinktivně ucukla a byla v doprovodu otce Vlasiće rychle vyvedena z místnosti zjevení. Po nějaké době se vrátila s vysvětlením, že během zjevení najednou začalo Jezulátko Madoně vypadávat z náručí a ona se prý lekla, že Matce Boží vyklouzne. Právě tyto ataky měly zpochybnit hodnověrnost vizionářů, autentičnost zjevení a jejich projevy extáze během zjevení Matky Boží, kterým se velmi obdivoval splitský metropolita Frane Franić.

Průběh rituálu v kostele sv. Jakova měl i své zákulisí. Walter Fuerhoff, fotograf z Mnichova, zpozoroval, jak jedna z vizionářek, Marija, opisuje v sakristii poselství Matky Boží z taháku, který skrývala pod svým kapesníkem. Taktéž se mu poštěstilo vyfotografovat otce Vlasiće, jak píše tato poselství na jiném místě v kostele, konkrétně za harmoniem. Je třeba poznamenat, že tato poselství Matky Boží přitom vždy po ukončení rituálu byla vyvěšena venku vedle vchodu do kostela.

Rituál Zjevení na Podbrdu a rituál Zjevení v kostele sv. Jakova měl tedy tolik odlišností, že jej nelze považovat za totožný. Toto tvrzení podporuje argumentaci E.M.Jonese, že Zovko po jistém rezervovaném postoji k zjevení tuto událost, jež mohla být výsledkem kolektivní halucinace (Žanić), hysterie a epilepsie (tisk), žertu a drog (medjugorští vesničané, někteří kněží, policie), akceptoval a za pomoci své předchozí praxe a zkušenosti charismatika ji přetavil do výsledného produktu: rituálu zjevení Madony v kostele sv. Jakova. Kombinací skupiny, různých manipulativních metod a charismatické modlitby dosáhl takového účinku – Jonesem nazvaného „psychickým dynamitem“ - že dokázal tímto rituálem uhranout i zkušené lidi, jakými byli mariolog Rene Laurintin nebo Frane Franić.

A tak otec Vlasić, který po Zovkově uvěznění v jeho práci nadále pokračoval, vytvořil z Medjugoje místo s tisíci zjeveními, poselstvími a s miliony poutníků, tj. „továrnu na nadpřirozeno“, jak tento fenomén vtípně a výstižně nazval Joachim Boufflet.⁹¹

⁹¹ Boufflet, J., *Medjugorje, ou la fabrication du surnaturel*, Paris 1998.

3.3 Národnostní a konfesní skladba poutníků do mariánské svatyně

Královny Míru v Medjugorje v letech 1981-1984

Dr. Mato Zovkić ve svém článku o Medjugorje napsal, že pod fenoménem Medjugorje nemíní pouze samotný prožitek dětí s údajnou Madonou a její poselství určené světu, nýbrž že pod tento pojem zahrnuje i množství knih vydaných v různých jazycích,⁹² pokračování napjatých vztahů mezi hercegovskými františkány a diecézními kněžími⁹³ a stejně tak i ty miliony poutníků, které se v Medjugorje shromažďovaly a dodnes shromažďují.⁹⁴ Dá se říci, že od prvních dnů byli poutníci tím základním hybatelem, díky kterému se z Medjugorje stala nová mariánská svatyně.⁹⁵

Kvůli masám lidí shromažďujících se kolem vizionářů na Podbrdu a poté v kostele i mimo něj začali jugoslávští komunisté panikařit, neboť se obávali národnostních nepokojů. Tvrdé zásahy proti nim zažilo Medjugorje 15. a 17. srpna roku 1981.⁹⁶ Tehdy policisté, ale i zásahové jednotky v neprůstřelných vestách se psy brutálně udeřili na shromážděné lidi kolem kostela sv. Jakova. Paradoxně však tato represe fenoménu pomohla, neboť díky ní se františkáni s vizionáři semkli. Rovněž protimedjugorská kampaň ve státním tisku měla zcela opačný efekt: přilákala do Medjugorje ještě více lidí.

Tito lidé, kteří chodili od prvních dnů do Medjugorje, tvořili poměrně pestrou sociální, národnostní a konfesní skupinu. Na kopci bylo možno potkat jak zralé ženy s šátky na hlavě nabírající si do tašek na místě Zjevení svatou zemi, aby si z ní doma vyrobily léčivou mast, tak i mladé dívky v šatech toho nejmodernějšího střihu se stříbrně nalakovanými nehty na ruku a nohu.⁹⁷ Již otec Zovko rozdělil přicházející lid v prvních dnech Zjevení v Medjugorje do dvou základních skupin: v první skupině byli

⁹²Tuto skutečnost nazýval biskup Žanić promedjugorskou propagandou

⁹³Tzv. Hercegovský případ

⁹⁴Zovkić, M.: Problematični elementi u fenomenu Medjugorja, Bogoslovna smotra, 1993, č.1-2.

⁹⁵A to bez potřebného uznání biskupem Mostaru a Duvna. Navíc Medjugorje konkuruje - oficiální – „národní“ (biskupské) - mariánské svatyni v Hrasnu, ale i františkánské mariánské svatyni na Širokem Brijegu.

⁹⁶Stejně tvrdý útok zažili poutníci v roce 1983. V dubnu policejní helikoptéra létala nízko nad skupinou mladých poutníků, kteří se shromáždili na Podbrdu. Tato skupina byla později zatčena. Mladí křesťané na policejní stanici podstupovali desetihodinové výslechy, během kterých byli zavražďováni a zneužíváni. Jedna dívka, která udělala znamení kříže na stanici, byla ihned zasažena úderem do tváře.

⁹⁷Čelan J, Čudo na Crnici, Nedelnja Dalmacija, 19. srpna 1981, s. 10.

obyčejní věřící, které tato událost s ohledem na jejich vyznání silně zaujala a z nichž někteří doufali v zázračné uzdravení, druhou skupinu příšlých do Medjugorje nazval Zovko prostě neznabohy. Nutno podotknout, že farář Zovko měl velké obavy, aby se po přesunu vizionářů z kopce do kostela i tito „neznabozi“ neobjevovali v jeho chrámu Páně. Také Otec Šivrić o těchto lidech napsal, že se chovali jako lůza a na kopec šli z pouhé zvědavosti. Podle francouzské antropoložky Elizabeth Claverie byl v Titově Jugoslávii rozšířený zájem o parapsychologii, a proto lze předpokládat, že toto mohl být jeden ze základních motivů příchodu neznabohů do Medjugorje.

Jen první skupinu lidí, tj. skupinu věřících, lze nazvat poutníky v tom pravém slova smyslu. Její jádro zcela jistě v prvních týdnech fenoménu tvořili katolíci z Bosny a Hercegoviny, jež sami o sobě byli i velmi důležitým hybatelem tzv. fenoménu masového shromažďování věřících, jak tento jev nazvali jugoslávští komunisté, kteří se s tímto jevem začali střetávat již od počátku 70. let 20. století. Tehdy katolická církev v Chorvatsku či Církev u Charvátů, jak ji začali nazývat její nejvyšší představitelé, zahájila nacionalistickou mobilizační kampaň. Jejím jádrem byl mariánský kult s Madonou jako ochránkyní a královnou Chorvatů, který byl mezi chorvatskými katolíky v Jugoslávii po staletí velmi oblíben a měl na tomto prostoru mnoho významných mariánských poutních míst a svatýň.

Také proto se v roce 1971 konal v Záhřebu a Mariji Bystrici první mezinárodní mariánský a mariologický kongres ve východním bloku. Tehdy se již během jeho konání „znenadání“ objevila myšlenka na prohlášení Marije Bystrice národní mariánskou svatyní. V pozadí tohoto projektu stál františkán Karol Balić, který však jen oprášil stejnou iniciativu kardinála Stepince ještě z doby druhé světové války. Na závěr obou kongresů se Marija Bystrica nakonec prohlásila národní svatyní a tak tato mobilizační kampaň získala pevný bod, kolem kterého se národ mohl masově shromažďovat. Již o tři roky později se zde konala první národní poutě a o pět let později v Solinu byla zahájena její hlavní část, osmiletá oslava jubilea 1300 let přijetí křesťanství Chorvaty, jejíž obdoba v Polsku byla nazvána Velkou Novénou.

Tvůrcem takového stylu politického boje, tj. každoročního oslavování významného jubilea spolu s masovým shromážděním věřících na národní mariánské svatyni kolem Bohorodičky jako patronky a královny národa, který jí byl slavnostně jako svatyni věnován, byl v 50. letech v Polsku kardinál Wyszyński. V letech 1956-

1966 se každý rok v Polsku slavily v rámci jubilea 1000 let přijetí křesťanství Poláky důležité mezníky v dějinách katolické církve většinou ve spojitosti s mariánským kultem. Slavnostní závěr této oslavy se konal na mariánské svatyni Jasna Góra v Czenstochowé. V Jugoslávii měla být tato závěrečná oslava zakončena v roce 1984 v národní mariánské svatyni na Marii Bystrici. Podle propočtů katolické církve se jí účastnilo na 400 000 věřících (Chorvatů) ze všech koutů Jugoslávie. Ale již předtím během „chorvatské“ Velké Novény se jednotlivých oslav účastnily desetitisícové zástupy. Tak například na prvních velikých náboženských oslavách na „národní úrovni“, které se konaly v roce 1976 v Solinu, se shromáždilo kolem 100 000 věřících a o tři roky později v Ninu se jich sešlo již na 300 000. Když se například reportér Glasu Konkila ptal v roce 1976 v Solinu věřících, odkud že jsou, tak povětšinou odpovídali, že pocházejí z Duvna, Livna, Imotského, Posušja, Travniku atd.⁹⁸ Přitom tito bosensko-hercegovští poutníci na rozdíl od mnohých poutníků z Dalmácie a Chorvatska, namísto autobusem chodili na místa určené pěšky, někdy i tři dny a často bosí. Je možné, že zvláště katolíci z Hercegoviny si masovou účastí na všech podobných shromážděních ventilovali svou frustraci, kterou tak často v rámci Jugoslávie zažívali.

Chorvatský politolog Ivo Žanić napsal, že západní Hercegovina byla po desetiletí škatulkována do několika ideologických stereotypů, neboť vláda měla tento kraj za endemicky ustašovský, a proto jej podle ní bylo třeba bez milosti vyhladit. Ano, západní Hercegovina pro ni byla jen líná „ustašovských teroristů“⁹⁹. *„Široká veřejnost pak věděla, že odtud pocházejí jen primitivní gastarbeitři a Chorvatky, se kterými je lepší si nic nezačínat.“*¹⁰⁰ Podle Sabrini P. Ramet zase pod vedením Rankoviće bezpečnostní aparát systematicky perzekvoval Chorvaty v Bosně. Tento možný odtazický

⁹⁸ Uznesenje' 76, Glas Konkila, 18 – 5. rujna 1976.

⁹⁹ Ze západní Hercegoviny pocházelo mnoho ustašovských kádrů a mezi místními rolníky se toto hnutí těšilo velké oblibě. A to zdaleka nebylo vše. V roce 1941 byli ustašovci v pravoslavném klášteře v Žitomislići pobiti jeho mniši. Ve stejném roce se celá Hercegovina stala svědkem brutální vyhlazovací politiky. V létě roku 1941 byly krasové útvary zvané místními jama (rokle) použity ustašovci k masovému vybijení místních Srbů z obou stran řeky Neretvy. Pod záminkou, že budou odsunuti do Bělehradu, byli shromážděni do šesti transportů, které však nesměřovaly do Srbska, ale končily na nádraží v Šurmanci. Z této vesnice, která spadala pod farnost Medjugorje, byli dále odvlékáni do okolních roklí. Jak o tom referoval biskup Mostaru a Duvna Mišić arcibiskupovi Stepinacovi, byli Srbové včetně žen, dětí a pravoslavných kněží shazováni ze skály, přičemž pro jistotu za nimi ustašovci ještě házeli ruční granáty. Těchto masakrů se účastnili i lidé z Medjugorje a Bijakovići, jak o tom svědčí seznamy pachatelů těchto zločinů, na kterých figurují jména Ivanković, Ostojić atd. Ostatně děd vizionářky Ivanki Ivanković, zlopověstný ustašovec Mare Ivanković, byl v roce 1958 v Mostaru za své válečné zločiny popraven.

¹⁰⁰ Žanić I., Hercegovacki rat i mir, Erasmus, 23. února 1998, s. 84.

postoj oficiálních míst k tomuto regionu byl zapříčiněn jeho krvavou novodobou historií. Nicméně sama mobilizační kampaň pod záštitou Bohorodičky, vedená za tím účelem (jak řekl její hlavní architekt metropolita Franić), aby národ neztratil svoji identitu, musela být pro tyto frustrované katolíky z Bosny a Hercegoviny velmi přitažlivá. Špičky katolické církve u Charvátů dokázaly účinně mobilizovat svůj Boží lid, který se dokázal na velké vzdálenosti masově shromažďovat, a tak Medjugorje bylo již desetiletí předtím dán do vínku velmi dobrý vklad v podobě akceschopných poutníků, tj. katolíků z Bosny a Hercegoviny, potažmo z celé Jugoslávie.

Druhým významným okruhem poutníků do Medjugorje byli pravoslavní a muslimové. Zvláště u ortodoxních věřících je to velmi překvapivé, jelikož oblast kolem Medjugorje byla známa brutální genocidou Srbů ze strany katolického obyvatelstva této země. Přítomnost věřících jiných konfesí dokládají výpovědi svědků, předvolaných v procesu s medjugorským farářem J. Zovkem. I když jejich výpovědi mohly být účelové. Zovko byl mimo jiné obviněn, že se ve svých kázáních snažil rozbít jednotu a bratrství národů a národností socialistické Jugoslávie. Přesto je nelze zcela striktně odmítnout jako nehodnověrný pramen. Zvláště cenná je v tomto ohledu výpověď kněze Jakova Stanka Vasilje ze 7. září roku 1981. V ní říká, že nechtěl navzdory naléhání poutníků, tj. katolíků, zahájit zpěv církevní písní „Královna Chorvatů“, protože v kostele byli i věřící jiných vyznání a národností a dle něj je Madona společná všem národům. Tuto myšlenku později rozvedl nejen architekt nacionalistické mobilizační kampaně Církve u Charvátů, ale i velký zastánce Medjugorje-splitský metropolita Franić.¹⁰¹ Tento prelát řekl, že zatímco Fatima byla považována za výraz radikálního antikomunismu, Medjugorje musí být chápána jako potvrzení Druhého vatikánského koncilu a zvláště jeho myšlenek o společném poznávání východní ortodoxie a západního katolicismu. Sama poselství Matky Boží v Medjugorje se zdála být k tomu příznivá. Podle dětí již pátý den Madona pravila, že je jen jeden Bůh a jedna víra. Později se překvapení chorvatští katolíci dozvídali, že lidé různých vyznání jsou pro ni jejími dětmi. Dokonce jedna z vizionářek Mirjane dávala za příklad svou muslimskou sousedku v Sarajevu, kterou považovala za svatou ženu.

A tak vedle sebe po zjevení Matky Boží v Medjugorje existovaly dva výklady

¹⁰¹ Zajímavý je Franićův postřeh, podle kterého zpopularizovalo Medjugorje katolickou církví v Jugoslávii víc, než její vlastní činnost za posledních čtyřicet let.

úlohy Matky Boží v rámci chorvatského katolicismu, stejně jako existovaly dvě její sochy uctívané poutníky. Jedna z nich, černá Madona na Mariji Bystrici, byla symbolem probuzení národa pod odnárodňujícím tlakem komunistického státu. Druhá socha, vyrobená podle popisu vizionářů, byla symbolem multikonfesním a dá se říci i multinárodnostním. Možná v tom lze hledat příčinu příchodu velkých skupin pravoslavných a muslimů do Medjugorje. Je však příznačné, že poté, co biskup Žanić vykázal v roce 1984 spolu s vizionáři i tuto sochu z kostela, začal postupný úbytek těchto jugoslávských poutníků jiných vyznání. Ostatně Žanić považoval vstřícnost medjugorské Madony k jiným vyznáním (kromě jiného) za důkaz falešné podstaty celého fenoménu. Avšak absolutní zlom nastal občanskou válkou. Tudjman zapojil do své politiky i Medjugorje, které se pod jeho vedením stalo symbolem chorvatského národa a vlastně jakousi druhou černou sochou jako v Mariji Bystrici.

Třetím a v pozdějších letech výrazně převažujícím okruhem poutníků do Medjugorje byli věřící ze zahraničí. Již na konci roku začalo radikální hnutí katolické mládeže *Comunione e Liberazione* organizovat poutě do Medjugorje a spolu s ním přicházeli první poutníci z Francie, Švýcarska, Německa a Rakouska. Až do léta roku 1984, kdy se v Medjugorje po čas výročí zjevení pravidelně shromáždilo každý rok kolem 100 tisíce poutníků, měly tyto poutě nádech zakázaného ovoce, neboť při vyzrazení pravého účelu cesty nebyli tito zahraniční poutníci vpuštěni dál do země. Nutno konstatovat, že oni zahraniční poutníci přinášeli státu obrovský finanční profit. A tak františkáni ze zisku z poutníků na konci 80. let spolu s předními podnikateli v oblasti dokonce založili banku, jejíž jedním z prvních ředitelů byl františkán Ivan Sego. Také dalšími dvěma zakládajícími členy byli františkáni: Tomislav Pervan a Jozo Zovko. Otázka, vkrádající se zde zcela jistě na mysl, jakouže asi hotovostí tato banka mohla disponovat, se dá alespoň přibližně demonstrovat na příkladu státních příjmů z medjugorjských poutníků. Tedy v roce 1988, kdy svatyni Královny Míru navštívilo více než milion poutníků, většinou ze západní Evropy a Spojených států, činil zisk 100 milionů dolarů. Tato částka činila 5 procent všech turistických příjmů země a 45 procent z celkových příjmů z Republiky Bosny a Hercegoviny. Podle KNA (Katholische Nachrichten Agentur) byl příjem z poutníků v roce 1989 150 milionů amerických dolarů a o rok později v roce 1990 již kolem 200 milionů dolarů.¹⁰²

¹⁰² Již od roku 1987 jugoslávská média hovoří o valutové Madoně [(Schwarze Brief, vol. 33 Nr. 1/99).]

4 Církevní vyšetřování biskupa Mostar–Duvno Pavao Žaniće ve věci údajného zjevení Madony v Medjugorje

4.1 do konce roku 1981

Biskup Pavao Žanić se dozvěděl o údajném zjevení Bohorodičky v Medjugorje již druhý den od začátku událostí na úpatí Podbrdo (24. června 1981), tedy paradoxně ještě dříve než zdejší farář Zovko, který v té době byl mimo Hercegovinu na setkání charismatického hnutí v severním Chorvatsku.¹⁰³ Na místo událostí ihned poslal svého emisara, aby měl informace z první ruky. S osobní návštěvou však otálel takřka měsíc. V té době jej plně zaměstnávala situace v Mostaru způsobená františkány.

Konečně 21. července zavítal biskup Žanić do fary sv. Jakova v Medjugorje. Svým příchodem do vesnice zahájil oficiální církevní vyšetřování, ke kterému byl ostatně jako biskup v těchto záležitostech povinován.¹⁰⁴ Na faře si jednotlivě k sobě volal vizionáře, aby s nimi provedl úřední výslech. Přitom je nechal přísahat na kříž a výpovědi si nahrával na magnetofon. První vyslýchanou byla šestnáctiletá dívka ze Sarajeva, Mirjana, jejíž výpověď obsahovala jistou nesrovnalost, na kterou ihned biskupa upozornil přítomný kaplan farnosti Zrinko Čuvalo.¹⁰⁵ Tehdy tomu ještě nepřikládal patřičnou důležitost, i když v jejím tvrzení vycítil náznak lži.¹⁰⁶ Nutno konstatovat, že až na tuto drobnou příhodu všechny výslechy proběhly v přátelské atmosféře.

¹⁰³ Noc před údajným zjevením zasáhl místní poštu blesk. Kvůli tomu nefungovalo telefonické spojení.

¹⁰⁴ Místní biskup je v případě výskytu zjevení tou první směrodatnou církevní instancí, na jejichž bedrech leží rozhodnutí o autentičnosti zjevení. Jestliže po bedlivém studiu nalezne biskup solidní důkaz, podporující jeho pravost, je oprávněný vydat edikt, deklarující a potvrzující jeho autentičnost. Foley A.-D., *Understanding Medjugorje*, Nottingham, 2006, s. 62-63.

¹⁰⁵ Žanić, P.: *Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje*, Mostar, 30.X.1984. in: O'Carroll M., *Medjugorje: Facts, Documents, Theology*, Dublin, 1989, s. 80.

¹⁰⁶ Tehdy prvním vyslýchaným vizionářem byla Mirjana. Při výslechu biskupovi tvrdila, že na Podbrdo šly kvůli tomu, aby hledaly ovce. Avšak ihned, co to vyslovila, upozornil přítomný kaplan medjugorské farnosti Čuvalo biskupa Žaniće, že si šly na kopec zakouřit, což skrývaly před rodiči. Proto se biskup obrátil na Mirjanu: *Počkej Mirjano, jsi pod přísahou. Šly jste opravdu hledat ovce?* Ona si dala ruku na ústa a odpověděla: *“Promiňte, šly jsme si zakouřit.”* in: Žanić P., *Medjugorje*, Mostar, JNA 19, 1990, s. 3.

Po ukončení sezení požádal vizionáře, aby se údajné Madony dotázali na Hercegovský případ, neboť doufal, že prostřednictvím zjevení Matky Boží zasáhl sám Bůh, poté co tento spor nedokázal vyřešit pouhý člověk. Vizionáři jeho prosbě vyhověli a Madona mu přes ně vzkázala, že tento případ bude záhy vyřešen a že není ani nutné se za to modlit.¹⁰⁷

O čtyři dny později se s teenagery setkal opět v prostorách farnosti a v medjugorském kostele sv. Jakova. S doslova otcovskou starostlivostí se živě zajímal o jejich stávající problémy s represivními orgány, protože vizionáři a jejich rodiny byli z jejich strany vystaveni šikaně a stálému vyhrožování. Na základě svých prvotních dojmů pronesl v kostele sv. Jakova – poté co biřmoval místní děti – kázání, které bylo jeho vůbec prvním vyjádřením o probíhajících událostech a ve kterém se nejprve dotkl nevybíravého stylu informování světského tisku o dění v Medjugorje. Po tomto úvodu přítomným sdělil, že těchto šest prostínských dětí by do půl hodiny všechno prozradilo, a proto nelze nikoho z jejich manipulace obviňovat, zejména ne kněze, neboť žádný z nich by takovouto věc neudělal. Dále dodal, že jsou to urážlivá obvinění a jako taková se musí zásadně odmítnout.

Potom Žanić ve svém kázání přešel k přítomným vizionářům. Řekl, že tyto děti nelžou, avšak s dovětkem, že není možné v tomto okamžiku rozhodnout, zda se jedná pouze o subjektivní prožitek či o něco nadpřirozeného. Závěr jeho kázání poodhaluje, jak to ostatně napsal v roce 1983 otci Michaelu Scanlanovi, že i on si na počátku událostí pohrával s myšlenkou, že se v Medjugorje Madona¹⁰⁸ opravdu zjevuje, neboť pravé zjevení se podle katolické věrouky mimo jiné pozná především podle dobrých plodů, které s sebou přináší. A nakonec svého kázání biskup konstatoval, že se cosi v lidských srdcích ukázalo: vyznání, modlitba a usmíření, tj. poselství Medjugorské Madony. Právě především v tom viděl pozitivní krok kupředu.¹⁰⁹

Po mši za biskupem přišel otec Zovko, jenž Žaniće varoval, že takto pozitivní vyjádření o událostech v Medjugorje jej může přivést do potíží se státním aparátem. Pochopitelně jugoslávští komunisté sledovali tyto biskupovy aktivity z velkou nelibostí,

¹⁰⁷ Žanić, P., Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje, Mostar, 30. X. 1984. in: O'Carroll M., Medjugorje: Facts, Documents, Theology, Dublin, 1989, s. 80.

¹⁰⁸ Sivrić, I., The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations, psilog inc., 1989, s. 129.

¹⁰⁹ Craig, M., Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje, Indiana, 1988, s. 67.

neboť jen velmi neradi viděli skutečnost, že se biskup Žanić začal objevovat na místech, kde podle nich kleronacionalisté zaranžovali zjevení Madony za účelem ustašovské propagandy.¹¹⁰ Jugoslávští komunisté očekávali hned od počátku především biskupovo veřejné distancování se od zjevení v Medjugorje. Proto se nyní děsili situace, která by svým církevním výnosem přispěla k legalizaci celého fenoménu a díky které by ze západní Hercegoviny bylo učiněno tzv. druhé Kosovo, místo tehdejšího odporu proti systému a jugoslávskému státu. Právě z těchto výše zmíněných důvodů vyvinuli na Žaniće zcela záměrně abnormální tlak, který biskupa odváděl od samotného církevního vyšetřování fenoménu a nesmírně komplikoval samo jeho objektivní posouzení. Biskup byl stejně jako františkáni z Medjugorje odvážen na výslechy na místní policii v Mostaru i na velitelství tajné policie v Sarajevu,¹¹¹ kde mu hrozili vězením, jestliže se nebude od událostí v Medjugorje veřejně distancovat. Ba co víc, Žanić musel do Sarajeva před Republikovou komisí pro vztahy s náboženskými společnostmi, kde byl opětovně zastrašován uvězněním.¹¹²

Vedle Pavao Žaniće a některých františkánů byla pod tlakem státních orgánů i

¹¹⁰ Již 4. července předseda republiky Bosna a Hercegovina Branko Mikulić označil události v Medjugorje za kontrarevoluci. Po těchto jeho slovech nastala protimedjugorská kampaň ve státním tisku a následovalo nasazení represivních složek na místě událostí. Jugoslávští komunisté měli celý humbuk kolem údajného zjevení za zákeřné dílo kleronacionalistů a ustašovské propagandy. Zjevení Madony bylo v tehdejší tisku charakterizováno jako dobře vymyšlená, organizovaná a naplánovaná hra, která tím nejbrutálnějším způsobem měla zneužívat náboženského cítění věřících. Ti byli lákáni na „zázračná uzdravení“. Mnozí naivkové pak stále věřili, že uvidí slibovaný zázrak. Mezi nimi bylo mimo jiné i takřka 70 členů strany, kteří chodili na Podbrdo poklonit se Madoně, a 11 z nich za to bylo ze strany vyloučeno. Celá záležitost odváděla lidi z okolních vesnic od práce. Ti se masově shromažďovali na úpatí zvaném Podbrdo. Mezi nimi pak se vybírali prostředky na stavbu (mariánské) svatyně na tomto místě. Cílem organizátorů zjevení a souvisejících manifestací, rekrutujících se z reakcionářských kruhů katolické církve, bylo vnést nenávist mezi národy a národnosti. Dále také rozvrátit stávající systém a útočit na výdobytky revoluce. Za strůjce Zjevení byli označeni kněží Zovko, Vlasić a Križić. V událostech v Medjugorje byla shledána jistá analogie s tehdy probíhajícími nepokoji v Kosovu. Celá záležitost podle jugoslávských komunistů nesla stopy politického deliktu, nejen kvůli Zovkovu obsahu kázání během slavnostní mše na den patrona farnosti, a také kvůli výročí revoluce. Na místě Zjevení, kde se vršily květy a různé náboženské předměty, byla nalezena napsaná ustašovská hesla. Bylo zjištěno, že mladí z vesnice Lipno si při svém návratu po „klanění Madoně“ zpívali ustašovské písně. Za obzvláště obskurní bylo shledáno to, že k „zjevení“ byly využity neploleté děti ze slabých sociálních skupin a neutěšených sociálních poměrů, tj. vizionáři, kteří měli být tak nejvíce poddajní sugesci. Rovněž měly být drženy v kostele bez vědomí rodičů až do pozdních hodin. V Medjugorje se totiž ustálil zvyk večerní mše, která následovala po rituálu zjevení Madony, které vždy mělo pevný čas (na rozdíl od místa) a to v 18:30.

¹¹¹ Perica, V., *Balkan idols – Religion and Nationalism in Yugoslav States*, Oxford University Press, 2002, s. 110.

¹¹² Rupčić Lj., *The truth about Medjugorje – A response to the pamphlet “Medjugorje” by Msgr. Pavao Žanić, Bishop of Mostar, Ljubuški – Humac 1990*, s. 71.

vnitřní soudržnost biskupství, ostatně již po několik let těžce rozvráceného Hercegovským případem. Na jeho počátku roku 1968 povolili jugoslávští komunisté farníkům vzbouřených vesnic stavbu kostela a to i přes zákaz a klatbu mostarského ordináře. Avšak v jeho biskupství opět začali zavádět politiku „rozděluj a panuj“. Z toho je více než zřejmé, že byli o té skutečnosti, že se biskupova kancelář, tj. ordinariát a potažmo diecézní klér, k údajnému zjevení staví více než skepticky,¹¹³ opravdu velmi dobře informováni.

Ukázkou těchto snah bylo usnesení předsednictva Socialistického svazu pracujících lidí vesnice Ljubuški, které se četlo na schůzích místních organizací všech vesnic, kde se objevily fašizoidní jevy v souvislosti s údajným zjevením Madony. V něm se mimo jiné uvádělo: „*Jednotliví kněží vedou propagandu i mimo tyto oblasti, takže se to šíří i po Livnu, Duvnu a Dalmácii. Jejich cílem je shromáždit co nejvíce věřících, aby co nejznáze šířili mezi lidem nepřátelská hesla. Je třeba si položit otázku, proč v poslední době mostarský biskup Žanić třikrát dorazil do vesnice Medjugorje, kde jsou psána nepřátelská hesla a kde se z kazatelny útočí na výročí povstání. A to i přesto, že byl informován příslušnými státními orgány o nepřátelských jevech v souvislosti s manifestacemi, které se v Medjugorje organizují. Zároveň se ordinariát ohrazuje, že nemá co dočinění s událostmi, které se tam odehrávají.*“¹¹⁴

Na toto prohlášení reagovala katolická církev dne 16. srpna roku 1981 sdělením, jež bylo otištěno na stranách jugoslávského katolického listu Glas Koncila: „*Konečně i oficiální církevní moc, tj. biskupský ordinariát v Mostaru, vydal o událostech v Medjugorje prohlášení pro veřejnost.*“¹¹⁵ V něm pak biskup podle otce Šivriće „*vykročil odvážně v obraně medjugorského duchovenstva, stejně tak Církve a vizionářů proti pomluvám a lžím uveřejněných komunistickými médii.*“¹¹⁶

Toto prohlášení bylo rozděleno do sedmi bodů. V prvních dvou bodech

¹¹³ Diecézní kněží Hercegoviny byli jedinou silou v biskupství, o které se mohl ordinář Mostar –Duvno v době krize stoprocentně opřít. Kvůli svým špatným zkušenostem s františkány z počáteční doby Hercegovského případu se ostražitě stavěli vůči všemu, co s nimi nějak souviselo. Podle otce Šivriće přestali mít zájem o Medjugorje poté, co Madona skrze děti ohlásila termín svého posledního zjevení. Ačkoliv se Panna i přes toto své tvrzení nadále v Medjugorje zjevovala, bylo to již bez přítomnosti diecézního kléru Hercegoviny.

¹¹⁴ Lučić I., Komunistički progoni Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini 1945-1990. in: National Security and the Future 3, 2008, s. 65.

¹¹⁵ Biskupska izjava o 'ukazanjima' u Hecegovini, Glas Koncila 16.VIII 1981, s. 1.

¹¹⁶ Sivrić I., The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations, psilog inc., 1989, s. 128.

se ordinariát ohrazoval proti psaní ateistických novinářů v souvislosti s Medjugorje, kteří podle Žaniće psali z pozice síly a rouhavě. Tehdy se objevilo v tisku několik karikatur Panny Marie a o Matce Boží se psalo jako o ustašovské Madoně. V druhém a šestém bodě navíc ordinariát odmítl obvinění, že s dětmi kněží nebo někdo z církve manipuluje. Ve třetím bodě popírá ty informace, že by se ordinariát distancoval od událostí v Medjugorje, a prohlásil tyto informace za nepravdivé. Dále pokračovala na tomto místě obhajoba katolické církve v Hercegovině, jež byla nucena k tomu, aby se sama před veřejností nepravdivě obviňovala z klamání věřících a z politických záměrů. Body čtyři až sedm šly přímo k jádru věci a věnovaly se podstatě údajného zjevení. V bodě čtyři se sděluje, že pro ně jako věřící jsou zázraky možné. Přesto se zde jedním dechem dodává, že církev byla v podobných případech opatrná, než svůj soud vynesla. Důvody této opatrnosti ozřejmuje bod pět. Zde se říká, že někteří věřící tvrdili, že mají vidění, ale pak se ukázalo, že šlo o pouhou halucinaci nebo o obyčejnou lež. V bodě šest je k celé problematice uveden konkrétní postoj, v němž se uvádí, že děti, tj. vizionáři z Medjugorje, nelžou.

Na závěr celého prohlášení byla nastolena zásadní, avšak nejtěžší otázka: „*Jedná se o subjektivní prožitek dětí nebo jde opravdu o něco nadpřirozeného?*“¹¹⁷ V závěrečném bodě se uvádí jeden z možných klíčů k této otázce a to v citátu z Písma, z něhož věřící mezi řádky pochopili, že jestliže za fenoménem stojí člověk, tak časem zanikne, ale jestliže je úmyslem Božím, tak ani komunisté proti němu nic nezmohou. Z tohoto prohlášení ordinariátu, kde prakticky Žanić opakoval své formulace z kázání z kostela sv. Jakova, je zřejmé, že po třech nedělích občasných biskupových návštěv Medjugorje, celkem zde byl v roce 1981 pětkrát, se církevní vyšetřování událostí nikam zásadně neposunulo.

Zato jeho obsah vyvolal ostré reakce ve státním tisku. Biskup měl nevhodným způsobem využít událostí v Medjugorje k zahájení polemiky s ateisty. Komentátor Vjesniku Nenad Ivanković se tázal: *Jaká je souvislost mezi událostmi v Medjugorje a ateistickým přesvědčením?* Neboť v biskupově interpretaci musí ateista psát o víře jen „ironicky a rouhavě“. A právě takovouto obranou víry ukázal Žanić prý jen svůj náboženský a mravní rasismus. Dále mu bylo jugoslávskými komunisty vyčítáno, že se žádným způsobem neohradil proti ustašovským projevům okolo medjugorských

¹¹⁷ Biskupska izjava o „ukazanjima“ u Hecegovini, Glas Koncila 16.VIII 1981, s. 1.

událostí. „Znamená to tedy,“ píše Ivanković, „že pro mostarského biskupa i takováto politická robota spadá mezi pozitivní výsledky „zjevení“?“¹¹⁸ Také záhřebské Večerní listy viděly v prohlášení ordinariátu jen účelovou mystifikaci široké veřejnosti: „Biskup Žanić měl svým vyjádřením začít razit linii, která si přeje přesvědčit veřejnost o tom, že je zahájen frontální útok na katolickou církev u nás, což je naprostý výmysl.“¹¹⁹

Den po tomto prohlášení ordinariátu je zatčen a uvězněn Jozo Zovko. Poté následovala zatčení františkánů Ferdo Vlasiće a Jozi Križiće kvůli svým příspěvkům o Medjugorje v novinách hercegovských františkánů Sveta Baština. Představitelé strany v médiích přitvrdili svůj slovník co se týče samotné osoby Pavao Žaniće. Dne 17. srpna ve večerním vysílání sarajevské televize a o den později i ve Večerním listu byla veřejnost obšírně informována o obecní schůzi Socialistického svazu pracujících v Čitluku. Na ní bylo řečeno, že se má lidem jasně vysvětlit, že plány církevních extrémistů J. Zovka, F. Vlasiće a biskupa Žaniće nejsou ničím jiným než plány a sny ustašovské teroristické organizace.

Biskup Žanić se proti tomuto veřejnému útoku o čtrnáct dní později ohradil. Prvního září poslal předsedovi předsednictva SFRJ Sergeji Kraigherovi tevěřený dopis, který byl následně otištěn ve všech církevních (katolických) tiskovinách v Jugoslávii. V dopise nejvyššímu představiteli státu zdůraznil, že vzhledem k vlastní odpovědnosti za mostarský episkopát musí nad takovými pomluvami vyslovit politování a vyjádřit proti nim svůj protest, neboť takovýto styl nevede k objasnění událostí v Medjugorje, a pouze uráží základní lidská a občanská práva. Otevřený dopis nejvyššímu představiteli státu měl být jednoznačně chápán jako podpora uvězněným kněžím Zovkovi, Vlasići a Križići. Spolu s ubezpečením, jak o tom sám po letech v časopisu Arena hovořil, že v Medjugorje „nemůže být o politické činnosti ani řeč a že to nemůže být pro stát nebezpečné.“¹²⁰

Přesto hrozba represe ze strany státu trvala až do konce roku 1983. Podle svědectví františkána Roberta Faricyho z podzimu tohoto roku byla situace kolem Medjugorje nesmírně komplikovaná „silným odporem komunistické vlády“. Kdyby v té době přišlo církevní schválení zjevení, následovala by „tvrdá represivní akce“

¹¹⁸ Ivanković N., Nepriličan uvod u polemiku, in: Vjesnik – sedam dana, 15. 9. 1981.

¹¹⁹ Mlivončić I., Čudne igre, in: Večernji list, 16. 9. 1981.

¹²⁰ Šikić I., „Rat za Medjugorje: Gospa između biskupa i laži“, in: Arena, 5. 5. 1990.

nejen proti osobě samotného biskupa, ale i proti celé katolické církvi v Hercegovině.¹²¹

Na druhou stranu někteří františkáni, věřící jeho biskupství a stoupenci Medjugorje, očekávali od Žaniće ve věci zjevení jasné a okamžité „ano“. V opačném případě by se ocitl rázem na straně ateistů, kdyby jeho neautentičnost deklaroval. Potom by všichni františkáni a vizionáři z Medjugorje byli pozatýkáni a on – biskup – by se stal jejich pronásledovatelem. Těmito slovy biskupa Mostar-Duvno dost netaktně poučoval ve svém dopise velký podporovatel Medjugorje Rene Laurentin, přestože dobře věděl, že uznání pravosti fenoménu bez biskupova schválení nepůjde. Někteří františkáni si ale mysleli, že to půjde i biskupovi navzdory, a proto později zašli v této kampani mnohem dál.¹²²

Za takovéto konstalace se zdálo, že jediné, co by se ve věci církevního vyšetřování mělo dělat, je nedělat vůbec nic. A tento názor zazníval i z Říma. Žanić rozmlouval s papežem o Medjugorje na přelomu roku 1981 / 1982 celkem dvakrát, přičemž ho papež nabádal, aby byl velmi opatrný.¹²³ Rovněž mu ve Vatikánu radili, aby nespěchal s vynesemím soudu, protože jen čas přinese důkazy pro a proti. Tak bylo promrháno více než půl roku, během kterého mohla biskupem sestavená komise již pracovat. Současně proti němu kvůli jeho lehce pozitivnímu postoji vůči fenoménu rostla vnitřní opozice v biskupství. Již 6. září informuje biskup Žanić Svatý stolec o tom, že „*postoj diecézního kléru je více než rezervovaný. Ptají se mě, jak je možné, že si Madona vybrala neposlušné františkány. To je i pro mě problém.*“¹²⁴ Ačkoliv byl ve věci pravosti zjevení na vážkách, choval se k medjugorským františkánům vstřícně a udělil jim důležitá privilegia vztahující se k jejich farnosti. Toto jednání muselo jistě diecézním kněžím silně vadit. Zovko později před druhou biskupskou komisí tvrdil, že

¹²¹ Foley A.-D. , Understanding Medjugorje, Nottingham, 2006, s. 62-63.

¹²² Sarajevský františkán Ljudevit Rupčić označil ve svých publikacích biskupa Žanice za zbabělce. Žanic měl změnit své naprosto pozitivní stanovisko k Medjugorje ze strachu před uvězněním. Naopak podle Rupčiće byl Zovko ochoten i pro svůj postoj k fenoménu nechat se zavířít. Celá aféra měla dozvuk i před druhou biskupskou komisí, kde se tato záležitost řešila. Byli předvoláni jak Žanić tak Zovko. Rupčić totiž svá tvrzení opíral o svědectví Zovka, kterému se Žanić před i po jeho uvěznění svěřoval se svými trablemi se státními orgány. Nicméně tato trapná záležitost zasela mezi oba protagonisty hlubokou osobní nenávist. Později biskup naopak ve svých spisech tvrdil, že se Zovko během svého procesu hájil tím, že biskupa označil za vlka a lháře. Tak si chtěl zachránit kůži, protože komunisté tato slova ze Zovkova kázání při příležitosti biskupova biřmování 25. července 1981 vzali na sebe.

¹²³ Ogledalo Pravde - Biskupski ordinarijat u Mostaru o navodnim ukazanjima i porukama u Međugorju, Mostar 2001, s. 43.

¹²⁴ Ogledalo Pravde - Biskupski ordinarijat u Mostaru o navodnim ukazanjima i porukama u Međugorju, Mostar 2001, s. 42.

biskup svůj naprosto pozitivní postoj k událostem přehodnotil nejen kvůli zastrašování ze strany státu, ale i kvůli vydírání ze strany diecézních kněží, kteří se prý báli, že zjevení zvýší prestiž františkánů. Těžko říci, jak relevantní jsou tato tvrzení, pakliže byla vyřčena jako součást informační války probíhající později mezi biskupem a medjugorskými františkány.

Nicméně biskup sám si začal uvědomovat, že dá-li věcem volný průběh, nemuselo by se mu to vyplatit, neboť někteří františkáni ještě před vynesením biskupova soudu brali zjevení v Medjugorje za hotovou věc. Také proto pomalu začali měnit i pod vlivem spontánního návalu poutníků ze všech koutů Jugoslávie a též prvních jednotlivců ze zahraničí (hlavně ze severní Itálie) medjugorskou farnost v novou mariánskou svatyni s neobyčejným lákadlem – rituálem každodenního zjevení Matky Boží vizionářům. Však do jejich řad směřovaly biskupovy marné výzvy, aby k událostem přistupovali – podle doporučení Svatého stolce – s krajní opatrností a svými prohlášeními a stanovisky nepředbíhali konečný výnos církve, tj. biskupského ordinariátu Mostar–Duvno.¹²⁵ Spolu s tím se začali ozývat i věřící jeho biskupství, kteří Žaniće žádali, aby použil své autority a biskupské moci k potvrzení autentičnosti zjevení. Ale když se toho posléze nedočkali, začali se k němu stavět vysloveně nepřátelsky. Proto musel biskup – chtě nechtě – začít jednat, jak sám později o tom napsal: „*Nemohl jsem zůstat s rukama v klíně, protože promedjugorská propaganda účinně postupovala a chtěla postavit biskupa a komisi před hotovou věc: No vidíte, tady jsou davy, které se modlí, konvertují, a jsou zde (zázračná) uzdravení atd.*”¹²⁶

Zároveň potřeboval ztlumit všechny okolní tlaky na svou osobu ve věci svého postoje k událostem v Medjugorje, které šly ze strany jugoslávských komunistů, diecézních kněží a vlastních věřících. Nutno říci, že jediným smysluplným řešením by bylo sestavení komise, která by mu byla nápomocna ve vyšetřování událostí v Medjugorje. Tak by přestal být jediným soudcem v této otázce a všechny ty rušivé tlaky by se rozložily na více osob.

¹²⁵ Ogledalo Pravde - Biskupski ordinarijat u Mostaru o navodnim ukazanjima i porukama u Međugorju, Mostar 2001, s. 42.

¹²⁶ Rupčić Lj. – Nuić V., Još jednom istina o Međugorju - Povodom pojave Ogledala Pravde Biskupskoga ordinarijata u Mostaru, Zagreb 2002.

4. 2. v první polovině roku 1982 (rozhovory biskupa Pavao Žaniće s vizionáři)

Počátkem roku 1982 začal mít biskup Pavao Žanić o autentičnosti zjevení Matky Boží v Medjugorje vážné pochyby. Proces jejího každodenního zjevování dětem (teenagerům) se nezdál být u konce. Navíc se začaly objevovat, jak později sám biskup řekl, zcela absurdní zprávy o tančících sluncích a jiné nesmysly.¹²⁷ Tato tvrzení měla být důkazem o nadpřirozenosti celého fenoménu. Biskup se však spíše obával těchto množících se divokých fám o Medjugorje, protože mohly ohrozit reputaci církve. Čtrnáct dní po začátku nového roku se pak událo něco, co biskupa zbavilo jakéhokoli váhání a trvale negativně ovlivnilo jeho postoj k celému fenoménu.

Tehdy za ním do Mostaru přišli tři vizionáři, Vicka Ivanković, Marija Pavlović a Jakov Čolo. Vrchní vizionářka a jejich mluvčí Vicka Ivanković, známá nejen svým temperamentem, ale i naprostým nedostatkem taktu, mu bez jakéhokoli úvodu oznámila, že Matka Boží jim řekla, že ve věci mnichů jedná neuváženě. Biskup měl již v té době od jednoho člena ve vedení provincie informace o kaplanech z Mostaru, kteří odmítli opustit Mostar a hájili se tím, že se Madona rozhodla v tomto městě zůstat. Proto se jich zeptal, zda Madona říká něco o Prusinovi a Vegovi. Oni odpověděli, že ne a že je ani neznají. Celý rozhovor trval půl hodiny a byl nahráván na magnetofon.¹²⁸

Po této návštěvě u biskupa se vizionáři přestali o této věci šířit. Jejich duchovní vůdce otec Vlasić jim radil, že mají sdělovat Madonina poselství, ale jistou zdrženlivost mají mít, co se týče otázek a odpovědí na konkrétní otázky, tj. i jejich odpovědi ohledně dvou mnichů. Obdobného názoru byl i splitský metropolita Frane Franić. Dlužno podotknout, že právě díky této příhodě biskup Pavao Žanić pochopil, že právě objevil slabé místo celého fenoménu. Proto se vizionářů znova a znova ptal na I. Vegu a I. Prusinu. Ale dostávalo se mu stále stejné odpovědi, že je neznají. Sám o této situaci po letech napsal: „*Později jsem se z Vickina deníku dozvěděl, že je znali docela dobře.*

¹²⁷ Šířili se zvěsti, že vizionáři během svých vidění spatřili nejen Matku Boží, ale i otce Zovka, který jim touto formou předával vzkazy z vězení. Stejně tak ve svých viděních spatřili vizionáře Ivana, který byl po prázdninách na studiích ve Visoku. Za nejvíce absurdní – z hlediska dogmatiky – biskupovi připadala pověst o zkrvaveném kapesníku, která se povídala mezi lidmi.

¹²⁸ Žanić P., Medjugorje, Mostar, JNA 19, 1990, s. 4.

*Už tehdy mi bylo jasné, že lžou, ale nechtěl jsem to říct, abych neztratil jejich důvěru pro další rozhovory. “*¹²⁹

Dne 3. dubna 1982 dorazili za biskupem již jen dva vizionáři, Vicka Ivanković a Jakov Čolo, které měla znovu poslat Panna Maria. Avšak tentokrát Vicka biskupovi o kaplanech z Mostaru okamžitě sdělila všechno, ale nejprve oznámila, že je Panna Maria pokárala za to, že poslední dobou všechna její sdělení neříkali. Dále pokračovala: „*Mluvila o tom případě, tj. Hercegovském případě, usmívala se a řekla, že „Já sama bych dala všechno do pořádku. Nemám sebemenší ponětí, o čem to všechno je. “ Pak se začala smát. Jakov, a pak i já, jsme měli záchvaty smíchu. Lidé se nás ptali: Proč se smějete? Řekli jsme, že jsme se smáli, protože se dala do smíchu. Vyprávěla nám o těchto mniších, že by stejně jako všichni ostatní měli konat pro církev a sloužit mši. Tito kněží podle ní nejsou vůbec vinni. Také zmínila jejich jména. Já jsem nevěděla, o koho jde, až později jsem je viděla, Prusina a Vego. Říká, že nejsou vůbec vinni. Zopakovala to dvakrát. Slyšel to i Jakov. A Maria to současně slyšela. “*¹³⁰ Biskup se Vicky Ivanković ihned dotázal, zda i před jejich návštěvou tehdy čtrnáctého jim Panna Maria nakázala, aby mu podali zprávu o kaplanech z Mostaru. A Vicka biskupovi odpověděla: „*Ano, měli jsme předat tuto zprávu. Proto mě pokárala za to, že jsem nesplnila svou povinnost. Mluvila jsem tenkrát páté přes deváté a tak jsem na to zapomněla. “*¹³¹ Avšak pro Žaniće bylo těžko představitelné, že by se Matka Boží postavila na stranu suspendovaných mnichů zbavených kněžství proti zákonitému biskupovi diecéze.

Zarážející chování Vicky Ivanović, potažmo všech tehdy přítomných vizionářů, podle biskupa evidentně ukazovalo na zjevný rozpor a lež. Jejich tehdejší křivé jednání mu měly o rok později dokázat i záznamy v údajném deníku Vicky Ivanković. Od té doby měl celý kolotoč se zjevení Matky Boží v Medjugorje jen za snůšku velkých lží. Tento biskupův náhled na celý fenomén ovlivnil i činnost první biskupské komise, které dával pokyny nehodné jejímu prvotnímu poslání, ke kterému byla oficiálně

¹²⁹ Žanić P., Medjugorje, Mostar, JNA 19, 1990, s. 4.

¹³⁰ Žanić P., Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje, Mostar, 30.X.1984. in: O'Carroll M., Medjugorje: Facts, Documents, Theology, Dublin, 1989, s. 81.

¹³¹ Žanić P., Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje, Mostar, 30.X.1984. in: O'Carroll M., Medjugorje: Facts, Documents, Theology, Dublin, 1989, s. 81.

sestavena, tj. k vědeckému zkoumání zjevení Madony v Medjugorje. Nutno konstatovat, že ze třech jejích členů zcela úmyslně udělal vyšetřovací tým, který měl obstarávat důkazy proti tomuto fenoménu.

4. 3 Dokument Svaté Kongregace pro nauku víry určený místnímu ordináři na rozeznání Zjevení¹³²

V letech 1974-1978 vypracovala Kongregace pro nauku víry pod vedením jejího vedoucího kardinála Šepera instrukce a kritéria pro rozeznání zjevení, určená pro ordináře, v jehož biskupství se objevily zprávy o výskytu takovéto události. Tyto instrukce, které měly zůstat v naprostém utajení, schválil 24. února 1978 Pavel VI. Vypracování tohoto dokumentu, který byl zásahem do výsadního postavení biskupa v takovéto záležitosti, zdůvodňoval novými okolnostmi, které klade na biskupa moderní doba. V dnešní době tzv. duchovní plody (např. množství konvertitů na místě takového zjevení) nejsou již tak hodnotným důkazem pravé podstaty zjevení. Zprávy o jeho výskytu se šíří masmédií a díky moderním způsobům přepravy se na takovémto místě rychle shromáždí masa věřících. Proto bylo biskupovi tímto způsobem dáno vodítko, jak správně posuzovat dané zjevení, aby o něm vydal správné a závazné stanovisko, kterým by se takovéto zjevení definitivně stalo součástí zbožnosti katolické církve.

Tak se kritéria, podle kterých měl biskup posuzovat dané zjevení, rozlišovala na pozitivní a negativní. Pozitivní kritéria zahrnovala osobní vlastnosti zkoumané osoby, tj. duševní rovnováhu, poctivost a čestnost mravního života, upřímnost a poslušnost vůči církevní autoritě. Dalším kritériem byly duchovní (dobré) plody, které takovéto zjevení přinášelo (duchovní ovzduší modlitby, konverzí, atd.). Neméně důležitá byla i shoda s teologickými naukami. Mezi negativní kritéria se uvádělo vážné nemorální jednání spáchané osobou, tj. vizionářem či jeho spolupracovníky. Duševní poruchy či psychopatie osob-vizionářů, psychóza, hromadná hysterie, či jiné faktory stejného druhu, rovněž i získávání finančního prospěchu ze zjevení byl znakem jeho falešné podstaty.

Když byla takto daná pozitivní kritéria splněna, mohl biskup na žádost věřících

¹³² Boutry P., *Un signe dans le ciel*, Paris, 1997, s. 396-399.

povolit a podpořit na místě zjevení nově vzniklé zbožnosti. Zároveň však se měl mít na pozoru, aby věřící toto neměli za definitivní souhlas církve a aby na takovémto místě nevznikal falešný mysticismus. Tento dokument rovněž definoval podmínky, za kterých papež, Kongregace nebo národní biskupská konference mohli zasáhnout do pravomoci místního ordináře a odejmout mu vyšetřování daného zjevení. Za jednu z takovýchto podstatných podmínek se považovala ta skutečnost, že povědomí o daném zjevení přesáhlo hranice biskupství a stalo se „mezinárodním“ fenoménem. Na základě tohoto bodu byla v případě Medjugorje biskupu Žanićovi odejmuta pravomoc a po nátlaku Svatého stolce musel participovat na vytvoření národní vyšetřovací komise. Na druhé straně Žanić útočil na zastánce Medjugorje leckdy cíleně ve smyslu znění tohoto normativního textu. Z toho důvodu vizionáře veřejně označoval za lháře, otce Vlasiće za křivopřísežníka a velkého propagátora Medjugorje a dále také za prospěcháře, který má velký finanční zisk z prodeje knih, které o tomto fenoménu sepsal a vydal ve Francii. V tomto smyslu je i strukturováno jeho neoficiální stanovisko z roku 1984, které mělo s definitivní platností pohřbít fenomén jako takový a eliminovat zásahy Svatého stolce do jeho pravomocí.

5 Vyšetřování medjugorského fenoménu první diecézní komisí

5.1 První diecézní komise (1982-1984)

Biskup Pavao Žanić ke konci listopadu roku 1981 začal se svým nejbližším spolupracovníkem a tajemníkem Ante Luburićem rozmýšlet definitivní podobu komise, která měla vyšetřovat události v Medjugorje. Biskup byl pevně rozhodnut, že do této komise deleguje generálního vikáře biskupství a neoficiálního „předáka“ diecézních kněží dr. Ante Brajka, díky němuž mohl mít komisi pod stálou kontrolou. Tento výborný znalec církevního práva byl již po prvním týdnu událostí v Medjugorje zapřísáhlým nepřítelem tohoto fenoménu. Dokonce zamezil napsat biskupovi pozitivní článek do diecézních novin Crkva na kamenu o Medjugorje v době po Žanićově první návštěvě vesnice a po rozmluvě s vizionáři. Brajkovy postoje byly v Hercegovině mezi kněžstvem známé, a proto bylo třeba, aby měl v komisi svou protiváhu, čímž by se zamezilo budoucím opletačkám s františkány v případě závěrečného negativního usnesení komise. Volba proto padla na učitele noviců Hercegovské provincie a na jejího člena dr. Ivana Dugandžice, který byl výtečným znalcem Bible.

Mimo tohoto „hercegovského křídla“ biskup hodlal komisi (kterou plánoval jen jako čtyřčlennou a která mohla být v případě potřeby rozšířena) obsadit předními teology ze Sarajeva. Jako vhodnými kandidáty se zdáli být psycholog a profesor Vrhbosenské vysoké školy teologické dr. Dr. Želimir Puljić¹³³ a rektor Vrhbosenského bohosloví, přední odborník v eklezilogii dr. Mato Zovkić.¹³⁴ Druhou polovinu komise pak tvořili lidé, kteří byli nejen dobrými knězi, ale i respektovanými odborníky ve svých oborech. Zároveň nebyli přímo zainteresováni na Medjugorských událostech a mohli si lépe udržet potřebný odstup od fenoménu během vyšetřování.

Jak bylo naplánováno, tak se i stalo. Dne 12. ledna byla komise oficiálně představena široké veřejnosti. V církevním tisku se prezentovala jako vědecký badatelský tým, který má shromáždit materiál, sebranou dokumentaci systematizovat a vytvořit z ní elaborát. Na základě takto shromážděné dokumentace měl biskup vynést

¹³³ Nynější zadarský arcibiskup

¹³⁴ Dr. Mate Zovkić v tzv. Druhé biskupské komisi (1984-86) vystřídal biskupa Žaniće ve funkci jejího předsedy

o Medjugorje svůj směřodatný soud. Proto komise v tisku vyzývala všechny svědky událostí v Medjugorje, aby svá případná svědectví zasílali na adresu biskupství Mostaru a Duvna. Toto oficiální představení komise mělo být i poslední zprávou o Medjugorje v církevním tisku. Tisk pak již neměl o Medjugorje zveřejňovat jakékoliv zprávy, zvláště jakékoliv tvrzení o těchto událostech.¹³⁵ Jedině komise mohla podávat eventuálně informace o tomto fenoménu.

První setkání komise se konalo od 3. do 5. března 1982 v prostorách biskupského ordinariátu. Schůzi předsedal biskup. Nejprve členům komise přečetl seznam materiálu (např. magnetofonové nahrávky), který je nutné prozkoumat. Dále přítomným komisařům sdělil, že je nutné vyslechnout vizionáře a kněze medjugorské farnosti. Proto se komisaři měli odebrat na místo událostí do Medjugorje. Poté každý z nich měl o výsledcích své mise vypracovat referát, který měl být čten na dalším setkání komisařů. Toto se posléze ustálilo u všech komisí jako svého druhu zvyk, kdy se navíc po přečteném referátu debatovalo o nashromážděném materiálu.¹³⁶

Po svém prvním zasedání se komisaři odebrali do Medjugorje, kde navštívili kostel a vyslechli vizionáře a místní františkány. Po ukončení šetření na místě událostí se veřejnost prostřednictvím krátkého článku v Glasu Koncila dozvěděla, že vyšetřování bude trvat ještě dlouho.¹³⁷ Biskup však nehodlal nic ponechat náhodě a rozhodně nehodlal vyčkávat. Potřeboval jasný důkaz, že události v Medjugorje jsou nadpřirozeného charakteru (jak sám po rozmluvách s vizionáři ze začátku roku soudil), nebo že jsou jen velkou snůškou lží. K tomuto účelu se nabízely nejasnosti kolem tzv. velkého zázraku, kterým měla Madona dokázat svou přítomnost a o kterém měli být vizionáři od ní předem informováni. Tento zázrak, který vizionáři lidu slíbili, však stále nenastával. A to ani do konce roku 1981. Protože kolem této věci panovala jistá nervozita, začali vizionáři tvrdit, že údajná Madona ve svých poselstvích vybízí věřící v této otázce k trpělivosti. Této slabiny hodlal biskup Žanić využít. Již na první schůzi biskupské komise jejím členům sdělil, že získání písemného důkazu o velkém zázraku bude pro něj prvotní záležitostí. Celý biskupův nápad spočíval v tom, že chtěl od

¹³⁵ Nadravno, pobožno ili šetno? Glas Koncila 7.února 1982, s. 3.

¹³⁶ V období druhé diecézní komise práci v terénu vystřídal předvolávání vizionářů a jiných osob na místo zasedání komise. Také se před komisí řešily i takové věci, jakými byla aféra údajné aktivní spolupráce biskupa s UDBOU, přičemž biskupskou komisí byl vyslýchán i sám biskup.

¹³⁷ Započelo crkevno ispitavanje dogadjanaja v Medjugorju, Glas Koncila, 15. března 1982.

vizionářů získat písemné prohlášení, kdy, kde a hlavně jak se onen zázrak uskuteční. Tato prohlášení ve dvou vyhotoveních pak měla být dána do obálek, zapečetěna a ponechána jak u samotných vizionářů, tak i v biskupské kanceláři. Měly být otevřeny pouze případě, že se zázrak objeví. Pokud bude popis zázraku shodný s popisem vizionářů, mohla by být nadpřirozenost celého fenoménu potvrzena. Tehdy se všichni domnívali, že proces každodenního zjevování již brzy skončí, protože například ve Fatimě a v Lurdách se počet zjevení nepřehoupl přes dvacet. Počátkem května proto dva komisaři – Brajko a Dugandžić – zavítali do vesnice a vizionářům sdělili biskupův požadavek. Ty však byli na jejich návštěvu přichystáni. Překvapenému Brajkovi odpověděli, že Madona jim nakázala, že nesmí cokoli o jejím zázraku komukoli říkat. Podle pozdějšího prohlášení dr. Brajka měl františkán Dugandžić předem varovat duchovního vůdce vizionářů Vlasiće, který tak získal dost času děti na celou situaci připravit. Se stejným fiaskem dopadla návštěva Zovkiće a Puljiće v půli měsíce u Mirjani doma v Sarajevu. Ta jim hned „mezi dveřmi“ bez okolků řekla, že Madona jí zakázala dát jakýkoliv popis znamení. Když se jí zeptali, jak věděla o tom, že ji přijdou o to žádat, odpověděla, že jí vzkázali františkáni z Medjugorje, ať se zeptá Madony, je-li s biskupovým návrhem svolná.¹³⁸

Oba komisaři pochopili, že vizionáři spolu s františkány tvoří propletenec a že řeholníci kolem dětí utvořili velmi těžko překročitelný val. Přesto se Mirjana nakonec rozpovídala a mimo jiné jim sdělila, že z jejich vidění (v Medjugorje) by bez otce Joza nebylo nic.¹³⁹

Na Zovkiće s Puljićem se usmálo štěstí. Z dětí zbýval Ivan, za kterým ještě v této věci nikdo z komisařů nepřišel. Ten tou dobou pobýval na studiích na františkánském semináři ve Visoku. Učení mu nešlo. Zde i později během své vojenské služby se mu zjevovala Matka Boží. Kvůli tomu byl mezi svými spolužáky terčem výsměchu. Takto frustrovaného ho zastihli i dva biskupovi komisaři. Ivan nemohl být o jejich návštěvě předem telefonicky vyrozuměn jako Mirjana, protože jediný telefon v semináři byl tou

¹³⁸ Zovkić M., Problematični elementi u fenomenu Medjugorje, Bogoslovska smotra, 1993, č. 1-2, s. 76-87.

¹³⁹ Perić R., Zovkićeva prosudba Medjugorskih zbivanja, U službi riječi i božjega naroda, Sarajevo 2007, s. 721.

dobou mimo provoz. Proto Ivan bez námitek učinil to, co po něm komisaři žádali a ti se vítězoslavně vrátili se zapečetěnou obálkou zpátky do Mostaru.

Biskup se poté, co uviděl zapečetěnou obálku, rozhodl předvolat zbylé vizionáře do Mostaru a znovu (ted osobně) od nich požadovat splnění svého požadavku. Stalo se tak 3. srpna 1982 v prostorách biskupské kanceláře. Vizionáři však opět začali tvrdit, že jim to Madona zakázala. Žanić se nenechal odradit a bezelstně se Ivana dotázal, zda Madona jej pokárala za překročení jejího zákazu. Odpovědí mu bylo rezolutní ne.

Celá záležitost kolem zázraku vyústila až v období činnosti druhé biskupské komise. V březnu roku 1985 byli biskupem delegováni tři komisaři (otec Puljić, psychiatr Ivan Sisek a otec Šamac), aby Ivana kvůli celé věci kolem zázraku vyslechli. Tento nyní již bývalý seminarista totiž v březnu roku 1984 sdělil (za pět měsíců novému duchovnímu vůdci vizionářů) františkánu Slavku Barbarićovi, že ve Visoku dal do obálky jen prázdný list papíru. Od Slavka Barbariće se tuto informaci dozvěděl Rene Laurentin, který s ní iniciativně obohatil svou novou knihu. O rok později Ivan totéž tvrdil i při výslechu uskutečněném v ložnici Vicky Ivanković v Bijakovići oněm třem komisařům:

Puljić: *To seš ty, co ví všechno o tom zázraku?*

Ivan : *Ano.*

Puljić: *Mluvil jsi už o něm s někým?*

Ivan: *Ne.*

Puljić: *Napsal jsi o něm něco?*

Ivan: *Ne.*

Puljić: *Co jsi dal do obálky ve Visoku?*

Ivan: *V obálce je prázdný list papíru. Nic jsem nenapsal.*

Puljić: *Říkal jsi, že by obálka by měla být otevřena, až se zázrak objeví.*

Ivan: *Já tehdy dal do obálky prázdný list papíru, pak jsem ji zapečetil; pak se mi zjevila Madona a usmála se.*

Puljić: *Proč nedovolíš, aby obálka byla otevřena?*

Ivan: *Můžete ji otevřít, ale nic v ní není, jen bílý list papíru.*¹⁴⁰

Puljiće tato dvojakost rozhněvala a Ivanovi sdělil, že je tehdy oklamal. Navíc komisaře roztrpčilo, že se s touto věcí nesvěřil komisařům, ale Laurentinovi.

¹⁴⁰ Šivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, psilog inc., 1989, s.235

Ivan na to odvětil, že Laurentinovi více důvěřuje. Puljić po Ivanovi požadoval obálku. Ta však nebyla k nalezení. Když se oni tři vyšetřovatelé vrátili do Mostaru, komise ještě zasedala. Potom, co státním členům komise oznámili, jak v Medjugorje pochodili, rozhodl biskup, aby z archivu byla přinesena druhá obálka, Ivanem zapečetěná. Přeseda komise Zovkić v přítomnosti ostatních komisařů obálku otevřel. V ní se nalézal papír popsaný kostrbatým, rozechvělým písmem. V textu, který zel pod velkým napsím „Prohlášení vizionářů o zázraku Madony z Medjugorje“ byly napsány odpovědi na dvě otázky. Na otázku, jaký zázrak Madona učiní a kdy se objeví, se krátce sdělovalo, že tím zázrakem bude velká svatyně v Medjugorje postavená na památku jejího zjevení a že se tak stane v šestém měsíci. Poté následoval datum a podpis Ivana Dragičeviće. Je možné, že tehdy ve Visoku si po popsání prvního listu Ivan vše rozmyslel a na druhý papír již nic nenapsal. Poté možná chtěl dát obálku s prázdným papírem komisařům a u sebe si ponechat tu, která obsahovala popsání papír a která v případě potřeby mohla být zlikvidována. V rozrušení si obálky popletl a komisařům dal tu s popsáním papírem. Svého omylu si nebyl vědom, tak se celou věcí ve Visoku pak již nezabýval. Ostatně, zapečetěnou obálku musel odevzdat františkánům, kteří ji měli ve svém archivu na faře. Ať to bylo tak, či onak, od té doby se vizionáři zdráhali dávat jakékoliv písemné prohlášení a říkat jakékoliv předpovědi, které se týkaly Madony. Nicméně to, že v obálce byl popsání papír, i když Ivan tvrdil opak, způsobilo velký skandál, který pomohl biskupovi při jeho ofenzivním tažení proti Medjugorje na jaře roku 1985.

Na konci léta roku 1982 byla komise v těžké krizi. Manipulace kolem velkého zázraku a z hlediska věrouky zcela nesmyslné výpovědi vizionářů přesvědčily „sarajevské“ křídlo komise, že pokračování ve vyšetřování je jen ztráta času. Navíc otec Dugandžić, ač tou dobou byl biskupský komisař, veřejně hovořil ve prospěch fenoménu a také jej náležitě propagoval, čímž předbíhal jejímu vlastnímu rozhodnutí. Přitom jako informátor františkánů komplikoval vyšetřování ostatním členům komise. Z těchto důvodů poslali Puljić s Zovkićem na podzim roku 1982 biskupovi Žanićovi rezignační dopis, který byl rozčleněn do pěti bodů.

V prvním bodě biskupovi napsali, že události v Medjugorje ještě více rozvrátily již tak rozdělenou církev Hercegovině. V druhém bodě oznámili, že vynesení verdiktu bez ukončení zjevování by znamenalo předpojatost. V třetím bodě informovali biskupa

o tzv. velkém zázraku. Chápali celou záležitost jako očividnou manipulaci, když pět vizionářů tvrdí, že Madona jim zakázala o něm cokoli říkat, zatímco Ivan tento zázrak popsal v prohlášení, které i podepsal. Na závěr se zmínili o františkánovi Dugandžićovi, který ve svých spisech psal o Medjugorje pozitivně, což dělalo celou komisi zbytečnou. Protože jsou povinováni na fakultě a z výše uvedených bodů je jasné, že by museli být ve stálém kontaktu s vizionáři, nabízejí svoji rezignaci. Tu však biskup odmítl. A tak se svými námitkami a pochybnostmi předstoupili před širokou veřejnost. Glas Koncila s nimi uskutečnil obsáhlý rozhovor, který pak otiskl ve svém vánočním čísle. V něm oba komisaři uvedli mnohé z toho, co obsahoval rezignační dopis zaslaný biskupovi. Za problematiku viděli také poselství Madony, ve kterých prohlašuje, že se biskup ve věci dvou mnichů unáhlil. Dále zdůraznili, že opravdové vyšetřování může začít teprve tehdy, když zjevování Madony skončí. V této souvislosti hovořili o fenoménu v Garbandalu, kdy po skončení vidění, jedna z dívek prohlásila, že se jí nic nezjevovalo. Komisařům velmi vadilo, že vizionáři dávají rozhovory do novin a že farní úřad produkuje propagační materiály o Medjugorje. Přitom se ohradili proti té skutečnosti, že kněží organizují na toto místo poutě, aniž by toto zjevení bylo prohlášeno za autentické.

Následující rok činnost komise prakticky ustala. Komise se za dobu své existence sešla celkem třikrát, z toho dvakrát vedla rozhovor s vizionáři, přičemž aktivní byla prakticky jen v roce 1982. Navíc biskup v následujícím roce upřel všechny své síly k získání Vickina tajného deníku a komisaře k větší aktivitě nijak nepobízel. Františkána Dugandžiće tento stav velmi frustroval a začal šířit zprávy o tom, že komise je nefunkční, nic nedělá a je nekompetentní. Navíc zahájil v tomto smyslu korespondenci s biskupem. V ní Žanićovi vyčetl, že od prvního setkání komise měl pocit, že mu nejde o nalezení pravdy, tj. o zjištění, co se v Medjugorje skutečně událo, nýbrž o to, jak tyto události prohlásit za pochybné a odsoudit je. Je zajímavé, že Dugandžić o událostech v Medjugorje později (tj. v roce 1985) říkal, že se jedná o světský fenomén. A někteří její obhájci tyto události považovali dokonce za revoluci.

V listopadu roku 1983 se biskupovi ozvala Kongregace pro nauku víry. Kardinál Ratzinger, který stanul v jejím čele po kardinálu Šeperovi v roce 1980, se Žaniće dotazoval, zda komise už dospěla k nějakým závěrům. Samozřejmě že názor většiny komisařů na Medjugorje byl spíše negativní, ale tento jejich úsudek nemohl být brán za definitivní, protože chyběl jasný důkaz proti Medjugorje v situaci, kdy zjevení

každodenně pokračovala. Žanić učinil z nouze cnost a poslal do Říma obsáhlou studii o Medjugorje a Hercegovském případu. Na jejím závěru se pak zamýšlel nad příčinami zjevení v Medjugorje. „*Jsou od Boha?*“, táže se a zároveň si odpovídá, že „Madona z Medjugorje“ k nám přinesla více zmatků a nepořádku, než zde bylo předtím, proto nemůže přijmout, že by pocházely od Boha. Jsou od ďábla? Měl problém přijmout tuto hypotézu, i když jej napadla. Je to všechno podvod? Žanić Ratzingerovi píše, že hned od začátku si všiml, že děti občas lhaly. Také je zřejmé, že to, co říkají o Hercegovském případě, slyšely od františkánů. Celou zprávu Žanić pak uzavřel s tím, že čeká na rozhodnutí komise a ukončení zjevení.¹⁴¹ Tato zjevení však pokračují i v současnosti a u některých vizionářů se blíží již k počtu 15000. Důvodem této permanentní revoluce je možná fakt, že onen velký zázrak ještě nenastal a tak se ve věřících stále živí naděje, že se jednoho dne objeví. A to tím spíše, než kdyby se již několik let Madona v Medjugorje nezjevila.

Ať tak, či onak, celý stav komise začal řešit ze Záhřebu předseda BKJ Kuharić. Nařídil Žanićovi, aby stávající komisi rozšířil. Tuto direktivu pak Žanićovi zmírnil tím, že vizionářům zakázal 14. ledna 1984 vystupovat v kostelech jeho arcibiskupství do doby, než církev o událostech v Medjugorje vynese svůj soud.

5. 2. Deník Vicki Ivanković

Na konci ledna roku 1983 přišel za biskupem Žanićem do Mostaru jezuita Radogost Grafenauer. Představil se mu jako exorcista a požádal jej o všechny materiály, které biskupova komise o událostech v Medjugorje doposud shromáždila. Součástí této dokumentace bylo i dvacet kazet. Na základě jejich poslechu se rozhodl do medjugorské farnosti již nejít, protože usoudil, že se v této vesnici Madona nezjevuje. Biskup Žanić jej však přemluvil, aby navzdory svému úsudku do vesnice odešel. Snad doufal, že tento jezuita zjistí od františkánů něco, co jemu osobně by bylo jen těžko vyzraženo. Skutečně se tak i stalo, ale za okolností, které si tehdy Žanić jen těžko dokázal představit. Jezuita se po biskupovu naléhání odebral do farnosti, kde

¹⁴¹ Šivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, psilog inc., 1989, s.235

dva dny vyslýchal vizionáře. Po rozhovoru s nimi se jen utvrdil ve svém přesvědčení, že na medjugorských událostech není nic nadpřirozeného. V tomto okamžiku zasáhl duchovní vůdce vizionářů Tomislav Vlasić a dlouze s Grafenauerem promlouval. Tento františkán a nadšený charismatik podle svědectví otce Šivriće byl obdařen tak velkou výmluvností, že „*dokázal lehce přetvořit své publikum v oddané apoštoly své vlastní věci.*“¹⁴² Rovněž i jezuita Grafenauer se po rozhovoru s ním stal horlivým zastáncem medjugorských zjevení. Když si otec Vlasić¹⁴³ zajistil Grafenaueru náklonnost a byl si jist jeho oddaností, dal mu exkluzivní možnost pohlédnout do deníku Vicky Ivanković a do jeho vlastní kroniky Zjevení. Z kroniky a deníku, zachycující mimo jiné i průběh vidění a madonina poselství, opsal ty pasáže, ve kterých údajná Madona mluvila o biskupu a o dvou františkánech z Mostaru (I. Vegovi a Prusinovi). Výpis z obou dokumentů poslal 16. února do Mostaru Žanićovi spolu se slovy „To je to, co chce Madona, abyste věděl.“

Biskup pochopil, že konečně by mohl získat písemný důkaz proti Medjugorje, protože údajná Madona zde celkem v třinácti poselstvích (v rozmezí od 19. prosince 1981 do 29. září 1982) hájila dva suspendované kněze z Mostaru a obviňovala Žaniće za církevní rozvrat v Hercegovině.¹⁴⁴ Žanić se domníval, že pro Řím by bylo těžko představitelné, že se Panna Maria míchala do administrativních záležitostí církve a že podporovala dva suspendované kněze. Jak řekl biskup Žanić v rozhovoru pro

¹⁴² Šivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, psilog inc., 1989, s. 103.

¹⁴³ Františkán Tomislav Vlasić je jednou z klíčových postav na počátku medjugorského fenoménu. Až do propuknutí medjugorských událostí působil v Čapljini jako místní kaplan a vedl zde svoji modlitební skupinu. (Čapljina byla během hercegovského případu jablkem sváru mezi biskupem a františkány a patřila mezi ty farnosti, které odmítali řeholníci po nařízení Svatého stolce z roku 1975 vydat.) Poté působil v Medjugorje jako přidružený kněz farnosti sv. Jakova a vůdce vizionářů až do poloviny roku 1984. Otec Šivrić o něm uvádí, že rád používal teologii hrozeb a náboženství teroru, což vyplývalo z předpovědi Madony o ohromné zkáze, kterou vizionářům předpověděla a svěřila jako tajemství. V této atmosféře žily svůj náboženský život Vlasićovy ovečky v Medjugorje.

Tak např. dne 3. ledna 1982 „Panna“ opět prohlásila: „Ivaca Vego není vinen. Ať působí jako doposud. Biskup nemá co dávat věci do pořádku, protože sám je vinen. Již nebude biskupem.“ Dne 11. ledna 1982 si Vicka zapsala do svého diáře: „Panna je proti biskupovi.“ Týden nato, 20. ledna 1982, se vizionáři opět ptají na kněze, kteří se odmítli podřídit příkazu z Říma. Odpověď zněla takto: „Nejsou vinni. Zde jednal biskup unáhleně. Ať zůstanou.“ (tj. v Mostaru)

¹⁴⁴ Tak např. dne 3. ledna 1982 „Panna“ opět prohlásila: „Ivaca Vego není vinen. Ať působí jako doposud. Biskup nemá co dávat věci do pořádku, protože sám je vinen. Již nebude biskupem.“ Dne 11. ledna 1982 si Vicka zapsala do svého diáře: „Panna je proti biskupovi.“ Týden nato, 20. ledna 1982, se vizionáři opět ptají na kněze, kteří se odmítli podřídit příkazu z Říma. Odpověď zněla takto: „Nejsou vinni. Zde jednal biskup unáhleně. Ať zůstanou.“ (tj. v Mostaru)

National Catholic News na konci února roku 1985, taková Madona by zničila základy církve. Proto napnul všechny své síly, aby oba dokumenty, a zvláště deník, ze kterého jezuita opisoval nejvíce, získal. Avšak jak Vlasić, tak Vicka Ivanković začali existenci tohoto deníku popírat a odmítali biskupovi tyto dokumenty vydat. Po několika výzvách se Vicka 27. května konečně dostavila k biskupovi do Mostaru a přinesla mu zápisník, zachycující události třiceti dnů na rozmezí února a března roku 1982. Avšak v tomto zápisníku chyběly pasáže, opsané jezuitou, které navíc sama Vicka potvrdila biskupovi svým dopisem ze 7. května. Ve svém listu se ohrazovala proti Žanićovu jednání, kdy zcela bez dovolení uveřejnil záznamy z jejího soukromého deníku.

Po marných snahách získat oba dokumenty do svých rukou, kdy se mu navíc od Madony dostalo posledního varování¹⁴⁵, odebral se biskup 16. října roku 1983 do Medjugorje. Zde mu otec Vlasić tváří tvář zopakoval, že žádný deník neexistuje a že je na to ochoten i přísahat. Žanić si alespoň vymohl od Vlasiće jeho kroniku Zjevení. Po jejím bedlivém studiu zjistil, že ačkoliv zde bylo učiněno mnoho úprav, přesto se na několika místech objevily zmínky o Vickině deníku. Mezitím otec Vlasić na tento biskupův tlak zareagoval zasláním dopisu papeži Janu Pavlu II. V něm svatému otci tvrdil, že Madona na něj apeluje, aby přijal autentičnost jejích poselství a událostí v Medjugorje. Ač tento papež byl vždy příznivě nakloněn medjugorskému fenoménu, který odpovídal jeho vlastní zálibě v pořádání masových shromáždění a setkávání mladých katolíků, odeslal tento list zpátky do Jugoslávie do rukou biskupa Žaniće. Jen jemu podle papeže příslušelo posuzování autentičnosti těchto událostí.

Ten po prostudování Vlasićovy kroniky byl již přichystán na opětovnou návštěvu farnosti sv. Jakova. Avšak nyní nechal otce Vlasiće přísahat na kříž. Tento františkán biskupovi zcela nepohnutě odpřisáhl, že žádný deník psaný Vickou v držení neměl a že ani neexistuje. Zřejmě tato událost byla u Žaniće tím bodem zlomu, kdy se rozhodl, že půjde do otevřené konfrontace s medjugorskými františkány. Ještě téhož roku pro italské noviny Il Sabato prohlásil: „Tyto události vskutku můžou být ďábelského

¹⁴⁵ 21. června poslal Ivan Dragičević biskupu Žanićovi dopis, ve kterém ho informoval o zjevení Panny Marie z 19. června. Během tohoto vidění údajná Madona řekla: „Vyřiďte otcí biskupovi, že žádám jeho okamžité přijetí událostí v Medjugorje, než bude pozdě. On musí přistupovat k těmto událostem s velkým pochopením, láskou a zodpovědností. Je mým přáním, aby nepodněcoval sváry mezi duchovenstvem a aby nehlásal svá negativní stanoviska o zjevení. Svatý otec dal biskupům moc k tomu, aby řešili problémy a spory. Otec biskup je hlavní pastor všech farností v Hercegovině. Proto jej žádám, aby přijal skutečnost zjevení. Posílám mu poslední varování. Pokud nepřijme, bude napraven. Můj soud stejně jako soud mého syna Ježíše, ho zasáhne.“

původu, ty děti jsou malí lháři.“¹⁴⁶

5.3 Postup biskupa Mostaru a Duvna Pavao Žaniće proti medjugorskému fenoménu na přelomu roku 1984-1985

Rok 1984, kterým mělo být završeno několikaleté slavení jubilea „zavedení křesťanství v Chorvatsku“, provázené masovými národními a náboženskými shromážděními na místech významných mariánských svatyní a chorvatské historie, byl netrpělivě očekáván jak ze strany mnohých vrcholných politických představitelů, tak ze strany chorvatských katolíků. Pomyslnou korunou těchto oslav – podle tehdejšího katolického tisku – měl být Národní eucharistický kongres ve dnech 8. a 9. září v národní svatyni v Mariji Bystrici.

Přípravy na tuto velkolepou manifestaci, jež zahájil již na počátku roku 1982 výbor speciálně zřízený jen za tímto účelem, byly v roce 1984 v plném proudu a jejich ústředním symbolem se stala černá socha panny Marie Bystrické, ochránkyně Chorvatů. Tato „mariánská horečka“ nezachvátila jen celé Chorvatsko, ale významnou měrou ji prožíval i papežský Řím, kde měl být celý svět zasvěcen čistému srdci Panny Marie modlitbou papeže Jana Pavla II., neboť sám papež Jan Pavel II. nabyl přesvědčení, že to nebyl nikdo jiný než Matka Boží, která nad ním bděla a držela ochranou ruku během atentátu. Také z tohoto důvodu obnovil papež Jan Pavel II. roku 1984 iniciativu papeže Pia, který roku 1942 požadoval, aby na popud vizionářky z Tatiny Lucie Santos¹⁴⁷ bylo madoně zasvěceno celé Rusko a tím také zachráněno od vlivu komunistických idejí. Jan Pavel II. tuto iniciativu sice akceptoval, ale vzhledem ke křehkým vztahům s pravoslavnou církví se rozhodl, že toto poselství zasvěť nejen Rusku, ale i celému světu.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Craig M., *Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje*, Indiana 1988, s. 57.

¹⁴⁷ Poté, co portugalské biskupové ve 30. letech po stejném naléhání vizionářky Lucie Santos zasvětili Madoně Portugalsko, byla tato země prý díky tomuto aktu uchráněna – na rozdíl od Španělska – před vlivem komunismu, o čemž byli místní katolíci pevně přesvědčeni.

¹⁴⁸ Na začátku roku 1984 nechal papež Jan Pavel II. převést sochu Panny Marie Fatimské do baziliky sv. Petra, aby tím ještě více podtrhl důležitost nejen tohoto aktu, ale i celého poselství, které v prvé řadě směřoval do řad komunistického Ruska.

Biskup Pavao Žanić měl i přes svůj negativní postoj k celému medjugorskému fenoménu pro tuto vatikánskou politiku jisté porozumění, neboť i on sám se po rozpadu socialistické Jugoslávie prezentoval jako zapřísáhlý odpůrce komunismu.¹⁴⁹ Přestože Žanić nelibě nesl váhavý postoj Říma vůči celému fenoménu Medjugorje, zatím poslušně plnil jeho intence a požadavky. Tento postoj byl však pochopitelný, neboť hercegovský biskup měl ve své válce s františkány jediného silného spojence, tj. Vatikán a s ním i Svatého otce.

Více než samotné přípravy na velkolepé oslavy trápil Pavao Žaniće narůstající se církevní rozkol v zemi, prohloubený nevyjasněným případem „medjugorského zjevení Panny Marie“. Biskup, který v květnu roku 1984 znovu navštívil Medjugorje¹⁵⁰, byl již od jara roku 1983 přesvědčen, že celá záležitost kolem „fenoménu Medjugorje“ je zcela jasný komplot, umně zinscenovaný františkány. Již tehdy v dopise, adresovaném jednomu francouzskému knězi, vyslovil domněnku, že strůjci zjevení proti němu chystají vzpouru a že tato medjugorská propaganda nabývající hrozivých forem bude mít na jeho osobu zcela jistě neblahý dopad. „Připravujeme se k válce,“ psal biskup Žanić, „jedná se o zápas o převzetí moci jedné skupiny františkánů v provincii.“ „Obhájci Medjugorje odmítají poslušnost a já musím čekat na rozhodnutí komise. Jsem si jist, že bude negativní.“¹⁵¹ Z těchto slov je více než jasné, že měl, pokud jde o Medjugorje, svázané ruce a nemohl učinit žádný radikální krok, jenž by celé kampani, kterou katolická církev v Chorvatsku začala naplno před Národním eucharistickým kongresem rozjíždět, určitě neprospěl. I přesto všechno se snažil učinit určitá opatření, která by jeho pozici posílila. Proto také na konci jara roku 1984 poslal do vzbouřených farností, zůstávajících od roku 1968 v rezistenci, samotné františkány, aby s jejich pomocí urovnal stávající neutěšený stav. Avšak neúspěšně!

Vůči problému v Medjugorje si Žanić už počínal mnohem obezřetněji. Stále ještě

¹⁴⁹ Za tímto postojem byly i vlastní zkušenosti s proticírkevní politikou Titova režimu v průběhu 50. let. Tehdy se pracoval z faráře malých dalmatských vesniček až na kněze ve splitské katedrále. Právě zde utvořil se svým blízkým přítelem metropolitou splitským Franićem silnou intelektuální dvojici chorvatského katolicismu, jež musela snášet komunistické ataky vůči církvi.

¹⁵⁰ V létě roku 1984 navštívil Medjugorje rovněž otec Šivrić, který si poznamenal, že vztahy biskupa s františkány jsou na bodu mrazu, a že celá situace je už extrémně napjatá a velmi vážná.

¹⁵¹ Šivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje :a Theologian's observations*, psilog. inc., 1989, s. 134.

měl volnou ruku, co se týče sestavení členů druhé biskupské komise. Toho také umně využil a začal (podle kritiků) vybírat její osazenstvo z řad členů teologických fakult „Církve u Charvátů a Slovinců“ podle jejich postoje vůči zjevení, zde tedy negativního. Zároveň z původně badatelské komise učinil jakýsi direktivní orgán svého biskupství, který činil prohlášení v zájmu biskupa, jenž byl již od počátku jejím předsedou. Proto není divu, že dne 24. března 1984 tato komise po svém prvním zasedání vydala prohlášení, které bylo zcela v souladu s názorem biskupa Pavaa Žaniće. V tomto prohlášení otištěném v Glasu Koncila se po sdělovacích prostředcích žádalo, aby se zdržely jakéhokoli informování o Medjugorje, dokud k němu komise a posléze i směřovatná církevní moc nevydá svůj jasný soud. Dále se v tomto prohlášení říkalo, že komise neschvaluje konání poutí do Medjugorje a že kněží se tímto rozhodnutím jejich organizování zakazuje. Vizionáři pak mají upustit od veřejných sdělení o svých vidění a mají počkat na soud církve.

Toto sdělení bylo jen poslední pomyslnou kapkou v rozbouřeném moři. Masy poutníků, kterých místem Medjugorje prošlo od počátku fenoménu na tři milióny, i přes tato prohlášení nepřestávaly proudit. Zvláště na začátku léta roku 1984 zesílil proud poutníků z Francie. Důvodem k tomu byla kniha Zjevila se Panna Marie v Medjugorje? od francouzského mariologa Rene Laurentina a sarajevského františkána Ljudevita Rjupčiče, jež byla ve Francii vydaná i přes ostré protesty biskupa Pavaa Žaniće. Tato kniha právem vyvolala velké pozdvižení. Laurentin byl totiž řadu let respektovaným vědcem, kapacitou ve svém oboru a expertem na Lourdes. Právě z tohoto důvodu se stal stěžejní vědeckou postavou celého „Medjugorského fenoménu“, ke kterému přistupoval již od počátku pozitivně a byl jedním z jeho hlavních propagátorů a zastánců v zahraničí. Již v roce 1982 napsal do Figara o Medjugorje článek a rok poté pak poprvé tuto hercegovskou vesnici navštívil a jejímu charismatickému kouzlu natolik podlehl, že se stal jejím pravidelným hostem.

Před vánoci roku 1983 také zašel na zdvořilostní návštěvu i k biskupu Žanićovi, jenž si jistě Laurentina pro jeho renomé v oboru vážil, ale s jeho kladným postojem k celému fenoménu nemohl souhlasit. Po dlouhém rozhovoru se vzájemně respektující vztah změnil na vztah zcela nepřátelský. Během konverzace se Laurentin biskupa otázel, proč je proti Medjugorje. Biskup mu vyložil své důvody: lhaní dětí, Vlasićova křivá přísaha a také případ dvou mnichů, kterých se Madona zastávala. Když

si to Laurentin vyslechl, požádal Žaniće, aby se o těchto věcech nešířil, protože by tím ohrozil místo obrovského množství konverzí. Toto jednání však Žaniće naprosto šokovalo, neboť začal pochybovat o pravých Laurentinových úmyslech, a vneslo mezi oba muže hluboké osobní nepřátelství (hlavně ze strany biskupa) a to tak velké, že ani po letech jak píše D. Š. Klanac na základě svého zážitku nebyli schopni vydržet v jedné místnosti. Žanić bral vždy Laurentinovu žádost jako licoměrnost, která se jen těžko slučuje s jeho vědeckou ctí.

V květnu roku 1984, jak již bylo výše zmíněno, se biskup Žanić po dlouhé době objevil v Medjugorje s úmyslem znovu zopakovat místním františkánům k celému fenoménu své negativní stanovisko. Dále je také vyzval, aby v žádném případě nepředbíhali verdikt církve a sami nic v této věci nepodnikali. „Oni však“, dle jeho slov, „místo toho zahájili bezuzdnou propagandu o neexistujícím zázraku, umístili v kostele ohavnou sochu Madony, vytvořenou přesně podle falešného popisu vizionářů a zahájili prodej suvenýrů a propagačního materiálu tohoto údajného zjevení.“ „Avšak církev,“ pokračoval dál biskup, „nemá takovýchto lží ke svému zatraktivnění zapotřebí.“¹⁵²

Navzdory tomuto kritickému až výhružnému proslovu biskupa Žaniće rozjel sám otec Vlasić další kampaň za účelem propagace celého fenoménu, která měla do Medjugorje přivést ještě větší houfy poutníků ze všech koutů světa, než tomu bylo doposud. Mimo jiné Vlasić požádal v červenci téhož roku biskupa o neslýchanou věc: přál si, aby biskup Žanić povolil oslavu Panny Marie na den 5. srpna, ačkoliv oficiální tradice připisovala oslavu na den 8. září. Důvodem k této prosbě byl fakt, že jedna z vizionářek druhé generace jménem Jelena Vasilj Vlasićovi sdělila, že jí prý Madona pravila, že její den je právě toho 5. srpna, a ne 8. září, jak tomu bylo doposud. Biskupa Žaniće tato podle jeho slov naprostá fraška opravdu řádně rozzlobila. Výsledkem toho byla jeho ostrá nóta, ve které vyzval Vlasiće, aby vizionáři se „svou pantomimou“ neprodleně opustili kostel. Avšak Vlasić to ihned odmítl s odůvodněním, že děti (tj. vizionáři) by byly ohroženy policií. Žanić se však nenechal touto podle jeho slov neopodstatnělou prosbou zastrašit a obrátil se na provinciála, aby s celou situací už konečně něco provedl. Tak se i stalo. Provinciál biskupově žádosti vyhověl a otec Vlasiće s konečnou

¹⁵² Sivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, psilog inc., 1989, s. 127.

platností z Medjugorje odstranil a nechal jej na konci srpna 1984 přearadit do farnosti Vitina.

Odstraněním otce Vlasiće z Medjugorje nic pro biskupa Žaniće neskončilo, právě naopak. Také následující měsíc ve své dobře cílené protimedjugorské propagandě pokračoval a svou představu postupně upozadit a následně uhasit události v Medjugorje otevřeně sdělil novému faráři ve farnosti Medjugorje T. Pervanovi na konci září ve své kanceláři v Mostaru.

Po oficiálním skončení velkých oslav biskup Žanić své negativní názory na celý fenomén už v žádném případě nezastíral, ba právě naopak. Proto také dne 11. října 1984 vydala jeho biskupská komise prohlášení, ve kterém konstatovala, že bude nadále ve vyšetřování zjevení Panny Marie pokračovat, přestože zde našla nesrovnalosti a problematická místa, jak z hlediska teologického, tak ze strany církevní disciplíny.¹⁴⁸ Podstatně větší váhu mělo prohlášení Biskupské konference Jugoslávie ze dne 12. října 1984, které se Medjugorje přímo dotýkalo a ve kterém biskupové vyzývali, aby už nebyly do Medjugorje organizovány žádné poutě, tedy alespoň do okamžiku, kdy o nich zdejší církev vydá pozitivní soud. Tento postoj – ačkoliv byl jeho účinek spíše efemérní – považoval biskup Žanić za svůj úspěch.

Takovéto jednoznačné prohlášení BJK nenechal bez povšimnutí ani státní tisk, ve kterém Nenad Ivanković z Danasu napsal: „Když se v Medjugorje před čtyřmi lety zjevila Madona, málokdo by čekal s ohledem na tento ideologicko–politický folklor, který zjevení od počátku obklopoval, že právě jugoslávští biskupové budou kněžstvu zakazovat, aby organizovali s věřícími poutě do nové mariánské svatyně.“¹⁵⁴ Autor dále ve svém článku zdůrazňuje, že se nejedná o spor mezi vládou a církví, ale o spor vnitrocírkevní, ve kterém je „čitlucká madona“ velmi úzce svázána s případem hercegovským. A kdy dlouholetý spor mezi hercegovskými františkány a tamnějším diecézním klérem „vyfabrikoval“ další Madonu a několik zjevení. Nakonec svá tvrzení Ivanković shrnul těmito slovy: „A tak tamnější vláda poslední dohodou doslova

¹⁵³ Co bylo vlastně míněno pod pojmem „církevní disciplína“ se čtenáři dozvěděli z prohlášení komise otištěné v časopisu „Glas Koncila“ dne 8. března 1985, ve kterém se mluvilo o neposlušnosti dvojice kaplanů z Mostaru, kteří odmítli z Mostaru odejít, odvolávajíc se na poselství Panny Marie z Medjugorje.

¹⁵⁴ Ivanković N., „Gospa protiv biskupa“, in: Danas 20. října 1984.

„čitluckou Madonu“ depolitizovala a ponechala zázraky jejich vlastnímu osudu.“¹⁵⁵ Na závěr autor článku zkritizoval až příliš hysterickou politizaci, která tuto skutečnost provázela ze strany tisku a které je se lépe napříště vyvarovat.

Biskup Žanić, posílen svým prvním vítězstvím na domácí půdě, pokračoval ve svém „protimedjugorském“ tažení také na poli zahraničním. Proto také nechal sepsat v italském jazyce neoficiální zprávu¹⁵⁶, ve které vysvětloval církevní pozice a postoj biskupství Mostaru a Duvna k této problematice. Toto jakési „předběhnutí“ oficiálního rozhodnutí komise vysvětloval biskup tvrzením, že fanatismus obhájců medjugorského fenoménu může přinést jen zmatek a rozkol mezi věřící, jež je nutné před činností františkánů takovýmto způsobem varovat a chránit. Reakce na sebe nedala dlouho čekat a tento 23stránkový dokument vyvolal mezi obhájci a zastánci fenoménu tak velké rozhořčení, že došlo k jejich sjednocení a následnému vytvoření jednotné fronty.

Tento dokument, který mimo jiné útočil na Vlasiće a Laurentina, přičemž prvního z těchto mužů označil za charismatického černokněžníka a druhého za takřka licoměrného prospěcháře, vzednul vlnu odporu proti Žanićovi na domácí i zahraniční církevní scéně. Opozice proti mostarskému biskupovi považovala výše zmíněný dokument za neslušný, Žanićovi vytýkala, že očerňuje nevinné lidi. V žádném případě nenechávala ruce v klíně. Ba právě naopak. Především v Itálii bylo slyšet předsedu italské křesťanskodemokratické strany Piccoliho, který si na Žaniće stěžoval oficiálně ve Vatikánu. Ve Švýcarsku další vlivný zastávce fenoménu teolog Hans Urs von

¹⁵⁵ Ivanković N., „Gospa protiv biskupa“, in: Danas 20. října 1984

¹⁵⁶ Tento 23stránkový dokument byl rozdělen do patnácti bodů: Lhaní vizionářů, velký zázrak, Vickyn deník, vliv charismatiků, Ivanův výhrůžný dopis atd. V úplném závěru biskup Žanić uvedl, že se jedná o případ skupinové halucinace. Ta měla být dovedně zneužita jednou skupinou františkánů, kteří zároveň zneužili touhu prostých lidí po všem nadpřirozeném. Avšak pravým důvodem těchto františkánů je získat si důvěru prostého lidu a pod záštitou Madony prezentovat, že oni jsou v právu a mají pravdu, zatímco biskup a jejich legitimní nadřízení provincie se mýlí ve věci proslulého sporu o rozdělení farnosti. To vysvětluje, proč poselství od Madony obsahují útoky na biskupa, vedení provincie a samotného papeže. Také to, že nic netušící vizionáři jsou ve hře, která je daleko přesahuje a sami se chovají jako poslušní roboti. Největší nebezpečí spočívá v tom, že jednou euforie kolem Medjugorje opadne jako mýdlová bublina a pak u věřících nastane zklamání a velký skandál pro církev. Za to pak budou odpovídat kněží a teologové, kteří u věřících živili naděje v pravost zjevení a potvrdili jeho autenticitu, aniž by počkali na oficiální výrok církve.

Balthasar neváhal poslat Žanićovi dopis¹⁵⁷, ve kterém vyjádřil své politování nad biskupovým zneužitím kanceláře pro takovéto účely. Tento pak podobně jako Laurentin upozorňoval na fakt, že biskup spojuje dvě neslučitelné věci: Hercegovský případ a zjevení Matky boží skrze neexistující deník. Do opozice se postavil rovněž M. Scalan, vedoucí postava charismatického hnutí a františkánské univerzity ve Steubenvillea.

Z Jugoslávie zasílal své stížnosti do Říma na Žaniće splitský metropolita Franić, jediný veřejný, ale zato velmi vlivný zastánce Medjugorje z celé organizace BKJ. Ostatně první prohlášení BKJ o Medjugorje relativizoval tím, že zákaz pouti je jen na biskupovi či Svatému Stolci. Po vydání tohoto negativně laděného dokumentu Franić upozorňoval Řím, že Žanić svým předběžným neoficiálním stanoviskem vyvolal v církvi skandál. Argumentoval tehdejšímu vedoucímu kongregace názorem, že těch víc než 3,5 milionů věřících by těžko mohl někdo tak dlouho klamat. Franić také poukazoval na fakt, že lidé po čtyřiceti letech nadvlády komunismu chodí znovu do Medjugorje ke zpovědi. V tomto se vzácně shodoval s obsahem Zovkových kázání z počátku fenoménu, kdy o této skutečnosti referoval Glas Koncila. Dále ve zprávě Ratzingerovi píše, že - i v útocích na jeho osobu, kde jej charakterizuje jako propadlého charismatikum¹⁵⁸ - by nikdy nevěřil, že by Žanić mohl tak hluboce klesnout. Zároveň žádal, což bylo i přáním medjugorských františkánů, aby Řím ustanovil mezinárodní komisi, která by Žaniće vyřadila ze hry. Žanić však ze hry nechtěl být vyřazen a nezustal k těmto výrokům pasivní.

Obratem taktéž zaslal svou stížnost, ve které poukazuje na strašlivou propagandu nejen ze strany františkánů a Laurentina, ale i zde strany Franiće, který nerespektuje zásadu nevyjadřování se. Nejvíce Žanice popudilo, že Franić bez jeho vědomí navštěvoval Medjugorje, živě komunikoval prostřednictvím vizionáře s Madonou a oficiálně se o svých dojmech vyjadřoval v Glasu Koncila, dále také, že ze Splitu učinil medjugorské centrum svého druhu.

Tento veřejný spor mezi oběma důležitými postavami katolické církve v Jugoslávii hrozil veřejnou ostudou. Řím proto oba muže vyzval, aby si vše

¹⁵⁷ Craig M., Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje, Indiana 1988, s. 72.

¹⁵⁸ Foley D. A., Understanding Medjugorje, Nottingham 2006, s. 47.

vyříkali již s chladnou hlavou. Současně provinciál Pejić vyzval Žaniće, aby si vše vyřikal z očí do očí také s františkány.¹⁵⁹

V samotné Hercegovině se celková situace vyostřila nad únosnou mez, neboť místní katolíky, připravené proti svému biskupovi kdykoliv revoltovat, tato Žanićova dobře cílená protimedjugorská kampaň ještě více rozzuřila. A tak Žanić v lednu 1985 Laurentinovi otevřeně sděluje ve svém dopisu, že očekává své ukřižování.¹⁶⁰

Jedinou možností jak stabilizovat celé biskupství a předejít opakování roku 1968 bylo vyčistit vzduch mezi medjugorskými františkány a biskupem a usednout ke společnému jednacímu stolu. Této iniciativy se chopil provinciál ad – instar Pejić, který byl však v rozdělené provincii hercegovských františkánů vnímán jako nastrčená figurka z Říma a blízký spolupracovník biskupův. Setkání se uskutečnilo u provinciála v Mostaru den po vydání biskupova neoficiálního stanoviska. Žanić na schůzi přijel přímo z Říma, kde byl i se svým spolupracovníkem a kancléřem Ante Luburićem. Ten jej doprovázel i na toto setkání, jehož se účastnilo mnoho františkánů, mimo jiné i těch medjugorských (Pervan, Zlopasa, Barbarić a Ljubičić atd.). Jozo Pejić v úvodu setkání apeloval na své františkány, aby respektovali biskupovu autoritu a kompetenci v záležitosti medjugorského zázraku. Biskup je biskup, on může činit a rozhodovat podle své libovůle, neboť představuje moc a je třeba ho poslouchat. Na tento apel však františkáni nereagovali, naopak si provinciálovi stěžovali na činnost komise zřízené biskupem. Na druhé straně Žaniće přesvědčovali, aby přišel do Medjugorje, kde by si určitě svůj dosavadní názor opravil. Žanić na tyto pobídky nereagoval. Naopak jim zopakoval argument, který již sumarizoval ve svém neoficiálním stanovisku. Znovu obvinil Laurentina, že vše dělá jen pro peníze, a františkány, že nerespektují a nespolupracují s komisí. Žádal, aby vizionáři odešli z kostela. A nakonec rázně prohlásil, že když i nadále nebudou medjugorští františkáni poslušni jeho nařízením, obmění osazenstvo fary.

Okolnosti po zahájení Žanićovy protimedjugorské kampaně byly více než příznivé. Vlašićova pověst byla v troskách. Zahraniční tisk přejal Žanićovu verzi výkladu Medjugorského zázraku. Také proto např. ve francouzském tisku La Croix

¹⁵⁹ Sivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, psilog inc., 1989, s. 57.

¹⁶⁰ Militantní obhájci zázraku v Medjugorje otevřeně říkají, že biskup by měl viset, též ve svém dopise rozhořčeně sděloval slavnému mariologovi biskup Mostaru a Duvna.

psali o kolektivní halucinaci mladých vizionářů, kteří jsou manipulováni skupinou františkánských mnichů vedených Tomislavem Vlasićem, podvodníkem a charismatickým černokněžníkem, usvědčeným z křivé přísahy. Dále psal o tom, že tato zjevení jsou zinscenována zběhlým františkánem vyhnaným ze svého řádu (tj. Vegou). Teprve tehdy opadl zájem zahraničních věřících o publikace o fenoménu a poté i zájem o mariánské poutě do samotné Medjugorje, tehdy ještě civilizací nedotčené vísky.

Také na domácí věřící apelovali v březnu roku 1985 jugoslávští biskupové, kteří ve svém druhém prohlášení o Medjugorje vyzvali věřící, aby se zdrželi poutí do Medjugorje a vyčkali rozhodnutí komise. A tak se biskup, posílen těmito úspěchy, rozhodl – tentokrát definitivně – tento medjugorský fenomén s konečnou platností uhasit. Ještě týž měsíc roku 1985 poslal na faru do Medjugorje ultimativní direktivu, v níž místním františkánům nadiktoval své podmínky: 1. vizionáři musí se svojí pantomimou opustit prostory kostela, 2. socha Panny Marie na oltáři v kostele, vytvořená podle popisu vizionářů, má být odstraněna a nahrazena původní, 3. musí se přestat s uveřejňováním poselství a prodejem propagačních materiálů a suvenýrů, 4. Vlasić a Rjupčić musí přestat kázat v Medjugorje, 5. všechna dokumentace v držení františkánů (především deníky) musí být bezodkladně předána biskupovi.

Chtě nechtě museli františkáni biskupovy směrnice naplnit. Zvláště poté, co Řím, který doposud hleděl na události v Medjugorje sice zdrženlivě ale přesto pozitivně¹⁶¹, učinil svůj první negativní krok vůči tomuto fenoménu.

Na popud Kongregace s ohledem na biskupa Mostaru Duvno, stěžujícího si na bezuzdnou propagandu, měla Biskupská konference Itálie zamezit kněžím organizovat poutě do této vísky.

¹⁶¹ Vedoucí Kongregace kardinál Ratzinger se vyjádřil, jako vůbec první představitel Vatikánu, v roce 1984 o Medjugorje dvakrát. V těchto svých vyjádření pro německý a jugoslávský církevní tisk veřejnosti oznámil, že hlavní politikou Vatikánu v těchto věcech je zásada trpělivosti. Přesto nevidí důvod, proč by Bůh nemohl promlouvat skrze prosté lidi.

Avšak františkáni naplnili biskupovy direktivy po svém, tj. odstranili sice vizionáře z kostela, ale jen o kousek dál na faru a celý rituál mohl pokračovat dál. Stejně jako propaganda medjugorských františkánů. A tak se již v roce 1985 začalo veřejné mínění znovu otáčet, tentokrát ve prospěch Medjugorje. K tomuto obratu došlo také po otištění rozhovoru s profesorem Henry Joyeuxem v deníku Paris Match, který předtím prováděl lékařské testy na vizionářích.

A tak svou vůbec druhou nejtěžší krizi ve své krátké historii medjugorský fenomén přežil. Odolal permanentímu tlaku jugoslávských komunistů, přežil i všechny zprvu úspěšné ataky biskupa Mostaru a Duvna Pavao Žaniće z roku 1984 a 1985, jehož iniciativa nakonec přišla do ztracena, neboť jeho komise po ukončení své práce rozhodla, že co se týče Medjugorje lze konstatovat „Non constat de supernaturalitate“ (11 pro, 2 proti, 1 „in nucleo“, 1 zdržel). Toto rozhodnutí nikterak neotřáslu předsedou BKJ Kuharićem. Ač tento muž vždy tvrdil, že co se týče Medjugorje, čeká na vyjádření biskupovy komise, bez vytáček splnil příkaz z Říma, aby byla ustanovena národní komise nebo též komise BKJ na vyšetření událostí v Medjugorje. Zároveň měla být odebrána veškerá dokumentace o Medjugorje, která byla držena biskupem. A aby Řím měl tuto komisi plně pod kontrolou, stal se jejím spolupředsedou právě Kuharić. S ním pak Žanić v lednu veřejně oznámil vznik této komise. Tímto bezprecedentním aktem bylo rozhodnutí o povaze zázraku v Medjugorje odebráno z pravomoci místního biskupa. Žanićovi a jeho komisi nebylo dopřáno již zveřejnit své negativní rozhodnutí o Medjugorje a medjugorští františkáni toto rozhodnutí Říma prezentovali oprávněně jako své vítězství. Na závěr je nutno položit si na tomto místě zcela oprávněně otázku: Co vězelo za tímto rozhodnutím? Odpověď na ní je možno hledat ve slovech otce Šivriće: „Líbila se snad Svatému Stolci myšlenka, že přítomnost Matky Boží v komunistické Jugoslávii znejišťuje místní vládu a vede k posílení katolické víry v zemi? Tuto možnost nelze zcela vyloučit. Nemělo by se zapomínat na poselství Fatimy: Modlete se za Rusko. A nyní je tam znenadání Panna Marie a osobně povede křížovou výpravu! Svatý Stolec nezaujal kritický postoj vůči Medjugorje, dal přednost tomuto snu před okamžitým řešením, které bylo nutné zaujmout hned od počátku.“¹⁶¹ Nebo se Řím obával, že by Medjugorje zdiskreditovala jeho hlavní antikomunistickou kampaň,

¹⁶¹ Sivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologian's observations*, 1989, psilog inc., s. 128.

založenou na poselstvích z Fatimy? Byly biskupovy stesky nad propagandou ve jménu medjugorské Madony představitelům Vatikánu nelibé z důvodu, že ohrožovali jeho vlastní propagandu vedenou ve jménu Matky Boží z Fatimy? Spíše druhý důvod se může zdát relevantní. Vždyť jak biskup Žanić v lednu roku 1985 naříkal otci Laurentinovy ve svém dopise : Želím matky církve, která prodělá velký skandál a to zejména v očích komunistů, kteří hned od počátku to označili za podvrh.¹⁶² Tak medjugorský fenomén je jedním z dětí studené války ba i její pohrobek.

¹⁶² Sivrić I., *The Hidden Side of Medjugorje: a Theologians observation's*, psilog inc., 1989, s. 133.

6 Závěr

Cílem mé diplomové práce nebylo určit z vědeckého ani z teologického hlediska, zda se jedná opravdu o zjevení v křesťanském pojetí, či ne, ale upozornit vědeckou společnost na tento doposud z historického hlediska opomíjený a neprobádaný jev, který dle mého soudu ovlivnil politicko-církevní dění 80. a 90. let jak v celé tehdejší Jugoslávii, tak i v dnešní Bosně a Hercegovině.

Také proto bych na závěr diplomové práce rád polemizoval nad otázkou budoucnosti a významu tohoto „medjugorského fenoménu“ pro další generace, na kterou není v současné době opravdu nikdo schopen objektivně odpovědět. A tak jsem se na základě tohoto faktu rozhodl, že se pokusím odpovědět pomocí, dle mého názoru, analogické události ze 14. století z Itálie, kde se mladičké chudé pastýřce z Valdesa zjevila na jednom z mnoha svahů Toskánska Matka Boží. Dívka před ní udiveně poklekla a Madona, obklopena září, se na dívku usmála a svěřila jí pro zdejší lid poselství: „Běž do kostela a řekni každému, kdo se dosud nepřipojil k Bianchi, ať tak neodkladně učiní. Každý člověk ať činí pokání, drží půst, koná dobré skutky a s bílou svící jde do Santy Maria Cigoli a tak si usmíří Boha.“ Dívka, jež byla dle popisu místního kronikáře Luca Dominici „hrubá, surová a ošklivá vesničanka“, svému vidění nevěřila, a proto jí Madona přislíbila na důkaz své přítomnosti zázrak – tj. že se v kostele nad oltářem třikrát otočí kříž. A tak se i stalo. V kostelíku přeplněném prostými rolníky se pohnul kříž a třikrát se otočil. Rolníci, žijící v neustálém strachu z černé smrti, přijali přítomnost Matky Boží s ulehčením a dívce uvěřili.

A proto nebylo divu, že se zpráva o zjevení rychle rozšířila až do Santa Maria Cigoli, z níž se františkáni ihned vypravili do vesnice, kde našli dívku „jemnou, krásné andělské tváře“, neboť tak hluboko ji podle Luca Dominici změnila přítomnost Matky Boží. Dívka i se zázračným křížem byla v průvodu odvedena do vesnice a držena v klášteře ve Florencii. Zde ji oblékli do bílého roucha a slavnostně ukazovali na náměstí lidu obklopenou mnichy, kněžími a preláty. Jeden z mnichů tlumočil lidu její předpovědi, protože dívka samotná od té doby, co žila ve Florencii, málo mluvila a byla pod jejich stálou kontrolou. Společnost jí mohla dělat jen její matka. Toskánský lid

byl z dívky uchvácen, mluvilo se o zázracích. A tak do Santy Maria a Cigoli začaly proudit davy poutníků. Navíc pod jejím vlivem byla pozměněna i tzv. zbožnost Bianchi.

Toto náboženské hnutí – pokračování flagellantů – uvnitř katolické církve, působící ve střední a severní Itálii a oplývající prvky lidové zbožnosti, činilo církvi mnoho starostí a ta jej z tohoto důvodu chtěla opět dostat pod svou kontrolu. Právě to byl jeden z motivů kněžstva kolem vizionářky, tj. mladé pastýřky, jež navíc chtělo učinit ze své svatyně lokální centrum mariánského kultu.

Avšak Daniel Bornstein¹⁶³, vědec, který se tímto fenoménem zabýval, došel k jasnému závěru, že se jednalo o podvod a že mladá vizionářka byla pouhou loutkou v rukách tamního kléru, jenž se snažil o kontrolu nad hnutím Bianchi, tj. flagellantů pomocí vystavění nové „mariánské svatyně“ pro celé Toskánsko. Tento zřejmě uměle vytvořený „mariánský kult“ se do současnosti neudržel a zanikl již v průběhu středověku, neboť zde již nebylo více ani církevního zájmu a ani zájmu kněžstva, jež by tento kult nadále střežilo a udržovalo.

Obdobnou analogii lze spatřovat i u „medjugorského fenoménu“. I zde se Madona obklopena velikou září zjevila na kopci dospívajícím špatně situovaným dětem, jež se stejně jako výše zmíněná mladičká pastýřka z Toskánska staly pouhými loutkami v rukách františkánů, především pak místního faráře Zovka a poté františkána Vlašiče, který podle přímých svědectví mnoha novinářů s dětmi manipuloval, neboť při jejich dotazech za ně otec vždy na nepříjemné či těžké otázky rovnou odpovídal. Ano, i tito mladí „vizionáři“ se podle všeho rovněž přeměnili na nástroj v rukách františkánů za účelem podpořit charismatické hnutí, nový proud uvnitř katolické církve, a upevnit své pokud možno nezávislé postavení vůči biskupství Mostaru-Duvno vytvořením nové „mariánské svatyně v Medjugorje“ a s ní i nové mariánské tradice rovněž spojené se značnou ekonomickou prosperitou, jež vznik a uctívání takového kultu s sebou vždy přináší.

A proto bych se - na úplný závěr mé diplomové práce - chtěl přiklonit k výstižným a zřejmě i pravdivým slovům biskupa Pavao Žaniće, který ve svém neoficiálním postoji k celému fenoménu roku 1984 napsal:

¹⁶³ Bornstein D., „The Shrine of Santa Maria a Cigoli: Female Visionaries and Clerical Promoters“, in: MEFRM.Moyen age – temps modernes, 1986, s. 219-228.

Největší nebezpečí spočívá v tom, že jednou ta euforie kolem Medjugorje splaskne jako mýdlová bublina a pak bude následovat zklamání u věřících a velký skandál pro církev. Za ten pak budou odpovídat ti kněží a teologové, kteří u věřících živili naděje v pravost zjevení a tak potvrdili jeho autenticitu, aniž by počkali na oficiální výrok církve.¹⁶⁴

¹⁶⁴ P. Žanić, La posizione attuale (non ufficiale) della Curia vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje, Mostar, 30. X. 1984.

7 Seznam použitých pramenů a literatury

Periodika :

Arena, (1981)

Danas, (1994)

Bogoslovska smotra, (1995)

Borba, (1981)

Crkva na Kamenu, (1982- 84)

Etnološka tribina, (1999)

Glas koncila, (1968 – 1995)

Glas Mira, (2001)

Marulić, (1997)

Mélanges de l'Ecole française de Rome – Moyen-Age. Temps modernes, (1986)

Naša Ogništa, (1983 – 1989)

National security and the future, (2008)

NIN, (1988)

Nedeljna Dalmacija, (1981)

Politika, (1981)

Schwarze Brief, (1999)

Sveta Baština, (1981)

Službene vijesti BKJ, (1991)

Večernji list, (1981)

Večernje novosti (1981)

Vjesnik, (1981)

Weltbild, (1968)

Sekundárni literatura :

Alexander , S., Church and state in Yugoslavia since 1945, Cambridge University Press, Cambridge 2008

Bax, M., Medjugorje: Religion, Politics, and Violence in Rural Bosnia, VU Uitgeverij, Amsterdam 1995.

Boufflet, J., Medjugorje, ou la fabrication du surnaturel, Éditions Salvator, Paris 1999.

Claverie, É., Les guerres de la Vierge, Gallimard, Paris 2003.

Craig, M., Spark from Heaven: The Mystery of the Madonna of Medjugorje, Spire, London 1991.

Davies, M., Medjugorje After Fifteen Years: The Message and the Meaning, The Remnant Press, St Paul 1998.

Echeverria L. – Perry N., Under the Heel of Mary, Routledge Kegan & Paul, London 1989.

Foley, A.-D., Understanding Medjugorje, Theotokos Books, Nottingham 2006.

Guerrera, V., Medjugorje: A Closer Look, Maryheart Crusaders, Meriden, Connecticut 1995.

Hummer, F., Medjugorje: Rapporti, immagini, documenti, Piemme, Torino 1986.

Johnson, K., Twenty Questions About Medjugorje: What Rome Really Said, Pangaeus Press, Dallas 1999.

Jones, E.-M., Medjugorje: The Untold Story, Fidelity Press, South Bend 1993.

Klanac, D., Na izvorima Međugorja, Ziral, Mostar 1999.

Kutleša, D.(ed.), Ogledalo Pravde, Biskupski ordinarijat u Mostaru, Mostar 2001.

Kraljević, S., The Apparitions of Our Lady at Medjugorje, Franciscan Herald Press, Chicago 1984.

Kordić, I., Međugorska ukazanja: kritičko promišljanje, Krešimir, Zagreb 1996.

Laurentin, R. – Rupčić, Lj., Is the Virgin Mary Appearing at Medjugorje? The Word Among Us Press, Gaithersburg 1988.

Lovrenović, I., Bosanski Hrvati: esej o agoniji jedne evropsko-orijentalne mikrokulture, Durieux, Zagreb 2002.

Marin, J., Kraljica mira a Medjugorje, Jelsa, Zagreb 1988.

- Messori, V., *The Ratzinger Report: An Exclusive Interview on the State of the Church*, Fowler Wright Books, Leominster 1985.
- Nolan, D., *Medjugorje: A Time for Truth and a Time for Action*, Queenship Publishing, Santa Barbara 1993.
- Nuić, V., *Istina o hercegovačkom slučaju*, Krešimir, Zagreb 1998.
- O'Carroll, M., *Medjugorje: Facts, Documents, Theology, Veritas*, Dublin 1986.
- Pandžić, B., *Hercegovački franjevci: Sedam stoljeća s narodom*, Ziral, Mostar – Zagreb 2001.
- Perić, M., *Hercegovačka afera, Crkva na kamenu*, Mostar 2002.
- Perić, R., *Prijestolje Mudrosti, Crkva na kamenu*, Mostar 1995.
- Perica, V., *Balkan Idols*, Oxford University Press, New York 2002.
- Ramet, S.-P., *Nationalism and federalism in Yugoslavia 1962- 1991*, Indiana University Press, Bloomington 1992.
- Rupčić Lj. – Nuić V., *Još jednom istina o Međugorju: Povodom pojave Ogledala Pravde Biskupskoga ordinarijata u Mostaru*, Kresimir, Zagreb 2002.
- Rupčić Lj., *The truth about Medjugorje: A response to the pamphlet "Medjugorje" by Žanić*, Bishop of Mostar, Ljubuški – Humac 1990.
- Rooney, L. – Faricy, R., *Mary Queen of Peace: Is the Mother of God Appearing in Medjugorje?*, Fowler Wright Books, Leominster 1984.
- Šivrić, I., *The Hidden Side of Medjugorje*, Psilog. Inc., Saint-François-du-Lac 1989.
- Vuković, M., *Obdareni milošću: dvadeset godina poslije procesa fra Jozi Zovku*, Zagreb 2000.
- Vuković, M., ČL. 133. KZ SFRJ Nad Međugorjem : Sudski progon fra Jozе Zovka, Zagreb 1990.
- Vukšić, T.(ed.), *Istina oslobađa. Zbornik biskupa Pavla Žanića, Crkva na kamenu*, Mostar 1992.
- Žanić P., *Posizione attuale (non ufficiale) della Curia Vescovile di Mostar nei confronti degli eventi di Medjugorje*, Mostar, 30. X. 1984.
- Žanić P., *Medjugorje*, Mostar 1990.

